

Український державний університет залізничного транспорту

Кафедра фінансів, обліку і аудиту

УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ ПІДПРИЄМСТВА ЛІСОВОЇ
ГАЛУЗІ

Пояснювальна записка і розрахунки
до дипломної роботи

МРЕ.394.02.04 ПЗ

Виконав:

студент групи: 211-ФС-321

спеціальності 072«Фінанси, банківська
справа та страхування» (роботу виконано
самостійно, відповідно до принципів
академічної доброчесності)

Коритнік Ю.М.

Керівник: доцент, канд. екон.наук

Тройнікова О.М.

Рецензент: доцент, канд. екон.наук

Уткіна Ю.М.

Український державний університет залізничного транспорту

Факультет економічний

Кафедра фінанси, облік і аудит

Освітній рівень: магістр

Спеціальність: 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Освітня програма «Управління фінансами, банківська справа та страхування»

ЗАТВЕРДЖУЮ

в.о. завідувачка кафедри,
професор, д-р екон. наук

 О.Г.Кірдіна

«30» травня 2022 року

ЗАВДАННЯ НА ДИПЛОМНУ РОБОТУ Коритнік Юлії Миколаївні

1 Тема «Управління оборотними активами підприємства лісової галузі»

керівник Тройнікова Олена Миколаївна, канд. екон. наук, доцент

затверджені розпорядженням по економічному факультету

від «03» жовтня 2022 року №62 / 22з

2 Строк подання студентом закінченої роботи «03» грудня 2022 року.

3 Вихідні дані: підібрати законодавчі акти і нормативні документи з питань управління оборотними активами; вивчити і узагальнити монографічну, наукову, навчальну літературу щодо теми дипломної роботи; ознайомитися і підібрати сучасні публікації з теми роботи в наукових журналах й інших періодичних виданнях; зібрати, узагальнити, проаналізувати фінансову, статистичну, економічну інформацію про об'єкт дослідження для виявлення сутності і ролі оборотних активів в діяльності підприємства.

4 Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) Еволюція економічної категорій «оборотні кошти», «оборотні активи». Підходи до управління оборотними активами підприємства. Чинники управління оборотними активами. Характеристика стану лісів Чугуївського району Харківської області. Історичні аспекти діяльності підприємства та його сучасне значення. Головні напрямки розвитку лісового господарства Чугуївського району Харківської області. Аналіз складу і розміщення засобів

підприємства та джерел їх утворення. Визначення наявності оборотних коштів та аналіз ефективності їх використання. Аналіз платоспроможності, ділової активності та рентабельності. Аналіз фінансової стійкості та ліквідності. Моделі аналізу оборотних активів підприємства. Управління оборотними активами підприємства в умовах ринку на основі системного підходу.

5 Перелік графічного матеріалу наукові підходи щодо визначення сутності поняття оборотних активів, аналіз активу та пасиву балансу підприємства аналіз ліквідності, ділової активності, фінансової стійкості, аналіз фінансових результатів, рентабельності, моделі управління оборотними активами.

6 Дата видачі завдання «30» травня 2022 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

Назва етапів	Стан виконання етапів	Примітка
Вибір теми та її затвердження	27.05.22 – 5.06.22	
Підбір літератури та статистичних матеріалів	6.06.-14.06.22	
Консультація з керівником щодо організації роботи	15.06.22-30.06.22	
Огляд джерел інформації	1.07.22-31.07.22	
Написання чернетки першого розділу дипломної роботи	1.09.22-30.09.22	
Аналітична обробка інформації та написання чернетки другого розділу роботи	1.10.10-31.10.22	
Обробка матеріалу для написання аналітичних розрахунків третього розділу роботи	1.11.22-30.11.22	
Перед захист на кафедрі. Кінцеве оформлення роботи	15.12.22	

Студент _____
Керівник _____

Зміст

Вступ	6
1 Теоретичні основи механізму управління оборотними активами	8
1.1 Еволюція економічної категорій «оборотні кошти», «оборотні активи»	8
1.2 Підходи до управління оборотними активами підприємства	20
1.3 Чинники управління оборотними активами	37
Висновки до першого розділу	47
2 Аналіз діяльності Державного підприємства «Чугуєво-Бабчанське лісове господарство»	48
2.1 Характеристика стану лісів Чугуївського району Харківської області	48
2.2 Історичні аспекти діяльності підприємства та його сучасне значення	50
2.3 Головні напрямки розвитку лісового господарства Чугуївського району Харківської області	57
2.4 Аналіз складу і розміщення засобів підприємства та джерел їх утворення	65
Висновки до другого розділу	76
3 Розробка економічного механізму управління оборотними активами ДП «Чугуєво-Бабчанський держлісгосп»	78
3.1 Визначення наявності оборотних коштів та аналіз ефективності їх використання	78
3.2 Аналіз платоспроможності, ділової активності та рентабельності	87
3.3 Аналіз фінансової стійкості та ліквідності	96
3.4 Моделі аналізу оборотних активів підприємства	103

					МРЕ.394.02.04 ПЗ			
Зм.	Арк.	№ докум.	Підпис	Дата	Управління оборотними активами підприємства лісової галузі	Літ.	Аркуш	Аркушів
Розробив		Коритнік Ю.М.						
Перевірив		Тройнікова О.М.		12.12.27			4	148
Н. Контр.		Тройнікова О.М.		14.12.27		УкрДУЗТ		
Затверд.		Кірдіна О.Г.						

3.5 Управління оборотними активами підприємства в умовах ринку на основі системного підходу

Висновки до третього розділу	117
Висновки	118
Список використаних джерел	121
Додаток А Основні показники лісового фонду Чугуївського району	127
Додаток Б Обсяги лісовідновлення Чугуївського району	127
Додаток В Вирощування садивного матеріалу, створення і утримання селекційних комплексів, плантацій, розсадників і насіннєвих заводів	128
Додаток Д Створення мінералізаційних смуг	128
Додаток Е Догляд за протипожежними розривами та мінералізованими смугами	129
Додаток Ж Забезпечення авіаційної охорони лісів від пожеж	129
Додаток З Утримання лісової пожежної служби та радіозв'язку	130
Додаток И Лісозахисні роботи, тис. гектарів	130
Додаток Й Площа лісів, на якій проведені рубки формування і оздоровлення лісів	131
Додаток К Захисне лісорозведення	132
Додаток Л Утримання природно-заповідного фонду	133
Додаток М Лісовпорядні роботи	133
Додаток Н Проведення моніторингу стану лісів	134
Додаток О Утримання працівників лісового господарства та управління у сфері лісового господарства	134
Додаток П Покращення наукового та кадрового забезпечення розвитку галузі лісового господарства	135
Додаток Р Фінансове забезпечення виконання Програми	136
Додаток С Звітність підприємства	137

1 Теоретичні основи механізму управління оборотними активами

1.1 Еволюція економічної категорій «оборотні кошти», «оборотні активи»

У Великому економічному словнику зазначається, що кошти це сукупність грошей, предметів, знарядь для здійснення будь-якої діяльності [21].

Оборотні кошти визначалися як сума оборотних фондів і фондів обігу. У свою чергу, оборотними фондами вважали ті виробничі фонди, елементи яких тільки один раз залучалися до процесу виробництва і під впливом труда повністю змінювали свою натурально-речову форму та перетворювалися в нову споживчу вартість. Готова продукція разом з грошовими коштами, а також коштами, що перебували в незавершених господарських розрахунках, створювала фонди обігу. Необхідність об'єднання цих фондів в єдину категорію "оборотні кошти" впливала з того, що "обіг оборотних фондів і фондів обігу переплітаються в органічно єдиний обіг авансових коштів, що переходить з однієї економічної форми в іншу та повертаються знову в первісну грошову форму" [4].

Подальший розвиток теорії оборотних коштів у колишньому Радянському Союзі здійснювався у двох напрямках: перший визнання об'єктивного характеру категорії "оборотні кошти", другий розкриття специфіки цієї категорії, її відмінності від простої суми оборотних виробничих фондів і фондів обігу [22]. Так, у 50-х рр. XX сторіччя А. Бірман висунув визначення оборотних коштів як коштів підприємства, вкладених в оборотні виробничі фонди та фонди обігу [2]. Цим він підкреслював не тільки вартісну, але й спільну грошову природу оборотних коштів, їх внутрішню єдність. У цей же період С. Барнгольц та А. Сухарев відзначали не лише якісні відмінності між оборотними коштами, а й між оборотними фондами і фондами обігу. Вони доводили кількісний незбіг суми оборотних коштів і суми оборотних фондів та фондів обігу: "Повна вартість виробничих оборотних фондів, звичайно, вища за суму вкладених у них

оборотних коштів на всю суму грошових накопичень, які не авансуються і тому не входять в оборотні кошти. Ось чому нам видається необхідним у визначенні оборотних коштів підкреслити їх зв'язок із собівартістю товарно-матеріальних цінностей, у які вони вкладені" [9]. У подальшому К. Вальтух вніс уточнення до визначення необхідного розміру оборотних коштів, наголосивши, що вони "повинні авансуватися в розмірах, менших за собівартість товарно-матеріальних цінностей, які становлять оборотні фонди і фонди обігу" [19]. Цей висновок ґрунтувався на тому, що амортизація основних фондів, яка входить до собівартості готової продукції, не авансується в оборотних коштах.

Так, Т. Денисенко розглядала оборотні кошти як сукупність оборотних фондів і фондів обігу в грошовому виразі. Основою для такого об'єднання, на її думку, слугувало те, що "...і фонди обігу, і оборотні фонди є елементами виробництва, що швидко обертаються" [32]. На противагу їй, С. Струмилін виступав проти такого об'єднання. Він уважав, що оборотні фонди та фонди обігу є носіями вартості, що "по суті це одна і та ж вартість, але вона існує на різних стадіях обігу" [69]. Із концепцією Т. Денисенко не погоджувався також А. Леонт'єв, який був переконаний, що "неможливо ототожнювати категорію "оборотні кошти" з сукупністю двох різних за економічним змістом і роллю в процесі виробництва економічних категорій оборотних фондів та фондів обігу" [40]. Існували й інші висловлювання відносно оборотних коштів. Іноді вони ототожнювалися лише з оборотними фондами або взагалі з фінансовими ресурсами. Економісти це пояснювали тим, що "складність сприйняття категорії оборотні кошти в певній мірі пов'язана з тією обставиною, що дана категорія не має аналога в капіталістичному способі виробництва".

Відсутність конкретного визначення змісту оборотних коштів ускладнювало розробку і практичне застосування рекомендацій виробництву щодо ефективного управління ними. У більшості випадків виникало різночитання одних і тих же понять, що призводило до перекрученого розуміння змісту, не дозволяло в повному обсязі привернути увагу практичних працівників до

важливості даної проблеми. Найбільш часто у наукових публікаціях зустрічалися такі класифікаційні ознаки оборотних коштів [9,18, 46], що наведені в табл. 1.1.

В ринкових умовах наведені в таблиці 1.1 ознаки не відображають всіх можливих форм прояву оборотного капіталу, оскільки особливого характеру набуває проблема управління оборотним капіталом не тільки як матеріальною (економічною) складовою у виробничо-господарських операціях підприємства, пов'язаних з постачанням сировини, комплектуючих, процесом виробництва і реалізацією готової продукції, але і в його проявленні у фінансовій формі. Це обумовлює необхідність введення нових ознак, які будуть враховувати такі динамічні аспекти.

Таблиця 1.1 - Класифікаційні ознаки і види оборотних коштів підприємства

Класифікаційна ознака		Види оборотних коштів
За функціональним призначенням		Оборотні виробничі фонди
		Фонди обігу
За роллю у виробництві	Оборотні виробничі фонди	Сировина
		Матеріали
		Паливо
		Запасні частини
		Комплектуючі вироби і придбані напівфабрикати
		Малоцінні предмети і такі, що швидко псуються
		Залишки незавершеного виробництва
	Фонди обігу	Готова продукція
		Відвантажені товари
		Кошти в рахунках
		Грошові кошти в касі
		Грошові кошти на розрахунковому, валютному та інших рахунках у банку
		Векселі й цінні папери інших підприємств і банків
		Кошти, видані на умовах комерційного кредиту
За принципами організації		Нормовані
		Ненормовані
За джерелами формування		Власні
		Позикові

Проте єдиної точки зору стосовно таких ознак не існує. Аналіз сучасних праць, присвячених оборотному капіталу, показав певну неузгодженість у поглядах на цю категорію з боку фінансової та класичної економічної науки. Завдяки такій розбіжності в літературі з економіки категорія "оборотний капітал" стала тотожною категорії "оборотні виробничі фонди", а в літературі з фінансів тотожною всім "оборотним коштам" [12]. Наприклад, в американській літературі з економіки визначення оборотного капіталу фактично не змінилося з часів Д. Рікардо: "Оборотний капітал- включає в себе такі фактори виробництва, як робоча сила і сировина, а також готова продукція" [65]. Однак у літературі з фінансів подано інше визначення: "Оборотний капітал це поточні оборотні активи фірми, які складаються переважно з готівкових коштів, дебіторської заборгованості, товарно-матеріальних цінностей та інших активів, які повинні перетворитися в готівкові кошти в термін до одного року" [11]. На основі цього оборотний капітал в американській літературі називають робочим капіталом (working capital).

У вітчизняній економічній літературі також не існує єдиного визначення категорії "оборотний капітал". Так, в одних працях відмічається, що "в практиці країн з ринковою економікою оборотні кошти називаються оборотним капіталом" [68]. При цьому до складу оборотного капіталу "включаються такі економічні ресурси: труд, сировина, матеріали та готова продукція". В інших працях "оборотний капітал" розглядають як сукупність грошових коштів, що авансуються для створення оборотних виробничих фондів і фондів обігу та забезпечують безперервний обіг грошових коштів [13], де оборотні виробничі фонди це предмети праці (сировина, основні матеріали та напівфабрикати, допоміжні матеріали, паливо, тара, запасні частини, тощо), засоби праці зі строком служби не більше одного року (малоцінні предмети та предмети, які швидко псуються), незавершене виробництво та витрати майбутніх періодів. Фонди обігу це кошти підприємства, вкладені в запаси готової продукції, товари відвантажені, але неоплачені, а також кошти в розрахунках та грошові кошти в касі та на рахунках [60].

З розвитком фінансового менеджменту поширення набула категорія "оборотні активи", яку І. Бланк та О. Стоянова ототожнюють з категорією "оборотний капітал" [15, 52]. Обмеження такого підходу полягає в тому, що оборотний капітал розглядається лише за напрямками використання коштів у відриві від їх джерел. Класифікаційні ознаки цієї категорії наведені в таблиці 1.2.

Таблиця 1.2 - Класифікаційні ознаки і види оборотних активів підприємства

Класифікаційна ознака	Види оборотних активів
За характером фінансових джерел формування	Валові
	Чисті
	Власні
За видами	Запаси сировини, матеріалів, напівфабрикатів
	Запаси готової продукції
	Дебіторська заборгованість
	Грошові активи
	Інші види оборотних активів
За характером участі в операційному процесі	Оборотні активи, що обслуговують виробничий цикл підприємства
	Оборотні активи, що обслуговують фінансовий цикл підприємства
За періодом функціонування	Постійна частина оборотних активів
	Змінна частина оборотних активів

У порівнянні з попередньою класифікацією, цій притаманна динамічна складова в ознаці "за характером участі в операційному процесі". Вона виявляється в тому, що різні елементи оборотного капіталу обслуговують виробничий і фінансовий цикли підприємства. Графічно ці цикли можна представити у вигляді схеми, наведеної на рис. 1.1 [38].

Виходячи із визначення, що "цикл це сукупність явищ, процесів, що становлять кругообіг протягом визначеного проміжку часу" [44], операційним циклом називається період обігу всіх оборотних активів підприємства, виробничим циклом вважається період обігу матеріальної частини оборотних коштів, тобто період обігу запасів сировини, незавершеного виробництва,

готової продукції і товарів, фінансовим циклом підприємства називається період обігу власних оборотних коштів підприємства. Іншими словами, це період часу між датою надходження коштів за поставлену продукцію й оплатою коштів за отриману сировину [37].

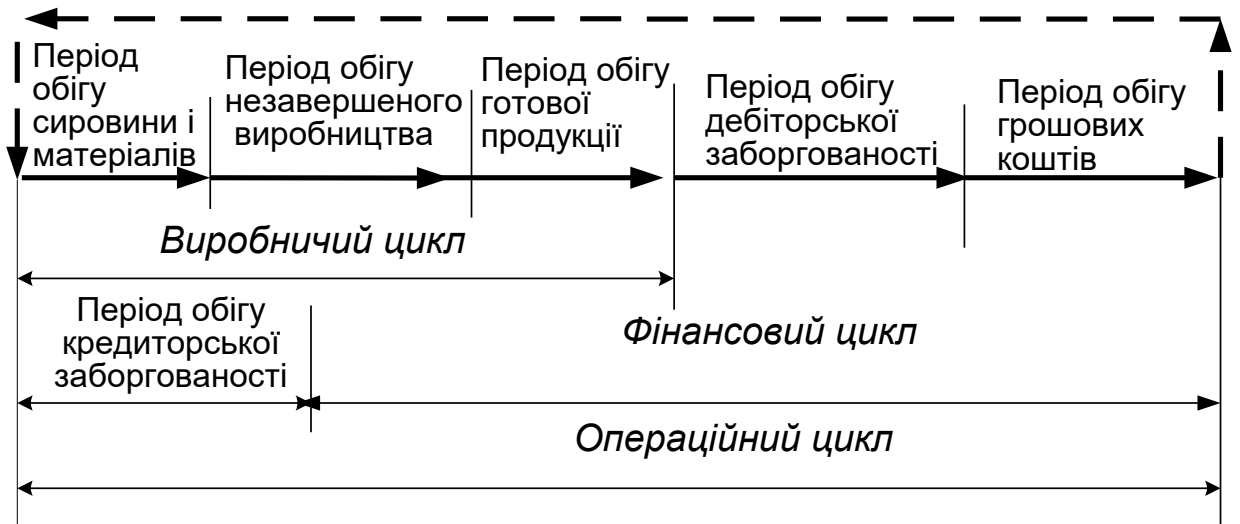

Рисунок 1.1 - Виробничий та фінансовий цикли обігу оборотного капіталу

Порівнявши складові оборотного капіталу у фінансових джерелах зі складовими оборотних фондів і фондів обігу, можна впевнитися, що в економічному і у фінансовому визначеннях мова йде про ті ж самі показники. Тому, виходячи із загальної ідентичності складових категорій "оборотний капітал", "оборотні кошти" та "оборотні активи", безумовно, постає необхідність в уніфікації термінів, які використовуються відносно діяльності підприємств. Але, ґрунтуючись на наведених раніше визначеннях капіталу, визнати повну тотожність означених категорій не можна.

А.М. Поддєрьогін розмежовує поняття оборотних активів, коштів та капіталу, хоча за словами самого автора, ці терміни характеризують «майже одні і ті ж самі об'єкти», але «оборотний капітал є ширшим поняттям та включає у себе оборотні активи та оборотні кошти». Крім цього, різницю між оборотними активами та оборотними коштами А.М. Поддєрьогін бачить у поточних фінансових інвестиціях (що не входять до складу оборотних коштів) та витратах майбутніх періодів (що є їхньою складовою на відміну від

оборотних активів [70, с.203-206]. Думка О.А. Терещенко [71] про сутність оборотних активів повністю збігається із формулюванням, наведеним у Національному положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності».

Додаткові питання щодо сутності категорії "оборотний капітал" в Україні спричиняє декілька назв цієї категорії. Так, згідно з думкою Б. Андрушківа та О. Кузьміна [5] назви "оборотний капітал" і "оборотний капітал" є ідентичними. З вищевказаного випливає необхідність поєднання фінансового та економічного підходу до вивчення оборотного капіталу.

Оборотний капітал підприємства це грошові та матеріальні фонди підприємства у їх двохаспектному прояві (джерела формування та капітальні блага), які в процесі циклічного кругообігу переходять із однієї форми в іншу й повністю переносять свою вартість на готовий продукт. Оборотний капітал, існуючи в цілісному процесі кругообігу, є складною системою елементів, які послідовно трансформуються один в одного і вимагають в умовах ринкової економіки своєчасного забезпечення фінансовими ресурсами [28].

Іншою проблемою залишається ще неузгодженість між вітчизняними та іноземними науковими публікаціями щодо складових оборотного капіталу. Так, однією зі складових оборотного капіталу у економічних працях закордонних авторів є труд (робоча сила), який відсутній у вітчизняній літературі: "Оборотний капітал являє собою фонди, що витрачаються на придбання обладнання та матеріалів, оренду та виплату заробітної плати" [75]. Таке твердження має сенс, оскільки згідно з факторною економічною теорією відтворення оборотного капіталу забезпечується відтворенням матеріальних ресурсів у вигляді предметів праці та трудових ресурсів у вигляді робочої сили. У даному випадку робоча сила кожного робітника постає тим фактором, який допомагає сировині перетворитися в товар. Для виробництва кожної одиниці товару витрачається своя робоча сила, яка відтворюється (відшкодовується) повністю за допомогою виплати заробітної плати та інших соціальних виплат. Для виробництва іншої одиниці товару власник виробництва (або його

керівник) може найняти іншого робітника (іншу робочу силу), а може знову найняти ту ж саму особу. У такій схемі робоча сила повністю вкладається у вироблену продукцію, а у виробництво нового товару (або нової партії продукції) буде вкладена інша. Це буде робоча сила зовсім іншого робітника, або повністю відтворена робоча сила робітника, який працював і раніше. У такому розумінні робоча сила повністю споживається протягом одного виробничого циклу, а значить, відповідає критерію приналежності до елементів оборотного капіталу підприємства. Крім того, ускладнення у сприйнятті робочої сили як елемента оборотного капіталу спричиняє той факт, що вона (або труд) присутня у складі оборотного капіталу не безпосередньо, як інші складники, а опосередковано у вигляді грошових фондів.

Слід визнати, що питання виділення коштів, які направляються на відтворення трудових ресурсів підприємства, у складі оборотного капіталу було завжди дискусійним. Уперше цей елемент оборотного капіталу з'явився у працях Д. Рікардо. У його трудовій теорії вартості поділ капіталу на оборотний та основний полягає у протиставленні сировини та праці засобам праці [62]. Цю точку зору фактично поділяв і К. Маркс, який писав, що "особливий спосіб обігу є спільним як для капіталу, що витрачається на заробітну плату, так і для тієї частини капіталу, яка витрачена на сировину, напівфабрикати, допоміжні матеріали, на протипагу частині капіталу, що витрачена на засоби праці".

Дослідження відтворення трудових ресурсів проводилося і радянськими вченими. Але лише деякі з них виділяли фонди заробітної плати у складі оборотних коштів (оборотного капіталу) підприємств. Так, наприклад, С. Барнгольд, Ю. Любимцев, П. Павлов посилалися на те, що вихідною формою руху оборотних коштів є грошова форма, а оборотні кошти у такій формі авансуються як на придбання предметів праці, так і на оплату праці робітників [10]. С. Ленська та В. Сидоров обґрунтовували свою позицію тим, що за характером руху та способом обігу грошовий фонд заробітної плати нічим не відрізняється від інших елементів оборотного капіталу [40].

До розвитку викладеного підходу необхідно додати, що собівартість

продукції містить у собі вартість не лише матеріальних, трудових, але й інформаційних ресурсів. Вони слугують елементом, який об'єднує інші ресурси впродовж виробничого процесу. Відтворення інформаційних ресурсів у рамках оборотного капіталу раніше не розглядалося. У даний час патентна інформація, торговельні марки, технологія та інші інформаційні ресурси будь-якого підприємства відносяться у фінансовій звітності до складу необоротних активів. У той же час динамізм сучасного господарювання характеризується тим, що інформація швидко застаріває і знецінюється. Так, дані, які стосуються виготовлення товару у високотехнологічних галузях з високою конкуренцією є актуальними лише впродовж одного операційного циклу. В умовах активного розвитку наукомістких галузей виробництва процес знецінення інформації стає більш швидким, оскільки "у самій продукції (як у товарі) втілена вартість, виражена суспільно необхідним часом на її виробництво, в умовах інформатизації суспільно необхідний час суттєво залежить від нових знань про виробництво" [25]. Таким чином, певну частину інформаційних ресурсів підприємства доцільно відносити до оборотного капіталу.

На сьогодні не існує методик визначення вартості інформації в структурі оборотного капіталу, тому дослідження фінансування інформаційних ресурсів на підприємстві може здійснюватися лише на основі ймовірносно-статистичних методів.

Поєднання матеріалів, труда та інформації в єдиній категорії "оборотний капітал" обумовлено їх спільним способом переносу вартості. Безпосередня присутність трудових та інформаційних ресурсів у русі оборотного капіталу відбувається опосередковано у вигляді потоків грошових коштів [35]. Зважаючи на необхідність поєднання статичних та динамічних підходів у класифікації елементів оборотного капіталу обґрунтовано необхідність введення нових класифікаційних ознак. Така нова класифікація повинна включати крім ознак статичного стану оборотного капіталу, які показують це явище поза процесом його зміни, і ознаки динамічного стану, які дозволяють розглядати оборотний капітал у процесі зміни його економічних елементів та їх співвідношень. У ній

можуть бути виділені сім основних класифікаційних ознак, які наведені в таблиці 1.3 [36].

Таблиця 1.3 - Класифікаційні ознаки і види оборотного капіталу підприємства

Класифікаційна ознака		Види оборотного капіталу
За групами обліку		Напрямки використання (капітальні блага)
		Джерела фінансування (джерела формування)
За видами	В активі	Грошові кошти та їх еквіваленти
		Дебіторська заборгованість
		Запаси сировини, незавершеного виробництва і готової продукції
		Короткострокові фінансові вкладення
		Інші оборотні кошти
	У пасиві	Власні кошти
		Довгострокові позикові кошти
		Короткострокові позикові кошти
		Кредиторська заборгованість
За обсягом потреби (використання)		Постійна (системна) частина
		Змінна (варіативна) частина
За місцем в операційному циклі (процесі)		Кошти, що знаходяться в сфері виробництва
		Кошти, що знаходяться в сфері обігу
		Кошти, що знаходяться в сферах виробництва й обігу, не пов'язаних з основними напрямками діяльності підприємства
За формою	В економічній	Матеріали (потоки матеріальних ресурсів)
		Труд (потоки коштів на відтворення робочої сили)
		Інформація (інформаційні потоки)
	У фінансовій	Грошові кошти (фінансові потоки)
Перехідна форма (дебіторська та кредиторська заборгованість)		
За джерелами фінансування		Валовий (сумарний) оборотний капітал
		Чистий оборотний капітал
		Поточні фінансові потреби
		Власний оборотний капітал
За ліквідністю	В активі	Найбільш ліквідні активи
		Активи, які швидко реалізуються
		Активи, які повільно реалізуються
		Активи, які важко реалізуються
	У пасиві	Найбільш термінові зобов'язання
		Короткострокові пасиви
		Довгострокові пасиви
		Постійні пасиви

Сутнісна характеристика наведених ознак полягає в наступному:

1 За групами обліку. За допомогою цієї ознаки враховується двохаспектний прояв оборотного капіталу джерела формування та капітальні блага. Тому в класифікації необхідно розглядати не лише матеріальні, фізичні складові оборотного капіталу, відображені в активі, але й ті, що відображені у пасиві балансу джерела цих коштів.

Підтвердження необхідності цієї класифікаційної ознаки можна знайти у Дж. Ван Хорна: "Управління оборотним коштами включає в себе управління грошовими коштами, дебіторською заборгованістю, товарно-матеріальними запасами та короткостроковими зобов'язаннями" [20]

2 За видами оборотного капіталу. Для систематизації видів оборотного капіталу за цією ознакою варто ввести дві вторинні ознаки залежно від розташування цих елементів в активі або пасиві балансу. Так, джерелами формування оборотного капіталу, які вказуються в пасиві балансу, можуть бути: власний капітал, довгострокові позикові кошти, короткострокові позикові кошти і кредиторська заборгованість. За напрямками використання в існуючій фінансовій звітності виділяють: запаси сировини, незавершеного виробництва і готової продукції, короткострокові фінансові вкладення, дебіторську заборгованість, грошові кошти та інші оборотні кошти. Введення цієї класифікаційної ознаки пов'язано з необхідністю узгодження напрямків використання коштів з їх джерелами фінансування, а також з різною вартістю коштів, залучених із власних і позикових джерел.

3 За обсягом потреби (використання). Відповідно до цієї класифікаційної ознаки оборотні активи підприємства складаються з двох частин: системної (постійної) і варіативної (змінної). Системною частиною є той мінімальний обсяг коштів, який підтримує безперервність діяльності підприємства. Варіативна частина складається з додаткових коштів, які необхідні, наприклад, у "пікові" періоди як страховий запас.

4 За місцем в операційному циклі (процесі). Виділення окремих видів капіталу за цією ознакою ґрунтується на їх участі у виробничому або фінансовому циклі підприємства [15]. Вони фактично збігаються з оборотними

виробничими фондами та фондами обігу за класифікацією оборотних коштів 60. Але ринкові умови спонукають підприємства до діяльності не тільки за основними, але й за додатковими напрямками (фінансовим, інвестиційним, виробництвом товарів широкого вжитку тощо). Тому можлива поява у складі оборотного капіталу підприємства засобів або коштів, не пов'язаних з основною виробничою діяльністю та відповідним до неї фінансовим циклом. У зв'язку з цим доцільно погодитися з точкою зору А. Золотарьова, який розглядає оборотний капітал у трьох сферах: виробництва, обігу та виробництва й обігу, не пов'язаних з основним напрямком виробничої діяльності підприємства [71].

5 За формою. Елементи, які входять до складу оборотного капіталу, можуть бути присутні на підприємстві в економічній або фінансовій формі. В економічній формі вони являють собою капітальні блага, тобто сукупність матеріальних, трудових та інформаційних ресурсів, наявних на підприємстві. У фінансовій формі представлені джерела фінансування цих ресурсів авансовані або тільки нараховані (у вигляді дебіторської та кредиторської заборгованості) грошові кошти. Оскільки термін "ресурси" використовується переважно стосовно статичних об'єктів, при розгляді оборотного капіталу більш доречним є використання терміна "потоки", як це прийнято в логістиці [43]. Однак, за існуючою в Україні фінансовою звітністю практично неможливо провести оцінку потоків коштів на відтворення робочої сили та інформаційних потоків і провести їх порівняння з матеріальними та фінансовими потоками в процесі руху оборотного капіталу. Тому надалі більш докладно буде розглянуто управління лише матеріальними та фінансовими потоками. Необхідність виділення цієї класифікаційної ознаки обумовлена різними характеристиками кожного з наведених потоків: різні швидкості обігу коштів за цими формами, застосування різних функцій в управлінні ними тощо.

6 За обсягом можна визначити наступні види оборотного капіталу:

- валовий (сумарний) оборотний капітал уся сума оборотного капіталу підприємства;
- чистий оборотний капітал обсяг коштів підприємства, які воно може спрямувати на виробничі потреби без загрози невиконання фінансових зобов'язань;
- поточні фінансові потреби обсяг оборотного капіталу, який необхідно

забезпечити підприємству для безперервної роботи;

– власний оборотний капітал оборотні активи, сформовані лише за рахунок власних коштів підприємства.

У даній класифікаційній групі пропонується введення додаткового елемента поточні фінансові потреби: він є необхідним для визначення доцільних меж фінансування.

7 За ліквідністю. Введення цієї ознаки важливо для управління оборотним капіталом, оскільки "управління оборотними коштами підприємства повинно забезпечити компроміс між ризиком втрати ліквідності та ефективністю виробничо-господарської діяльності, яка характеризується показниками рентабельності" [23]. Подані окремі елементи за цією класифікацією використовуються для аналізу ліквідності балансу. Технічний бік даного аналізу полягає у порівнянні агрегованих статей активу з відповідними зобов'язаннями пасиву. При цьому активи групуються за ступенем їх ліквідності і розташовуються у порядку її зменшення (збільшення), а зобов'язання за термінами їх погашення і розташовуються в порядку збільшення (зменшення) термінів до сплати.

Визначене різноманіття форм прояву оборотного капіталу спонукає підприємства до впорядкування його обсягу в кожній формі, приведення цього обсягу до необхідних потреб, визначення джерел фінансування елементів тощо. Упровадження даних заходів можливо лише за допомогою організації системи управління оборотним капіталом на підприємстві.

1.2 Підходи до управління оборотними активами підприємства

Застосування управління є нагальною потребою для будь-якого об'єкта господарської діяльності підприємства. Традиційно управління розглядають як цілеспрямований вплив суб'єкта на об'єкт із метою досягнення результату [44]. Але відносно управління оборотним капіталом в літературі не визначено єдиного підходу до критеріїв оцінки результату та особливо методів впливу. Це

є наслідком того, що управління оборотним капіталом (оборотними коштами, активами) або його окремими елементами розглядається сучасними вченими в межах декількох економічних дисциплін (табл. 1.4), які мають свої аспекти розгляду.

Таблиця 1.4 - Розгляд сучасними вченими в межах декількох економічних дисциплін управління оборотним капіталом

Дисципліна	Цілі дисципліни	Вплив на оборотний капітал
1	2	3
Банківська справа [8]	Грошово-кредитні функції банків у взаємозв'язку з процесом суспільного відтворення	Надання кредитів під гарантію для фінансування поточного виробництва і обігу
Бухгалтерський облік [21]	Облікова система економічної інформації про діяльність підприємства для управління ним і обслуговування потреб фіскальної системи	Облік виробничих запасів, облік товарів, облік витрат по оплаті праці, облік готової продукції і її реалізації, облік грошових коштів, розрахункових і кредитних операцій
Державне регулювання економіки [26]	Теоретичні, методологічні та організаційні проблеми державного втручання в процес функціонування ринкової економіки	Державне регулювання інвестиційної діяльності, державне регулювання цін на окремі види товарів
Економіка підприємств 7[9]	Соціально-економічний і адміністративно-господарський механізм процесу створення необхідних матеріально-речовинних благ	Нормування оборотних коштів, визначення потреби в них, оцінка обсягів запасів і витрат матеріалів
Маркетинг [42]	Вивчення потреб споживачів, розробка нових товарів та організація їх продажу; забезпечення стимулювання продаж та реклама	Збут готової продукції, придбання сировини та комплектуючих для виробництва продукції
Менеджмент [53]	Управління, як система наукових підходів до управління організаціями або їх підрозділами	Управління виробничими процесами на підприємстві
Фінанси (фінансовий менеджмент) [71]	Знаходження оптимальних фінансових рішень	Фінансування оборотних активів підприємства, управління ними
Ціноутворення [78]	Визначення цінової політики та цінової стратегії підприємства, митно-тарифне регулювання цін	Встановлення цін на готову продукцію

В зв'язку з цим виникає потреба в розробці єдиного міждисциплінарного підходу до управління оборотним капіталом.

У роки адміністративно-командної економіки управління оборотним

капіталом (оборотними коштами) було під значним впливом державного регулювання. Головною метою управління оборотними активами з боку підприємства було "вивільнення оборотних коштів із залишків товарно-матеріальних цінностей, ненормованих фондів обігу та інших активів або залучення їх до обігу" [16]. Основними методами такого управління визнавалося нормування оборотних коштів за елементами [46].

Для нормування оборотних коштів та їх елементів були визначені формули для розрахунку нормативів у кожній галузі економіки, за кожним окремим елементом, які у певному обсязі застосовуються в практичній діяльності підприємств і в наш час.

У загальному вигляді середня норма оборотних коштів розраховується як середньозважена сума норм оборотних коштів за окремими видами сировини, матеріалів, покупних напівфабрикатів тощо [68]. Норма оборотних коштів з кожного виду сировини і матеріалів враховує час їхнього перебування в поточних, страхових, транспортних, технологічному запасах, а також час, необхідний для вивантаження, доставки, приймання і складування. Кожному з елементів притаманні окремі особливості встановлення норм [50]. Транспортний запас передбачається на той час, коли за матеріали розраховуються до їх надходження на підприємство. Норми готової продукції на складі враховують час на добірку виробів на замовлення, упакування та маркірування продукції, накопичення її до розміру партії відвантаження, доставки на станцію, пристань або в аеропорт. Поточний запас становить основну частину норми оборотних коштів виробничого запасу. Його величина залежить від таких факторів: частоти і регулярності постачань; форми постачання матеріалами ("з коліс" або зі складу); видів і вантажопідйомності застосовуваних транспортних засобів; кількості постачальників матеріалів; відстані від постачальників сировини; схоронності та якості сировини тощо [64].

В сучасній літературі з фінансів замість нормування більшого поширення набули оптимізаційні моделі. Вони застосовуються не лише до тих елементів оборотного капіталу, які нормувалися раніше, але й до ненормованих:

дебіторська заборгованість, грошові кошти тощо. При цьому мова йде про управління лише окремими елементами оборотного капіталу: запаси сировини, дебіторська заборгованість, грошові кошти. Такою, наприклад, є модель розрахунку оптимального розміру партії замовлення (Economic Order Quantity EOQ) [6]. В її основу покладені сумарні витрати, пов'язані з придбанням, використанням, транспортуванням, складуванням запасів сировини, незавершеного виробництва, готової продукції тощо. Для управління дебіторською заборгованістю, наприклад, використовується розрахунок середнього терміну повернення заборгованості на основі коефіцієнта інкасації [37].

Однак суттєвим недоліком такого методу управління в сучасних умовах є його розірваність, оскільки управління одним елементом оборотного капіталу не узгоджене з іншим.

Для оцінки ефективності використання оборотного капіталу (оборотних коштів) в економічній літературі та в практичній господарчій діяльності переважно використовували показник "оборотність оборотних коштів". Критерієм ефективності було прискорення оборотності оборотних коштів. Гострі дискусії серед науковців того часу викликало питання обчислення оборотності. У радянські часи існувало декілька методик:

- визначення оборотності як відношення фактичної собівартості до суми оборотних коштів;
- визначення оборотності як відношення виробленої продукції в оптових цінах до суми оборотних коштів.

Найбільшого поширення в літературі та практиці набув метод розрахунку оборотності як відношення виробленої продукції в оптових цінах промисловості до суми оборотних коштів. Цей вибір обумовлювався авторами по-різному. На думку К. Федосєєва, "якщо розраховувати оборотність оборотних коштів на основі собівартості, то підприємства будуть зацікавлені у збільшенні собівартості" [70]. С. Барнгольц та А. Сухарєв аргументували той же висновок тим, що "частина прибутку постійно знову залучається до обігу оборотних коштів" [9]. На противагу цим аргументам, К. Вальтух відмічав, що

"повернення авансових коштів та розширення оборотних коштів за рахунок накопичень то є різні процеси, які не дають права включати прибуток до оборотних коштів, тим більше, що лише частка прибутку використовується для розширення оборотних коштів" [19].

В сучасній економічній літературі оборотність оборотного капіталу залишається головним показником ефективності його використання [], оскільки "ефективність використання оборотного капіталу в підсумку виражається в прискоренні їх оборотності, а відповідно, і в зменшенні розміру їх споживання" [60]. Огляд сучасної економічної літератури [68] дозволяє визначити три головних показники для її розрахунку:

Коефіцієнт оборотності оборотних коштів (оборотного капіталу) показує кількість обертів, які здійснюють оборотні кошти за визначений проміжок часу (рік, півроку, квартал, місяць):

$$K_o = \frac{B}{O_{\text{кр}}} ; \quad (1.1)$$

де B - обсяг реалізованої товарної продукції, тис. грн.;

$O_{\text{кр}}$ - середній обсяг оборотного капіталу за період, тис. грн.

Однак такий підхід до розрахунку показника "коефіцієнт оборотності" є суперечним. Приміром, Е. Хелферт пропонує робити розрахунок оборотності не за обсягом реалізованої продукції в грошовому виразі, а за його собівартістю. Він вважає, що співвідношення товарно-матеріальних запасів і собівартості реалізованої продукції є більш доречним, оскільки тоді обидва елементи дробу будуть представлені в базисних цінах, які можна зіставити. Він підкреслює, що "використання чистої суми продажів викликає викривлення, оскільки до обсягу продажів включається надбавка на прибуток, яка не входить до балансової вартості товарно-матеріальних запасів" [53].

Коефіцієнт завантаження оборотного капіталу визначає обсяг оборотних коштів, що припадає на одиницю реалізованої продукції:

$$K_3 = \frac{1}{K_o} = \frac{O_{k_{cp}}}{B}; \quad (1.2)$$

3 Тривалість одного оберту оборотного капіталу (період обігу оборотного капіталу):

$$T = \frac{\Pi}{K_o}; \quad (1.3)$$

де Π - тривалість періоду, за який проводиться оцінка використання оборотного капіталу, дні.

Останній показник є найбільш показовим у використанні на практиці, оскільки має більшу наочність для оцінки результату у порівнянні з попередніми.

У літературі з фінансів визначають також низку інших показників для оцінки використання оборотного капіталу [59]:

Чистий оборотний капітал (власні оборотні кошти) обсяг оборотних коштів підприємства, які воно може направити на виробничі потреби без загрози невиконання фінансових зобов'язань:

$$\text{ЧОК} = O_{k_{cp}} K_{3_{cp}}; \quad (1.4)$$

де $K_{3_{cp}}$ - середній обсяг короткострокових зобов'язань у досліджуваному періоді, тис. грн.

Поточні фінансові потреби вказують, який обсяг коштів необхідно додатково вкласти для фінансування оборотного капіталу підприємства:

$$T\Phi\Pi = O_{k_{cp}} K_{3_{cp}} \Gamma p_{cp} = \text{ЧОК} \Gamma p_{cp}; \quad (1.5)$$

де Γp_{cp} - середня сума грошових коштів на розрахунковому рахунку підприємства у досліджуваному періоді, тис. грн.

Рентабельність оборотного капіталу (коефіцієнт використання оборотного капіталу) характеризує ефективність використання оборотного капіталу підприємства:

$$R = \frac{Pr}{Ok_{cp}} \cdot 100\%; \quad (1.6)$$

де R - коефіцієнт рентабельності оборотного капіталу, у %;

Pr - величина валового прибутку підприємства у досліджуваному періоді, тис. грн.

Коефіцієнт загальної ліквідності (покриття або платоспроможності; коефіцієнт ліквідності оборотного капіталу) показує платіжні можливості підприємства за умови не тільки своєчасних розрахунків і сприятливої реалізації готової продукції, але й продажу в разі потреби інших елементів матеріальних оборотних коштів:

$$L = \frac{Ok_{cp}}{KZ_{cp}}. \quad (1.7)$$

З переходом до ринкових відносин разом з вивченням ефективності використання оборотного капіталу додатково постає питання визначення обсягу і джерел залучення коштів, оскільки в адміністративно-командній економіці воно не мало великого значення внаслідок централізованого розподілу фінансових коштів. У новій, більш складній економічній ситуації великий вплив мають фактори зовнішнього середовища (нестійкий попит на продукцію, нестабільні постачання сировини тощо), що може значно вплинути на обсяг оборотних коштів. Нестабільна кон'юнктура фінансового ринку змушує підприємства вдаватися до різних джерел формування оборотного капіталу: поповнення власного капіталу за рахунок додаткової емісії акцій, залучення банківських позикових коштів, використання відстрочки платежу (накопичення кредиторської заборгованості) тощо.

Виходячи з цього, О. Волков визначає головною метою управління оборотним капіталом "максимізацію прибутку на вкладений капітал при забезпеченні стабільної та достатньої платоспроможності підприємства" [60]. У той же час він підкреслює, що "завдання максимізації прибутку на вкладений капітал (рентабельність) і забезпечення високої платоспроможності протистоять у певній мірі одна одній, бо для збільшення рентабельності

необхідно вкладати кошти в активи, які є менш ліквідні за гроші, а для забезпечення стабільної платоспроможності підприємство повинно мати на рахунку певну суму грошових коштів, вивільнену з обігу для поточних платежів" [60]. Тому як методи управління він пропонує: забезпечити оптимальне співвідношення між платоспроможністю та рентабельністю шляхом підтримки відповідних розмірів і структури оборотних активів; підтримувати оптимальне співвідношення власного та позикового капіталу, оскільки від цього залежить фінансовий стан підприємства; зменшити перетік оборотного капіталу в дебіторську заборгованість, тобто в кошти підприємства, які знаходяться в обігу інших підприємств; зменшити закупівлю великих партій сировини, матеріалів і комплектуючих.

Таку мету управління оборотним капіталом підтримує і В. Шеремет. Він вважає, що "управління оборотними активами підприємства повинне забезпечити компроміс між ризиком втрати ліквідності й ефективністю виробничо-господарської діяльності, що характеризується показниками рентабельності" [23]. Між обсягом оборотного капіталу (ОК) і ліквідністю оборотного капіталу (L), а також обсягом оборотного капіталу і рентабельністю оборотного капіталу (R) існують залежності, наведені на рис. 1.2.

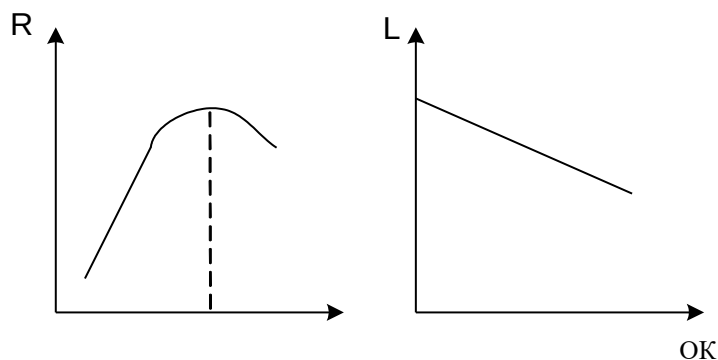

Рисунок 1.2 - Залежність між показниками ліквідності, рентабельності і обсягом оборотного капіталу підприємства

Виходячи з цього, можливі два варіанти компромісу в управлінні:

- ризикований, при якому діяльність характеризується великим обсягом залученого капіталу, невеликими значеннями ліквідності, але існує можливість одержання великого обсягу прибутку;

– обережний, при якому ліквідність висока, обсяг залученого позикового капіталу невеликий і низький прибуток від даного виду діяльності.

Однак необхідно зауважити, що при накопиченні чистого оборотного капіталу у вигляді високоліквідних активів (наприклад, у грошових коштах) ліквідність буде збільшуватися. У такому разі можливий третій компромісний стан. Підприємство має великий обсяг власних коштів у вигляді грошових активів, що забезпечує високу ліквідність і рентабельність.

Л. Івін та О. Іванілов головною метою управління оборотним капіталом вважають підтримку мінімально припустимого його розміру, що є достатнім для забезпечення оптимального рівня рентабельності довгострокових інвестицій та досягнення довгострокових цілей проекту. Сам же процес управління оборотним капіталом, на їх думку, полягає "в прийнятті оптимальних рішень із приводу використання оборотних коштів і короткострокових боргових зобов'язань" [47].

Е. Хелферт бачить головне завдання управління оборотним капіталом у "розпізнанні ознак знецінення або накопичення надлишків товарно-матеріальних запасів, або дебіторської заборгованості" [53]. Визначення саме цих елементів оборотного капіталу є зараз нагальним для підприємств України, оскільки, за даними статистики обсяг дебіторської заборгованості на більшості підприємств сягає критичної межі, що породжує систему неплатоспроможності підприємств за ланцюгом їх фінансово-виробничих зв'язків.

На думку І. Бланка, політика управління оборотними активами "являє собою частину загальної фінансової стратегії підприємства, що полягає у формуванні необхідного обсягу і складу оборотних активів, раціоналізації і оптимізації структури джерел їх фінансування" [13].

О. Стоянова [39] та В. Ковальов [42] головну проблему управління оборотним капіталом також визнають у шляхах його фінансування. Вони розглядають чотири моделі фінансування оборотного капіталу: ідеальну, агресивну, консервативну, компромісну. В основу цих моделей покладено розподіл оборотних активів підприємства на дві частини: системну та варіативну. Системна це той мінімальний обсяг коштів, який необхідний для

підтримки безперервної діяльності. Всі інші кошти, які можна використати для додаткового отримання прибутку, складають варіативну частину. Вибір тієї чи іншої моделі стратегії фінансування залежить від ставлення керівництва до вибору джерел покриття варіативної частини, тобто до вибору відносної величини чистого оборотного капіталу.

Інший підхід до управління оборотним капіталом пропонують А. Золотарьов, І. Волик та Є. Кузькін. На їх думку невиправданим є об'єднання управління всім оборотним капіталом у єдиний комплекс. Це пояснюється тим, що окремі елементи оборотного капіталу підприємства функціонують у різних сферах: виробництва, обігу та у сферах виробництва й обігу, не пов'язаних з основним напрямом виробничої діяльності підприємства [71].

З цим можна погодитися, оскільки питання управління оборотним капіталом у сфері виробництва істотно відрізняється від управління у сфері обігу. У період перебування капіталу у сфері виробництва підприємство може реально управляти капіталом, оскільки він фактично знаходиться в розпорядженні підприємства. Методи управління цим капіталом досліджувалися вітчизняними вченими та практиками і тому є відомими і вивченими. Проблема управління оборотним капіталом у сфері обігу недостатньо досліджена [50]. У період перебування капіталу у сфері обігу підприємство може лише побічно впливати на цей капітал, оскільки він є лише нарахованою величиною (наприклад, дебіторська заборгованість). Насправді такий капітал перебуває у підприємства - партнера (наприклад, споживача продукції). Як засіб управління капіталом у сфері обігу можуть використовуватися:

- оцінка реальної вартості дебіторської заборгованості;
- контроль за співвідношенням дебіторської та кредиторської заборгованості;
- розрахунки коефіцієнтів інкасації та зменшення дебіторської заборгованості на суму безнадійних боргів;
- маніпулювання строками товарних кредитів і надання знижок за негайну проплату товару;
- ранжування дебіторів за допомогою АВС-аналізу;

– оцінка можливості факторингу, тобто продажу дебіторської заборгованості [].

Пошук нових напрямків управління оборотним капіталом є зараз складним. Так, наприклад, використання бартерних розрахунків для придбання сировини та матеріалів, які пропонувалися деякими авторами на початку 90-х років [3], обмежені законодавством [30]. Можливість використання різних методів списання запасів товарно-матеріальних цінностей на підприємствах, запропонована в працях [24], з 1 січня 2004 року суттєво обмежується: "У разі вибуття цих запасів оцінка їх вартості здійснюється за методом вартості перших за часом надходжень (FIFO) або за методом ідентифікованої вартості одиниці запасів" [1].

Зважаючи на необхідність збільшення обсягу виробництва на підприємствах України [67], головною метою управління оборотним капіталом в сучасних умовах є забезпечення його відтворення, під яким розуміють постійно повторюваний у часі процес виробництва, розподілу, обміну і споживання матеріальних благ і послуг [21].

Традиційно процес відтворення оборотного капіталу підприємства представляють у вигляді схеми, запропонованої ще К. Марксом:

$$Г \ T.....B.....T' \ Г', \quad (1.8)$$

де Г - грошові кошти, вкладені підприємством у виробництво;

Т - засоби виробництва;

В - виробництво;

Т' - готова продукція;

Г' - грошові кошти, отримані від реалізації готової продукції.

Однак, зважаючи на реалії сучасного виробництва, необхідності поєднання в умовах виробництва не лише оборотного, але й основного капіталу, та умов класифікації оборотного капіталу, наведеної в табл. 1.3, схема відтворення капіталу може бути представлена в наступному вигляді:

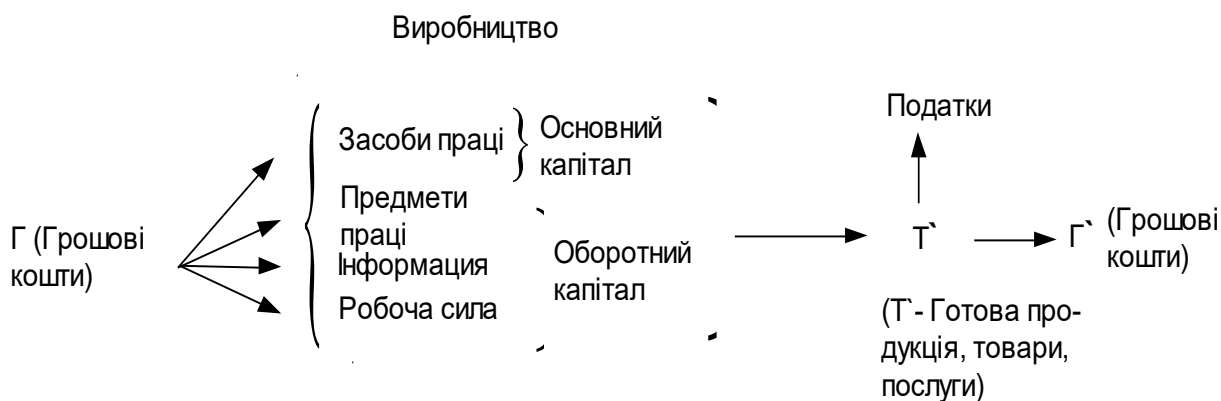

Рисунок 1.3 - Схема відтворення капіталу підприємства

Науковці виділяють три форми відтворення капіталу: просте, розширене і недостатнє. Просте відтворення означає повторення процесу виробництва від періоду до періоду в незмінних масштабах, коли обсяг функціонуючого капіталу не змінюється. Розширене це відтворення капіталу в збільшуваних розмірах, при цьому капітал постійно зростає й удосконалюється як кількісно, так і якісно.

Недостатнім вважається таке відтворення, яке не забезпечує навіть відновлення капіталу в первісному обсязі. Таким чином, відтворення капіталу це здатність капіталу бути незмінним або поступово змінювати свій обсяг у результаті одержання підприємством доходу.

Ступінь відтворення капіталу підприємства і виявлення причин його недостатнього відтворення можна оцінити шляхом використання так званого "Золотого правила бізнесу" [17], відповідно до якого розширене відтворення капіталу має місце на підприємстві за таких умов:

$$\Delta Pr > \Delta B > \Delta A > 100\%, \quad (1.9)$$

де ΔPr - темп зміни прибутку, %;

ΔB . темп зміни виручки від продажу товарів (готової продукції, робіт, послуг), %;

ΔA - темп зміни активів підприємства, %, при цьому активи це сума капіталу підприємства, вкладеного в засоби виробництва (капітальні блага).

Зазначені показники порівнюють у динаміці за періодами (місяць, квартал, рік). Розширене відтворення капіталу на підприємстві за визначений період часу має місце при перевищенні темпів зміни прибутку (ΔPr) над темпами зміни виручки від реалізації продукції, робіт, послуг (ΔB), які, у свою чергу, повинні бути вищими за темпи зміни капіталу підприємства (ΔA) і більше ніж 100%.

Однак капітал підприємства включає багато елементів, кожний з яких по-різному впливає на одержання фінансового результату. Тому узагальнення і використання всієї суми капіталу разом з фінансовими результатами діяльності є помилковим.

Вирішальну роль у процесі відтворення капіталу на підприємстві відіграє оборотний капітал, оскільки саме він сприяє формуванню прибутку критерію наявності процесу відтворення.

Надалі його можна використати в подальшому відтворенні оборотного капіталу або інвестувати в основний капітал. Внаслідок цього доцільним буде формулу (1.9) представити в наступному вигляді:

$$\Delta Pr > \Delta B > \Delta Ok > 100\%, \quad (1.10)$$

де ΔOk - темп зміни оборотного капіталу підприємства, %.

Відповідно до цього правила можна вказати наступні причини недостатнього відтворення оборотного капіталу, представлені в табл. 1.5.

Відтворення оборотного капіталу має тактичний характер, тому що насправді є короткостроковим і, здебільшого, екстенсивним шляхом розвитку. Навпаки, вкладення коштів в основний капітал має стратегічний характер і є у більшості випадків інтенсивним шляхом розвитку підприємства.

У даний час підвищується необхідність пошуку шляхів саме екстенсивного характеру. Такі шляхи потребують невеликих вкладень і мають незначний фінансовий ефект, що виявиться вже через короткий період часу.

Таблиця 1.5 - Причини недостатнього відтворення оборотного капіталу згідно "Золотого правила бізнесу"

Відмінності у формулі	Пояснення	Причина
$\Delta\Pi < \Delta B > \Delta OK_a > 100\%$	Темпи росту виручки перевищують темпи зростання прибутку	Збільшення собівартості продукції
$\Delta\Pi > \Delta B < \Delta OK_a > 100\%$	Темпи росту активів перевищують темпи росту виручки	Ріст виручки не сприяє накопиченню капіталу (наприклад, унаслідок збільшення собівартості продукції)
$\Delta\Pi > \Delta B > \Delta OK_a < 100\%$	Темпи росту активів менше 100%	Реалізація частини майна підприємства, великий вихід браку при виробництві продукції

Але однозначно визначити відтворення основного капіталу як інтенсивне, а оборотного як екстенсивне зараз неможливо. Традиційно екстенсивним називають тип відтворення, при якому збільшення випуску продукції здійснюється в основному за рахунок кількісного збільшення (росту) використовуваного капіталу, робочої сили, природних ресурсів на колишній науково-технічній основі, тобто коли всі фактори залишаються якісно незмінними. Інтенсивний тип відтворення припускає збільшення випуску продукції насамперед за рахунок впровадження сучасних технологій виробництва, раціонального управління виробництвом з використанням кваліфікованих кадрів, кращих за якістю природних ресурсів тощо. Більш повно форми відтворення капіталу підприємств подані в таблиці 1.6.

Таблиця 1.6 - Форми відтворення основного й оборотного капіталу

Вид капіталу	Форми відтворення капіталу	
	Інтенсивна	Екстенсивна
Основний капітал	Відтворення з новими характеристиками продуктивності і якості для виробництва конкурентноздатних товарів.	Відтворення лише частини капіталу в областях із тривалим виробничим циклом або при неможливості додаткового залучення капіталу.
Оборотний капітал	Відтворення внаслідок упровадження заходів щодо ресурсозбереження (нові технології, нові матеріали) і прискорення термінів обороту.	Відтворення, що забезпечує стабільний рівень прибутку без зміни характеристик елементів оборотного капіталу.

Однак для сфер діяльності з коротким циклом відтворення (харчова, легка промисловість, переробка сільгосппродукції) властива ситуація, при якій інтенсивне відтворення основного капіталу сприяє інтенсивному

відтворенню оборотного капіталу. Наприклад, нове обладнання вимагає нового типу сировини. Тому в цих областях інтенсивний шлях відтворення капіталу можливий уже на даній стадії економічного розвитку. В галузях, що визначають економічний потенціал країни (машинобудування, металургія, металообробка), навпаки, незмінність тривалого технологічного процесу не сприяє придбанню нового обладнання, і відтворення основного капіталу відбувається також екстенсивно. Таким чином, критерієм управління оборотним капіталом повинно бути забезпечення запланованого рівня фінансових показників роботи підприємства, які формуються внаслідок відтворення оборотного капіталу, тобто руху елементів капіталу за етапами відтворювального циклу. Цей рух супроводжується природною структурно-динамічною зміною оборотного капіталу. Тому при дослідженні та оцінюванні управління оборотним капіталом необхідно виходити не тільки з його статички, але й динаміки, що в сукупності у процесі руху капіталу забезпечують формування прибутку, тобто результативність виробничо-господарської діяльності (рисунк 1.4) [7].

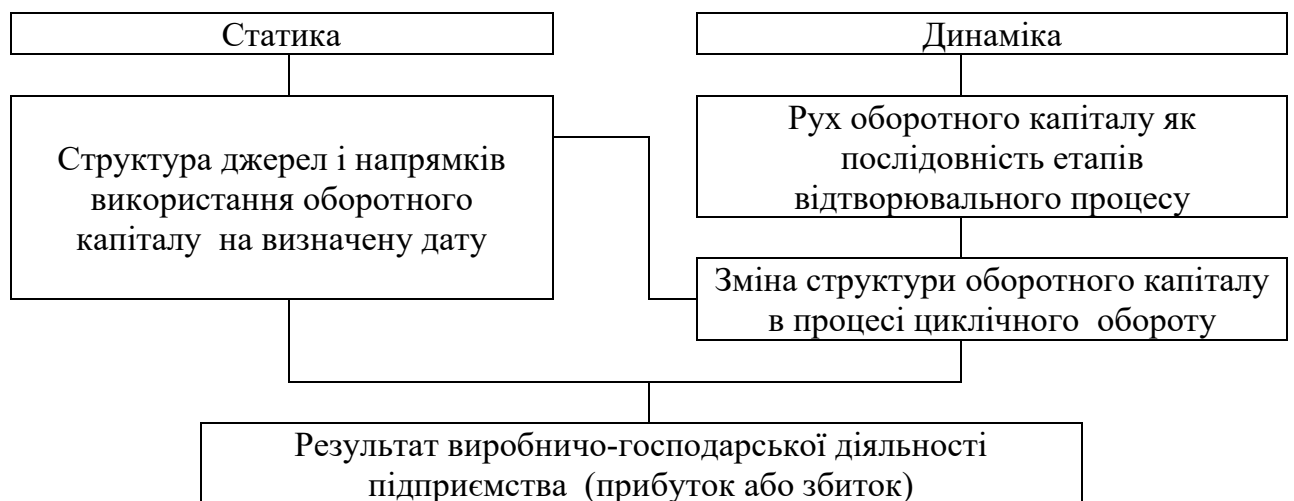

Рисунок 1.4 - Схема формування фінансових результатів роботи підприємства

За своєю суттю поняття "рух оборотного капіталу" подібне до поняття

"економічний потоковий процес", де під останнім розуміється закономірна, послідовна, безперервна якісна зміна (у розташованих один за одним моментах розвитку) сукупності економічних ресурсів, що рухаються у визначеному часовому інтервалі й використовуються для виробництва товарів і послуг [57]. Методичні розробки з управління ним вже існують. На відміну від економічного потокового процесу, рух оборотного капіталу стосується не лише сфери виробництва, але й обігу фінансування економічних ресурсів за рахунок власних і позикових коштів. Тобто рух оборотного капіталу це закономірна, послідовна, безперервна якісна зміна елементів оборотного капіталу в різних формах їх прояву, що рухаються у визначеному часовому інтервалі в межах відтворювального циклу. Кожний елемент оборотного капіталу характеризується особливою динамікою, яка впливає на фінансовий стан підприємства і є наслідком дій внутрішніх і зовнішніх факторів. Узгодження у відтворювальному процесі змін окремих елементів оборотного капіталу забезпечує надійність руху в цілому й актуалізує проблему організації системи управління саме рухом оборотного капіталу. При цьому рух оборотного капіталу виявляється не тільки в переносі вартості з одного елемента оборотного капіталу на інший, що відображається в активі балансу, але й у необхідності постійної підтримки активів на оптимальному рівні за рахунок власних і позикових коштів (рисунок 1.5).

Результатом цього управління є, зокрема, забезпечення оптимального співвідношення показників рентабельності і ліквідності на конкретному підприємстві.

При цьому протиріччя між зазначеними показниками можуть розглядатися з використанням прикладів модельно-ситуаційного типу: проблема дешевих покупок і дорогих продажів; схеми визначення джерел фінансування оборотного капіталу; взаємозв'язок фінансово-експлуатаційних потреб із прискоренням руху оборотного капіталу в сфері виробництва і сфері обігу тощо.

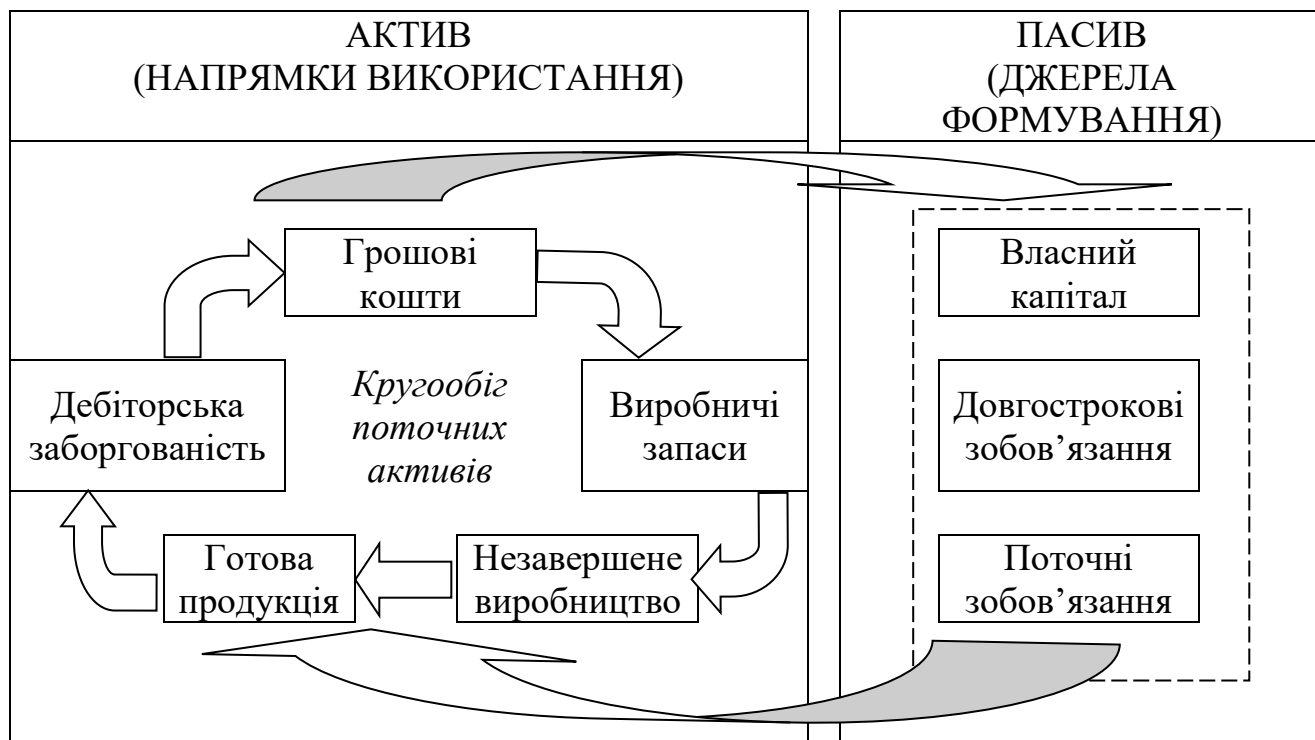

Рисунок 1.5 - Схема руху оборотного капіталу

Однак в економічній літературі відсутнє визначення терміна "управління рухом оборотного капіталу". Ґрунтуючись на визначенні категорії "управління", запропонованого А. Шегдой [45], під управлінням рухом оборотного капіталу слід розуміти вплив на зміну форм перебування елементів оборотного капіталу для забезпечення безперервності та ефективності його відтворювального процесу. Таке управління покликане підтримувати внутрішні потокові процеси в циклі оборотного капіталу з орієнтацією на показники динамічної рівноваги, що характеризують цей рух з позиції взаємодії зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства.

Водночас важливо підкреслити, що управління рухом оборотного капіталу необхідно розглядати в поєднанні матеріальних і фінансових потоків, оскільки практично кожний елемент оборотного (крім грошових коштів та дебіторської заборгованості) капіталу одночасно може бути представлений в економічній та фінансовій формі. Цим воно відрізняється від логістичної діяльності, яка досліджує, насамперед, рух матеріальних потоків, а фінансові потоки визначає лише як супутні.

1.3 Чинники управління оборотними активами

Основним завдання управління оборотним капіталом є забезпечення та підтримка ліквідності підприємства, тобто здатності суб'єкта господарювання здійснити грошові виплати в обсягу та в строки, передбачені контрактами.

Підприємство, яке є ліквідним, в змозі здійснити свою поточну діяльність, в нього достатньо коштів для проведення своєчасних розрахунків з робітниками, постачальниками, інвесторами, податковою системою держави та ін. Та навпаки, підприємство, яке має дефіцит оборотного капіталу та не є ліквідним, не в змозі в короткі строки вишукати кошти, необхідні для виконання платежів, а це призводить до зриву поточних операцій. В де яких випадках ліквідність може бути тимчасовою, але це є першим симптомом того, що існують проблеми, які надалі можуть послужити причиною банкрутства підприємства.

Для оцінки оборотного капіталу (working capital) підприємства використовують наступну систему показників:

Чистий оборотний капітал (net working capital) - вартість оборотних коштів за вирахуванням короткострокових зобов'язань.

Коефіцієнт поточної ліквідності (current ratio) - співвідношення вартості оборотних коштів та суми короткострокових зобов'язань, є основним показником, який характеризує рівень ліквідності підприємства. Його зростання сприятливо, але треба розуміти, що високе значення коефіцієнта поточної ліквідності не є гарантією того, що підприємство має достатньо коштів для розрахунків з кредиторами (в випадках коли товарно-матеріальні запаси важко продати або дебіторська заборгованість не може бути погашена в потрібний момент).

Коефіцієнт швидкої ліквідності дорівнює співвідношенню оборотних коштів за мінусом товарно-матеріальних запасів (найменш ліквідних оборотних коштів) та суми короткострокових зобов'язань.

Забезпеченість ліквідними активами (days liquidity on hand ratio),

розраховується діленням найбільш ліквідної частини оборотних коштів (грошові кошти, ліквідні цінні папери, дебіторська заборгованість) на величину щоденних грошових витрат. Він показує число днів, на протязі яких підприємство може робити за рахунок наявних ліквідних активів. Щоденні грошові витрати розраховуються або на основі бюджету грошових коштів, або співвідношенням загальної суми річних витрат на виробництво реалізованої продукції (враховуючи комерційні, адміністративні та інші грошові витрати) та розрахункову кількість днів у році - 360 (або 365). Цей показник відображає той факт, що ліквідність підприємства більш залежить від грошових потоків, ніж від руху сировини та матеріалів.

Коефіцієнт забезпеченості абсолютно ліквідними активами (days cash on hand ratio) дорівнює сумі грошових коштів підприємства та ліквідних цінних паперів, розподіленої на щоденні грошові операційні витрати. Цей показник більш обмежено ілюструє ліквідність підприємства, тому що до абсолютно ліквідних коштів відносить тільки грошові кошти та ліквідні цінні папери.

Бюджет грошових коштів (cash budget) - це грошові виплати та надходження, які здатне генерувати підприємство. Аналіз бюджету грошових коштів ілюструє реальну здатність підприємства накопичувати грошові надходження в розмірі, потрібному для здійснення грошових виплат. Безпосереднє управління оборотними активами (current asset management) охоплює виробітку напрямків короткострокової політики підприємства, у т.ч. засобів фінансування оборотних фондів та фондів обігу. Управління ліквідністю (liquidity management) включає планування надходжень та використання ліквідних ресурсів таким чином, щоб забезпечити можливість в потрібний час розплатитися по своїм короткостроковим зобов'язанням. Слід відмітити, що управління ліквідністю більш широке поняття ніж управління оборотними коштами, але ці поняття тісно взаємозв'язані.

Крім визначених показників дуже важливою в управлінні оборотними активами є концепція кругообігу (cash conversion cycle). Модель циклу обертання грошових коштів включає:

Період обороту товарно-матеріальних запасів (inventory conversion period)

- середню тривалість часу, необхідного для перетворення сировини в готову продукцію:

$$T_z = (Z \cdot 360) / E, \quad (1.11)$$

де T_z - період обороту товарно-матеріальних запасів, Z - запаси; E собівартість реалізованої продукції.

Період обігу дебіторської заборгованості (receivables collection period) - середня кількість днів, необхідна для перетворення дебіторської заборгованості в грошові кошти:

$$T_d = (D \cdot 360) / B, \quad (1.12)$$

де T_d - період обороту дебіторської заборгованості,

D - дебіторська заборгованість;

B - виручка від реалізації продукції.

Період обігу кредиторської заборгованості (payables deferral period) - середня тривалість часу між покупкою матеріалів та нарахуванням заробітної плати й відповідними платежами.

$$T_k = (K \cdot 360) / E_{op}, \quad (1.13)$$

де T_k - період обороту кредиторської заборгованості;

K - кредиторська заборгованість;

E_{op} - операційні витрати.

Період обігу грошових коштів (cash conversion cycle) об'єднує всі три періоди та дорівнює часу між витратами підприємства на виробничі ресурси (матеріали та працю) та отриманням виручки від реалізації продукції, тобто період між платежами за сировину та працю й погашенням дебіторської заборгованості. Таким чином це період на протязі якого підприємство має труднощі з оборотним капіталом.

$$T_z + T_d - T_k = T_{гк}. \quad (1.14)$$

Таким чином модель циклу обертання грошових коштів можливо представити у вигляді схеми (рис. 1.6).

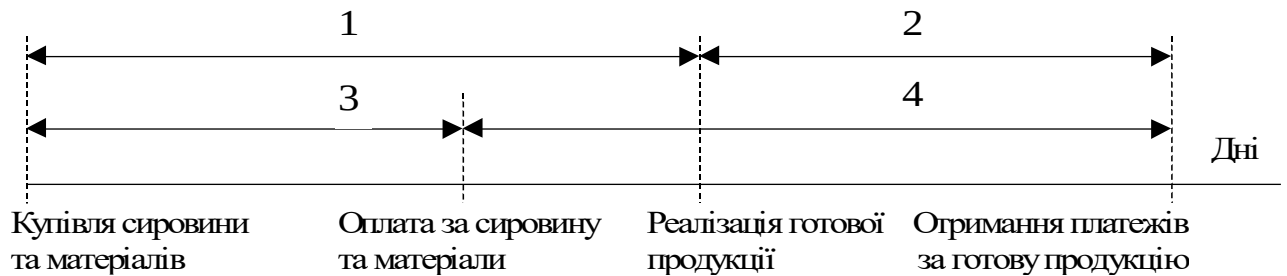

Рисунок 1.6 - Моделювання періоду обігу грошових коштів

Період обігу оборотних коштів можливо зменшити за рахунок: скорочення періоду обігу товарно-матеріальних запасів, їх більш швидкого виробництва та прискорення процесу реалізації продукції; скорочення періоду обігу дебіторської заборгованості у разі прискорення розрахунків; збільшення періоду обігу кредиторської заборгованості (затримки розрахунків за придбані ресурси).

Вказані дії слід здійснювати поки вони не приведуть до збільшення собівартості продукції або скороченню виручки від реалізації.

Приклад. Підприємство повинно потратити на оборотні кошти для виготовлення одного виробу 200000 грн. За день воно може виробити тільки три одиниці продукції. Тобто щоденна потреба в оборотних коштах складає 600000 грн. Період обігу грошових коштів складає 66 днів, отже загальна потреба підприємства в капіталі - $66 \cdot 600000 = 39600000$ грн. (39,6 млн. грн.). Якщо підприємству вдалося скоротити період обігу грошових коштів до 50 днів, за рахунок продовження строку погашення кредиторської заборгованості на 16 днів, або шляхом прискорення процесу виробництва чи збору дебіторської заборгованості, то загальна потреба в оборотному капіталі скорочується на 9,6 млн. грн.

Політика управління оборотним капіталом охоплює два основних

питання: який рівень оборотних коштів найбільш прийнятний (взагалі та по елементам)? за рахунок яких джерел можливо сформування оборотні кошти підприємства?

На рисунку 1.7 надано три альтернативні стратегії відносно загального рівня оборотних коштів підприємства. Вони відрізняються тільки обсягом оборотного капіталу, який потрібен суб'єкту господарювання для підтримки заданого рівня виробництва.

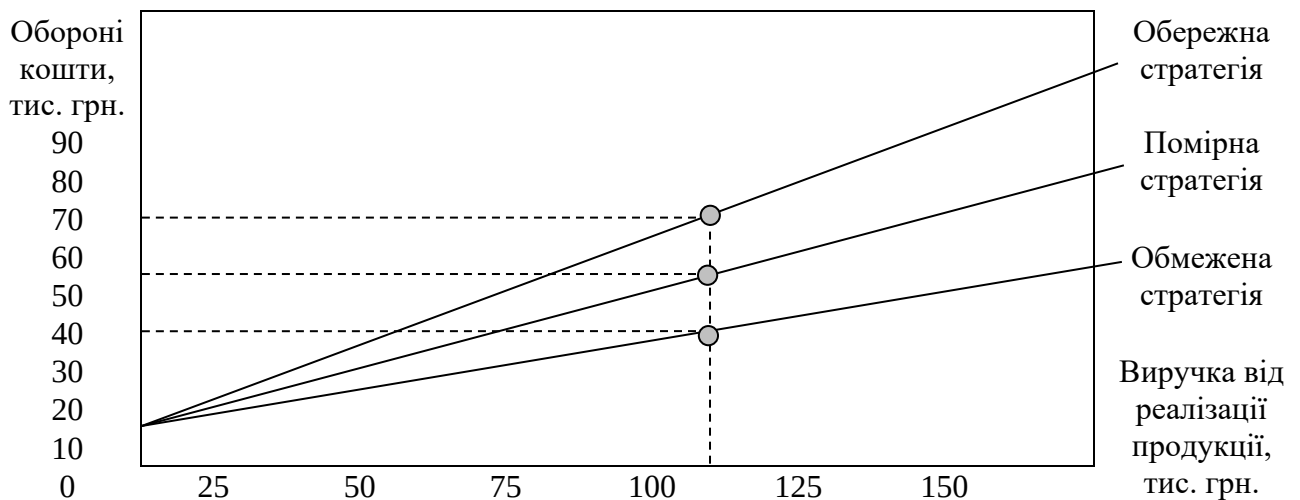

Рисунок 1.7 - Альтернативні стратегії формування оборотного капіталу

Обережна стратегія. Підприємства, які обрали обережну, розслаблену стратегію, додержуються (мають в наявності) відносно високого рівня грошових коштів, товарно-матеріальних запасів та ліквідних грошових паперів. При цьому обсяг реалізації стимулюється політикою кредитів, які надаються покупцям, тим самим обумовлюється високий рівень дебіторської заборгованості. Це найменш ризикова стратегія, але й найменш вигідна. З точки зору впливу на період обігу грошових коштів вона приводить до уповільнення оборотності товарно-матеріальних запасів та дебіторської заборгованості. Тобто для обережної стратегії характерно відносно великий період обігу грошових коштів.

Обмежена стратегія. В умовах обмеженої стратегії припускається, що грошові кошти, цінні папери, товарно-матеріальні запаси та дебіторська

заборгованість доведені до мінімуму. Тобто обмежена стратегія передбачає отримання вигоди від відносно меншого обсягу фінансових ресурсів, які вкладено в оборотні кошти, але супроводжується найбільшим ризиком. Протилежно обережній стратегії для обмеженої характерно короткий період обігу грошових коштів.

Помірна стратегія. Середнє між вказаними явищами. Для неї характерні середній рівень ризиковості й середні вигоди.

Головним фактором, який обумовлює вибір підприємством одної з трьох стратегій є невизначеність ситуації.

В умовах визначеності, коли обсяг реалізації, затрати, період замовлення, строки платежів та ін. виробничо-господарські умови точно відомі, підприємство вибирає обмежену стратегію, тобто підтримує тільки мінімально необхідний рівень оборотних коштів. Перевищення цього мінімуму призводить до збільшення потреби в зовнішніх джерелах фінансування оборотних коштів без адекватного збільшення прибутку. Необґрунтоване скорочення оборотного капіталу обумовлює уповільнення виплат робітникам, падінню обсягів реалізації та неефективне виробництво в зв'язку з нестачею товарно-матеріальних запасів, як наслідку надмірно обмеженої політики.

При появі фактора невизначеності підприємство потребує, крім необхідної суми грошових коштів та матеріальних запасів (залежно від очікуваних виплат, обсягу реалізації, очікуваного часу реалізації замовлення), додаткові суми - страховий запас на випадок непередбачених відхилень от очікуваних величин. В зв'язку з тим, що рівень дебіторської заборгованості залежить від строків наданого кредиту, а найбільш жорсткі строки кредиту дають найбільш низький рівень дебіторської заборгованості, якщо підприємство буде додержуватись обмеженої стратегії, тобто мати мінімальний рівень страхових запасів грошових коштів й товарно-матеріальних цінностей, а також проводитиме жорстку кредитну політику, то обсяги реалізації продукції можуть суттєво скоротитись.

Альтернативні стратегії щодо фінансування оборотних коштів.

Рівень витрат більшості підприємств підданий сезонним таабо циклічним

коливанням. Практично кожен суб'єкт господарювання поповнює свої активи в період економічного підйому та, навпаки, продають товарно-матеріальні запаси й зводять до мінімуму дебіторську заборгованість в період спаду. Спосіб за допомогою якого підприємство фінансує постійну та змінну частину оборотних коштів визначається в рамках стратегії фінансування оборотного капіталу. Існує три методи щодо організації стратегії фінансування.

Метод узгодження строків існування активів та зобов'язань. Суть помірної стратегії, яка відповідає даному методу, фінансування оборотних коштів (рисунок 1.8) складається в визначеному узгодженні строків існування активів та зобов'язань по групам.

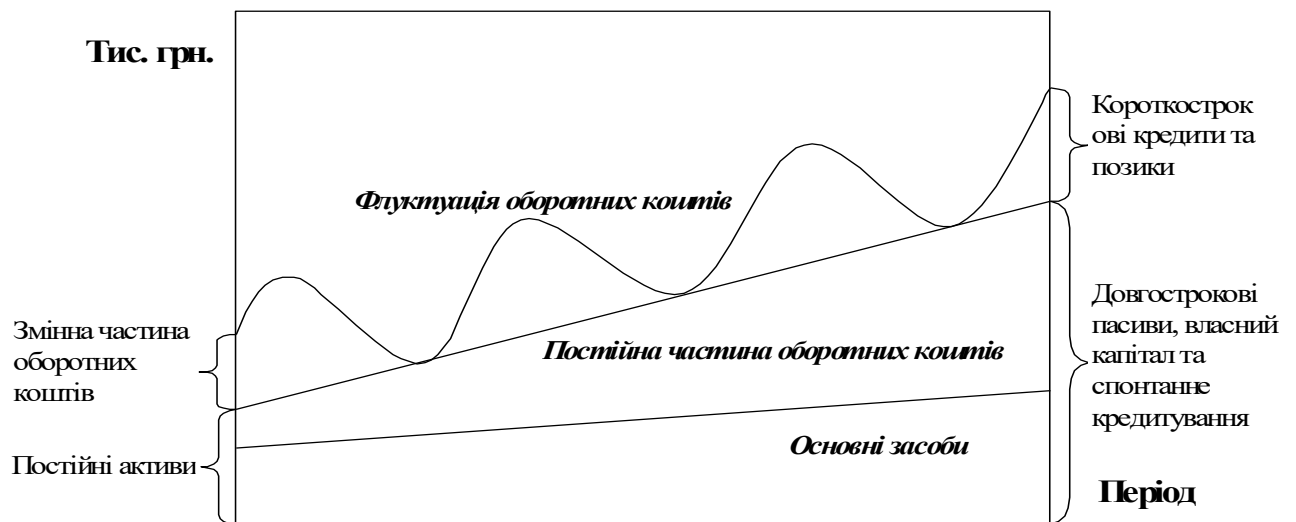

Рисунок 1.8 - Помірна стратегія фінансування оборотних коштів
(узгодження строків існування)

Основною ціллю подібної стратегії є мінімізація ризику того, що підприємство буде не в змозі розрахуватись по своїм зобов'язанням в визначені строки. Підприємство, яке використовує цей метод, повинно привести в точну відповідність строки розрахунків з дебіторами та кредиторами. Однак існують два фактори, які цьому перешкоджають: відносна непередбачуваність строків служби активів; використання, як часткового джерела покриття, звичайних акцій, які не мають строків погашення.

Агресивна стратегія фінансування (рисунок 1.9). В даному випадку

підприємство фінансує весь обсяг основних та долю постійної частини активів за рахунок довгострокових кредитів, а постійні оборотні кошти, що залишилися, за рахунок короткострокових кредитів. Слід відмітити, що існують різні ступені агресії. Переривчаста лінія може проходити нижче лінії, яка вказує на рівень основних коштів. Тобто вся постійна частина оборотних коштів та деяка частина основних фінансується за рахунок короткострокових кредитів. Це високоагресивна політика. Для підприємства, яке обрало її для організації своєї діяльності, існує загроза підвищення відсоткової ставки при поновленні кредиту в випадку неможливості його повернення. Між тим ціна короткострокового кредиту в більшості випадків нижче, чім довгострокового, тому підприємство жертвує надійністю заради отримання додаткового прибутку.

Рисунок 1.9 - Відносно агресивна стратегія фінансування оборотних коштів

Консервативна стратегія фінансування. Як вказано на рисунку 1.10 переривчаста лінія може знаходитись вище лінії, яка показує рівень постійної частини оборотних коштів. В цьому випадку за допомогою довгострокових зобов'язань та спонтанної кредиторської заборгованості (якщо така виникає) відбувається фінансування постійної частини та долі змінної частини оборотних коштів. Тобто підприємство використовує незначний обсяг короткострокового кредиту тільки в моменти, коли потреба в коштах досягає піку. В період затишку резервні кошти зберігаються в вигляді високоліквідних

цінних паперів, які в випадку виникнення фінансових потреб, перевищуючих звичайний рівень, будуть перетворені в грошові кошти. Це політика з мінімальною долею ризику.

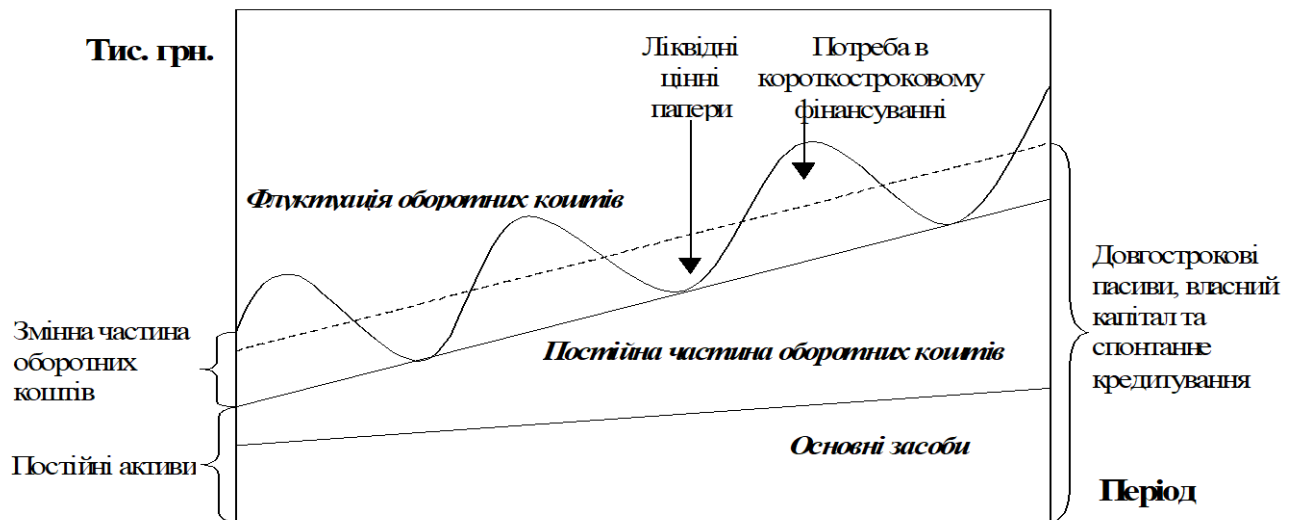

Рисунок 1.10 - Консервативна стратегія фінансування оборотних коштів

Загальна сума коштів, які знаходяться на рахунках дебіторів, визначається двома факторами: обсягом продукції, яку реалізовано в кредит; середнім проміжком часу між реалізацією товару та отриманням виручки.

Процес управління дебіторською заборгованістю починається з рішення питання про надання кредиту покупцям. Кредитна політика підприємства включає наступні елементи: строки надання кредиту - період часу, на протязі якого покупці повинні оплатити продукцію; стандарти кредитоспроможності - мінімальна фінансова стійкість, якою повинні володіти покупці для отримання можливості відстрочки платежів, та розміри припустимих сум кредиту, які надаються різним категоріям покупців; політика збору платежів, визначається ступенем лояльності відносно покупців, які затримують виплати, з точки зору надання кредиту знову; знижки, що надаються за оплату в більш термінові строки. Ці пільги включають суму знижки та період, на протязі якого ними можливо скористатися.

Таким чином, для контролю дебіторської заборгованості та запобігання появи безнадійних боргів підприємства може використовувати класифікацію

заборгованості по строкам виникнення та показник оборотності дебіторської заборгованості в днях (DSO). Але ці інструменти не дозволяють точно прослідити за зміною якості загального розміру заборгованості.

Оцінка та аналіз дебіторської заборгованості з позиції платіжної дисципліни є найкращим способом її контролю. Основний інструмент даного підходу - відомості непогашених залишків.

Основною ціллю управління кредитами є збільшення обсягів реалізації за рахунок розширення продажу в кредит. Кредит повинен приносити додатковий дохід, в результаті чого зростає капітал підприємства.

Якщо підприємство зм'якшує кредитну політику, обсяг реалізації збільшується. Встановлення більш пільгової кредитної політики може відбуватися шляхом: збільшення строку кредиту; зниження стандартів кредитоспроможності, переходу до менш жорсткої політики щодо стягнення простроченої дебіторської заборгованості, надання знижок.

Кожне з цих дій приводить до збільшення витрат. Зм'якшення кредитної політики можливе до тих пір, поки приріст затрат не перевищує приросту доходу.

Аналіз наслідків зміни кредитної політики може здійснюватись двома способами: виконання порівняльного аналізу прогнозованої звітності про прибутки та збитки підприємства, яка складена з врахування умов поточної та проектної кредитної політики; з використанням відповідних аналітичних залежностей визначення розмір приросту прибутку, як результату зміни елементів кредитної політики.

Таким, чином, проблема збільшення обсягу і прибутковості виробництва підприємств України тісно пов'язана з удосконаленням управління процесами відтворення оборотного капіталу підприємства. Важливу роль у них відіграє рух оборотного капіталу, завдяки якому формується майбутній прибуток підприємств. Використання при дослідженні відтворювальних процесів підприємства трьох подібних категорій: "оборотний капітал", "оборотні кошти" та "оборотні активи" веде до необхідності уточнити призначення та роль категорії "оборотний капітал" у регулюванні надійності та ефективності відтворювальних процесів підприємств.

Висновки до першого розділу

У ході проведення досліджень були отримані такі результати:

В економічній літературі виділяються три подібні категорії: "оборотний капітал", "оборотні кошти" та "оборотні активи". Їх різниця полягає у класифікаційних ознаках та видах цих категорій. Порівнюючи складові оборотного капіталу у фінансових джерелах зі складовими оборотних фондів і фондів обігу, можна спостережити, що в економічному і у фінансовому визначеннях мова йде про ті ж самі показники. Внаслідок, виходячи із загальної ідентичності складових категорій "оборотний капітал", "оборотні кошти" та "оборотні активи", є необхідність в уніфікації термінів, які використовуються відносно діяльності підприємств. Але, ґрунтуючись на наведених раніше визначеннях капіталу, визнавати повну тотожність означених категорій не можна.

Управлінні рухом оборотного капіталу обумовлює необхідність введення нових класифікаційних ознак: "за групами обліку" та "за формою" у класифікації елементів.

Управління рухом оборотного капіталу підприємства це вплив на зміну форм перебування елементів оборотного капіталу для забезпечення безперервності та ефективності його відтворювального процесу.

Визначено, що існує три альтернативні стратегії відносно загального рівня оборотних коштів підприємства. Вони відрізняються тільки обсягом оборотного капіталу, який потрібен суб'єкту господарювання для підтримки заданого рівня виробництва.

2 Аналіз діяльності Державного підприємства «Чугуєво-Бабчанське лісове господарство»

2.1 Характеристика стану лісів Чугуївського району Харківської області

Чугуївський район Харківської області, переважно в силу свого географічного положення та кліматичних особливостей, належить до лісного регіону. Ліси розташовані ділянками більшої чи меншої площі. Вкрита лісом площа району за даними останнього державного обліку (станом на 1 січня 2017р) складає 11700 га в тому числі покрита лісом площа 11000 га , а її лісистість складає 13,7%.

Взагалі, ліси району виконують переважно екологічні функції - водоохоронні, захисні, рекреаційні, природоохоронні і мають обмежене експлуатаційне значення.

Загальний запас деревостанів у лісах району складає 2,4 млн. м³. Вони утримують у своїй фітомасі близько 90 тис. т. вуглецю, щорічно поглинаючи з атмосфери 500 тис. т. вуглекислого газу. За цим показником ліси є потужним регулятором зменшення ризику глобальної зміни клімату.

Лісистість району має тенденцію до постійного зростання. Збільшити лісистість на один відсоток означає створити в районі нові лісові насадження. Такий захід забезпечить підтримання екологічної рівноваги у області, підвищить ресурсний потенціал лісів.

Породна та вікова структура лісів Чугуївського району є відносно однорідною, що в багатьох випадках пояснюється їх штучним походженням.

У віковому відношенні за площею та за запасом деревної сировини переважають молодняки та насадження середньовікових груп. Стиглих та перестійних насаджень в районі дуже мало. До того ж за існуючим поділом лісів близько 40% їх відносяться до категорій захистності, де діючими

нормативними документами сьогодні забороняється проведення рубок головного користування.

Така ситуація є характерною для двох головних порід району (сосни та дуба). У лісовому фонді переважають твердолистяні групи порід (в основному з переважанням у складі дуба насінневого і паросткового походження). Вони займають більше 8,4 тис. га, чи 76,4% від загальної площі лісів. Хвойні ліси займають площу більше 2,3 тис. га (20,9%), а м'яколистяні 0,3 тис. га 2,7%. Лісові насадження Чугуївського району є достатньо продуктивними. Розподіл за класами продуктивності (бонітетами) засвідчує, що 97,5% їх належать до II та вище бонітетів. Площа низькопродуктивних насаджень складає близько 0,3 га, причому більша їх частка представлена м'яко листяними породами (2,5%), частина з них може підлягати докорінній реконструкції і заміні на більш цінні та продуктивні ліси. Старіння лісів супроводжується погіршенням їх санітарного стану та зниженням еколого-захисних функцій.

Спостерігається постійне зростання загального запасу лісів Чугуївського району. Це пояснюється збільшенням загальної площі лісів, зміною вікової структури, а також впровадженням науково-обґрунтованих технологій лісовирощування. Тенденція зростання запасу деревини в лісах збережеться і в найближчі десятиріччя. Це свідчить про потенційні резерви збільшення деревних ресурсів.

Ліси Чугуївського району перебувають у користуванні різних користувачів. Основна площа лісів (11,7 тис. га) підпорядковані Державному підприємству Чугуєво-Бабчанське лісове господарство Харківського обласного управління лісового та мисливського господарства Державного агентства лісових ресурсів України. Йому ж за Лісовим кодексом України належить контроль за загальним веденням лісового господарства і дотриманням лісового законодавства. Уповноваженим органом в районі є - Державне підприємство Чугуєво-Бабчанське лісове господарство Харківського обласного управління лісового та мисливського господарства. Чугуєво-Бабчанський лісгосп знаходиться в центральній частині Харківської області на межі степу і

лісостепу на території трьох територіальних громад (Шевченківська, Чугуївська, Печенізька, Зміївська).

2.2 Історичні аспекти діяльності підприємства та його сучасне значення

Чугуєво-Бабчанський лісгосп організований як учбово-дослідницький у 1927 році на базі лісів ЧугуївоБабчанської та Малиновської дач та лісів які належать до урочищ “Башкирський бір” та “ Лаптевський Бір” загальною площею 8734 га. Ведення господарства в цих лісах розпочато ще у ХІХ ст.

Перші лісовпорядкувальні роботи у лісах, які входили у склад держлісгоспу проводилися у 1862 році, і були включені до складу Міністерства Державного майна країни. Це лісовпорядкування поклало початок створення сучасній організації квартальної сітки, були складенні таксаційні описи та планово-картографічні матеріали по матеріалам зйомок 1837року.

Після Жовтневої революції ліси увійшли до складу Державного лісового фонду. З приводу зміни загального стану країни у 1923 році 856 га індивідуальних володінь перейшли до держави і були передані до Чугуєво-Бабчанської дачі. Впродовж декількох десятиріч створювалося Чугуєво-Бабчанське учбово-дослідницьке лісництво. У 1936 році Чугуєво-Бабчанський держлісгосп, у складі Кочетокського і Малиновського лісництв був переданий на користування Харківського інституту сільського господарства і лісівництва у ведення Харківського обласного керування лісового господарства Головного керування лісоохорони лісонасаджень при СНК СРСР. У цьому ж році було проведено повторне лісовпорядження з використанням усіх колишніх матеріалів.

У період військових дії та окупації 1941- 43 р., були сильно розстроєні ліси лісгоспу і знищені матеріали лісовпорядних робіт. Лісгосп відновив

діяльність на підставі наказу директора лісгоспу від 17 серпня 1943 року. До складу єдиного Кочетокського лісництва, крім названих урочищ, ввійшло урочище «Миколаївські посадки».

Надалі структура і площа лісгоспу перетерпіли ряд істотних змін. У зв'язку зі знищенням під час війни всіх колишніх матеріалів в 1947 р лісовпорядження Чугуїво-Бабчанської дачі на площі 7770 га проводилося по І розряду як первинне. У 1946-47 роках були лісовпорядковані вхідні тоді в Мохначовський лісгосп Малиновське і Краснополянське лісництва. Повторне лісовпорядження Чугуїво-Бабчанського лісгоспу проводилося в 1957 р, по І розряду, а також у 1966 році що входили до Вовчанського лісгоспу, що тоді були в складі, Печеніжське лісництво в 1970 році по І розряді лісовпорядження по діючим «Інструкціях із пристрою державного лісового фонду СРСР».

Наступне лісовпорядження було проведено в 1980 році Харківською експедицією Українського підприємства УПРО "Ліспроєкт". Роботи виконувалися у відповідностей про вимогам лісовпорядної інструкції 1964 року по І розряді. За даними лісовпорядження загальна площа лісгоспу складала 24108 га.

Останнє лісовпорядження за роки СРСР було проведене у 1989 році. За ревізійний період було прийнято до складу земель лісгоспу 694 га, було передано іншим землекористувачам 3938 га. Таким чином, до моменту розпаду СРСР загальна площа лісгоспу склала 20864 га.

Державне підприємство «Чугуєво Бабчанське лісове господарство» (надалі ДП «Чугуєво-Бабчанський держлісгосп») створене на підставі наказу Міністерства лісового господарства України від 31.10.1991р. № 133 "Про організаційну структуру управління лісовим господарством України", засноване на державній власності, належить до сфери управління Державного агентства лісових ресурсів України та входить до сфери управління Харківського обласного управління лісового та мисливського господарства.

У 2021 році загальна площа земель лісгоспу становить 21565 га (у тому числі у Чугуївському районі - 11,7 тис.га).

ДП «Чугуєво-Бабчанський держлісгосп» розташоване в Харківській області, Чугуївському районі, смт. Кочеток, вул. Чугуївська, 58.

Підприємство створено з метою:

- ведення лісового господарства, охорони, захисту, раціонального використання та відтворення лісів;
- охорони, відтворення та раціонального використання державного мисливського фонду на території мисливських угідь, наданих у користування Підприємству.

Основними напрямками діяльності Підприємства є:

- проведення заходів з відновлення лісів, підвищення їх продуктивності, створення насаджень із швидкоростучих і технічно цінних порід;
- здійснення заходів із заміни малоцінних низькопродуктивних насаджень на високопродуктивні заліснення малопродуктивних земель;
- організація тісонасінневої справи і лісових розсадників;
- збереження та посилення захисних властивостей лісів, лісонасаджень, що виконують захисні, водоохоронні, санітарно-гігієнічні, оздоровчі та рекреаційні функції;
- поліпшення стану і підвищення продуктивності лісів;
- охорона лісів і закисних лісонасаджень від незаконних порубів, пошкоджень, самовільного сінокосіння, випасання худоби в заборонених місцях та інших лісо порушень;
- охорона лісів і захисних лісонасаджень, наданих в користування Підприємству, від пожеж, здійснення протипожежних заходів, захист лісів від хвороб та шкідників.

Держлісгосп відповідно до покладених на нього завдань:

- формує обсяги державного замовлення лісництвом та іншим структурним підрозділам, які входять до його складу та виконання ними лісгосподарських робіт, лісозаготівлі, переробці деревини та виробництву товарів народного споживання;

– розробляє та подає державному лісогосподарському об'єднанню обґрунтовані пропозиції до проекту бюджету підприємства, організує роботу по вдосконаленню структури управління, сприяє входженню підпорядкованих підрозділів в ринок, розвиткові різноманітних форм власності.

До складу Чугуєво-Бабчанського лісгоспу входять 7 лісництв.

Таблиця 2.1 - Склад ДП «Чугуєво-Бабчанський лісгосп»

Лісництво	Площа, га
Тетлізьке	1864,9
Печенізьке	7431,7
Чугуївське	2785,7
Кочетоцьке	2160,3
Малинівське	2257,0
Шевченківське	2433,3
Краснополянське	2632,1

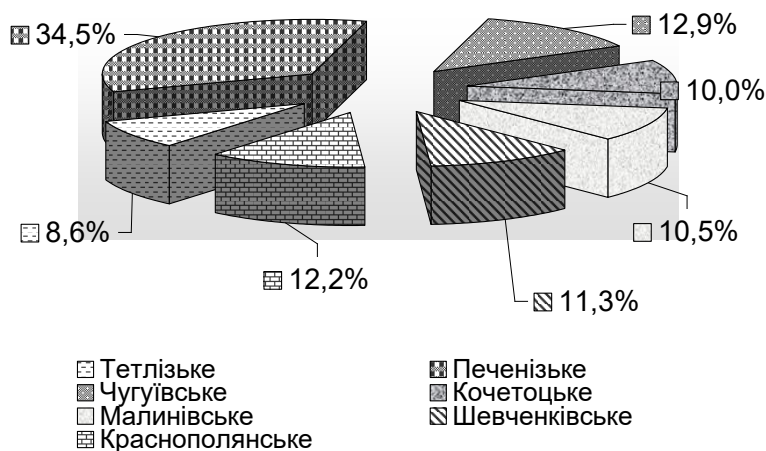

Рисунок 2.1 Структура ДП «Чугуєво-Бабчанський лісгосп»

Найбільші площі припадають на Печенізьке лісництво 34,5%.

Лісонасіневу базу складають генетичні резервати дуба звичайного площею 292 га у Кочетоцькому та Печенізькому лісництвах.

Клонова плантація дуба звичайного площею 8,5 га розташована у Кочетоцькому лісництві.

Плюсові дерева дуба звичайного: Тетлізькому лісництві - 6 шт.,

Кочетоцькому лісництві - 16 шт., Печенізькому лісництві - 18 шт.

Плюсові дерева сосни звичайної в Малинівському лісництві -5 шт.

Вікова структура лісонасаджень наведена на рисунку 2.2.

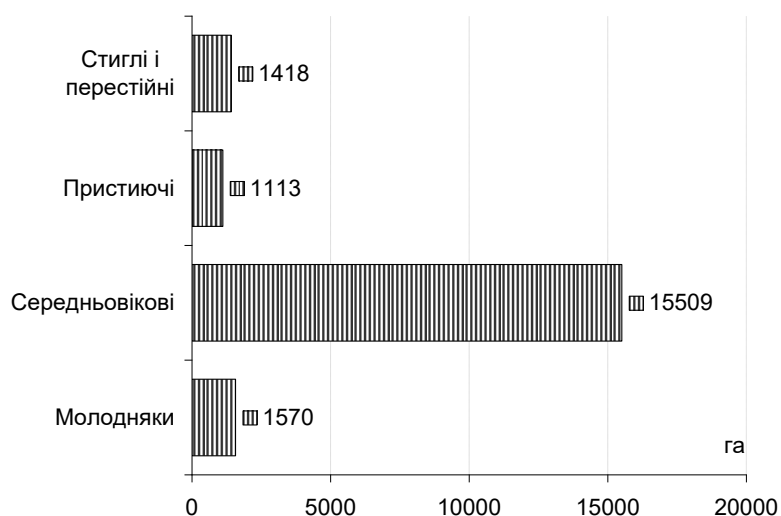

Рисунок 2.2 - Вікова структура лісонасаджень ДП «Чугуєво- Бабчанський лісгосп»

Найбільшу площу 15509 га ДП «Чугуєво-Бабчанський лісгосп» займають середньовікові дерева (від 30 до 60-80 років), що виділяють найбільшу кількість кисню.

Структуру лісового фонду ДП «Чугуєво-Бабчанський лісгосп» за основними лісоутворюючими породами наведено на рисунку 2.3.

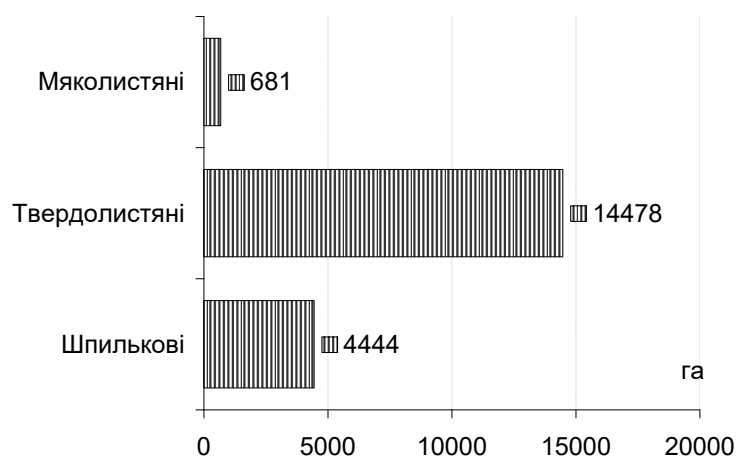

Рисунок 2.3 - Структура лісонасаджень ДП «Чугуєво- Бабчанський лісгосп» за основними лісоутворюючими породами

В лісовому фонді переважають твердолистяні насадження 74 %, зокрема дубові насадження (65,7%).

На території лісгоспу розташовано 6 об'єктів природно заповідного фонду. Загальна площа 10462 га (48,5 % від загальної площі лісгоспу).

Таблиця 2.2 - Склад об'єктів природно заповідного фонду ДП «Чугуєво-Бабчанський лісгосп»

Об'єкт	Площа, га
Кочетоцька лісова дача	2100
Малинівський бір	2257
Кулаківський бір	455
Печенізьке поле	110
Печенізька лісова дача	5292
Миколаївські посадки	248

Ландшафтний заказник місцевого значення «Кочетоцька лісова дача». Площа 2100,0 га. Унікальний природний комплекс. Лісовий масив представлений високопродуктивними дібровами природного походження віком 60-150 років. Має виключно водоохоронне, ґрунтозахисне, наукове і естетичне значення.

Ландшафтний заказник місцевого значення «Малинівський бір». Площа 2256,7 га. Багатий, різноманітний рослинний і тваринний світ. Представляє велике природоохоронне, естетичне і рекреаційне значення, а також науково-учбове в якості бази лісового технікуму. Лісовий масив є стабілізатором мікроклімату, регулятором водного режиму р. Сіверський Донець, виконує ґрунтозахисні функції.

Лісовий заказник місцевого значення «Кулаківський бір». Площа 455,0 га. Знаходиться на території Печенізького лісництва.

Регіональний ландшафтний парк «Печенізьке поле». Парк розташований біля с. Мартова уздовж балки р. Гнилушка. Складовою частиною парку є

ландшафтний заказник місцевого значення «Печенізький». Парк створено з метою збереження в природному стані типових лісостепових ландшафтів Східноєвропейської провінції, забезпечення багатопланових наукових досліджень, охорони та раціонального використання природних ресурсів Печенізького району, відтворення біологічного різноманіття, забезпечення умов для організованого відпочинку населення.

Ландшафтний заказник місцевого значення «Печенізька лісова дача». Площа 5292,0 га. Живописні природні комплекси в Печенізькому лісництві, сформувалися на правому, порізаному ярами та балками, березі Печенізького водосховища на р. Сіверський Донець. Тут ростуть незаймані дубові ліси. Природний комплекс є стабілізатором мікроклімату, регулятором гідрологічної рівноваги Печенізького водосховища і водозбору р. Сіверський Донець. Лісові насадження грають велику ґрунтозахисну і екологічну роль, представляють історичну, наукову і естетичну цінність.

Лісове заповідне урочище «Миколаївські посадки». Площа 248,0 га. Знаходиться в Печенізькому лісництві. Представляє цінність як зразок створення протиерозійних захисних насаджень на яружно-балочних системах. Основні насадження — штучні посадки дуба віком 65-70 років.

Лісове господарство в економіці району займає важливе місце. Основні напрямки його розвитку задоволення місцевих потреб на деревину та продукцією її переробки та підвищення захисних функцій лісу і відновлення цінних лісових насаджень цінними деревними породами.

З побічних лісових користувань має місце збір лікарської сировини, сінокосіння, бджільництво. Крім задоволення потреб народного господарства в деревині і продукції побічних користувань, лісові насадження мають важливе природоохоронне і рекреаційне значення. На території держлісгоспу знаходяться дитячі табори відпочинку, лікувальні установи, бази відпочинку промислових підприємств області.

2.3 Головні напрямки розвитку лісового господарства Чугуївського району Харківської області

Розвиток лісового господарства повинен бути спрямованим на підвищення продуктивності, охорону, розширене відтворення лісів та посилення їх багатогранних корисних властивостей. Екологічні, економічні і соціальні аспекти розвитку лісового господарства є важливою складовою частиною загальнонаціональної стратегії сталого розвитку держави.

Тому концептуальними положеннями розвитку лісового господарства району є: збільшення лісистості району до оптимального рівня у різних природних зонах; розширення робіт по захисному лісорозведенню і агролісомеліорації; підвищення продуктивності, покращення якісного складу лісових насаджень; нарощування природоохоронного потенціалу, збереження біологічного різноманіття ; підвищення стійкості лісових екосистем до негативних факторів середовища, зміни клімату; впровадження методів раціонального, невиснажливого, багатоцільового лісокористування; покращення інформаційного забезпечення лісоуправління, проведення моніторингу лісів; розвиток соціальної сфери; здійснення державного контролю за дотриманням лісового законодавства; кадрове забезпечення лісоуправління, розвиток лісогосподарської науки та освіти в регіоні.

Згідно з чинним законодавством зберігається переважно державна власність на ліси. Лісові насадження району мають збалансовано використовуватися як економічний і екологічний ресурс. Передбачається також розвиток приватної власності на ліси за рахунок створення нових захисних лісових насаджень на приватних землях.

На органи місцевого самоврядування покладається регулювання взаємовідносин між лісокористувачами через економіко-правовий механізм адміністративно-територіального підпорядкування та податкову систему, а функція управління лісами покладається на спеціалізовані державні органи.

Передбачається підвищення продуктивності лісів майбутнього

вдосконаленими лісокультурними методами на зрубках, згарищах та інших площах лісокультурного фонду.

Способи лісовідновлення визначатимуться конкретними соціально-економічними та природно-кліматичними умовами і включатимуть посів та садіння лісових культур, реконструктивні заходи та природне поновлення. Подальше вдосконалення агротехніки і технології створення лісових культур буде відбуватися на базі механізації виробничих процесів із застосуванням екологічно безпечних механізмів та знарядь.

Подальшого вдосконалення вимагатиме вирощування садивного матеріалу у розсадниках. Пріоритетним завданням є розширення мережі селекційно-насіннєвих центрів і теплично-розсадникових комплексів для забезпечення потреб лісового, сільського, фермерського та інших господарств, приватних осіб у високоякісному насінні та садивному матеріалі.

Актуальним питанням залишається поліпшення або заміна (реконструкція) високопродуктивними деревними породами малоцінних молодняків, площ, зайнятих чагарниками, рідколіссям, низькоповнотних і похідних деревостанів.

Подальше впровадження еколого-безпечних технологій буде сприяти формуванню необхідних умов для відновлення лісів природним шляхом, що позитивно вплине на збереження біорізноманіття, вирощування біологічно стійких і високопродуктивних насаджень та скорочення термінів лісовідновлення в цілому.

До 2025 року передбачається провести лісовідновні заходи на площі 50 га гектарів із загальними витратами 275 тисяч гривень. Також передбачається вирощування садивного матеріалу, створення і утримання селекційних комплексів, плантацій, розсадників із загальними витратами 251 тисяча гривень.

Для забезпеченні сталого (невиснажливого) розвитку лісів та лісового господарства, спрямованого на посилення екологічних, соціальних та економічних функцій лісів області, Державним підприємством Чугуєво Бабчанським лісовим господарством Харківського обласного управління

лісового та мисливського господарства було розроблено Програму “Ліси Чугуївського району” [63].

У Програмі подано зведені основні показники лісогосподарської діяльності Державного підприємства Чугуєво Бабчанське лісове господарство головного лісокористувача в Чугуївському районі Харківської області.

У Програмі враховано положення та показники діючих програмних документів: Державна програма “Ліси України на 2020-2025 рр.” (затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 16.09.2019 р., №977); Програма формування національної екологічної мережі в області на 2002-2025 роки (затверджена рішенням обласної ради від 21 травня 2002 року, II сесія XXIV скликання) [64].

Обсяги лісовідновлення на період дії Програми наведено в додатку Б, витрати на вирощування садивного матеріалу, створення і утримання селекційних комплексів, плантацій, розсадників і насіннєвих заводів наведено у додатку В.

Проблема охорони лісів від пожеж особливо загострилася в останні роки, коли почастішали випадки загорань лісу і гасіння пожеж стало невід’ємним складником господарської діяльності підприємства району.

Важливе значення надаватиметься протипожежним профілактичним та попереджувальним заходам (влаштуванню протипожежних розривів, мінералізованих смуг, створенню і реконструкції мережі спостережних веж з максимальним покриттям пожежонебезпечної території, оновлень засобів зв’язку, протипожежної техніки, агітації в засобах масової інформації з метою попередження пожеж).

Для покращання охорони лісів від пожеж на ближню перспективу необхідно:

- посилити відповідальність, включаючи адміністративну та кримінальну, за порушення правил протипожежної безпеки в лісах;

- всі насадження найвищих класів пожежної небезпеки охопити протипожежним влаштуванням згідно до діючих нормативів.

Загальна вартість запланованих заходів складе 1092,5тис. гривень.

Обсяги та вартість заходів щодо охорони лісів від пожеж наведені в додатках Д-3.

Планується будівництво, реконструкція і відновлення доріг лісогосподарського призначення протяжністю 7 кілометрів та запланованою вартістю 1 млн. гривень. Обсяг та вартість заходів наведена в додатку 3.1.

Посилення антропогенного впливу, погіршення екологічної ситуації, забруднення повітря, вод та земель промисловими викидами призводить до зниження стійкості лісових насаджень до дії хвороб та шкідливих комах.

Гострою залишається проблема захисту соснових культур від пошкодження личинками хрущів, кореневою губкою, комплексом хвое - та листогризух комах і захисту лісових розсадників від пошкодження хворобами та шкідниками.

Пріоритетним напрямком діяльності лісозахисної служби є розробка та широке впровадження в лісогосподарську практику екологічно безпечних засобів і методів боротьби з шкідниками та хворобами лісу.

Серед хімічних інсектицидів перевага надаватиметься піретроїдним препаратам, як менш токсичним для фауни лісу та людини, а також інсектицидам III покоління типу “дімілін”.

Будуть розроблятися та впроваджуватися у виробництво методи лісоентомологічного моніторингу для раннього виявлення вогнищ шкідників та хвороб. Це дозволить розробити банк даних та інформаційно-пошукову систему для оперативного реагування лісозахисних структур на ситуацію з розвитком хвороб та шкідників.

Лісозахисні заходи передбачається проводити на площі 11 тис. гектарів, витрати на їх проведення складуть 43,4 тисяч гривень. Загальні обсяги лісозахисних заходів в лісах області наведено у додатку И.

Ці рубки, як один з найважливіших лісогосподарських заходів, спрямованих на вирощування і формування високопродуктивних і стійких лісостанів з високими екологічними та захисними функціями, включатимуть: рубки догляду, санітарні (суцільні та вибіркові) рубки, лісовідновні рубки, рубки, пов'язані з реконструкцією малоцінних молодняків і похідних

деревостанів, прокладання кварталних просік та створення протипожежних розривів, догляд за підростом, догляд за підліском, догляд за узліссям тощо. Запроектвані обсяги орієнтовані на зменшення на ближню перспективу частки суцільних та збільшення поступових та вибіркового способів лісовідновних рубок. Вони будуть поєднуватися з іншими лісівничими заходами (сприяння поновленню, створення попередніх та наступних часткових культур із садивного матеріалу з покращеними генетичними властивостями).

Обсяги рубок, пов'язаних з реконструкцією малоцінних молодняків і похідних деревостанів, зменшуватимуться за рахунок створення та формування бажаних за складом, продуктивністю, еколого-захисними властивостями молодих насаджень.

Загальні обсяги їх проведення на відповідний період (2021-2025 рр.) наведено у додатку Й.

Важлива екологічна та народногосподарська актуальність і доцільність захисного лісорозведення визначається надзвичайно високою інтенсивністю ерозійних процесів та ускладненням екологічної ситуації в агроландшафтах, виснаженням і стрімким зниженням родючості ґрунтів та втратою ними самовідновлюваної здатності, забрудненням і замуленням поверхневих вод та погіршенням їх гідрологічного режиму. Заходи, щодо створення захисних лісових насаджень та полезахисних лісосмуг спрямовані на реалізацію державної політики в галузі охорони навколишнього природного середовища, подолання основних дестабілізуючих факторів екологічної ситуації - ерозії ґрунтів та виснаження рік.

Заходи із захисного лісорозведення передбачають екологічне планування територій шляхом заліснення невідбудованих, консервації малопродуктивних, деградованих та техногенно-забруднених земель для подальшого їх часткового заліснення.

До 2025 року передбачається створити 60 гектарів захисних насаджень з запланованими витратами 627 тисяч гривень: в тому числі на виконання робіт із створення захисних лісових насаджень та полезахисних лісових смуг на землях, які не зайняті лісом (деградованих, малопродуктивних тощо) 297 тисяч

гривень; оформлення державних актів на право постійного користування землею для лісорозведення 300 тисяч гривень; придбання і оновлення парку лісогосподарської техніки і знарядь для лісорозведення 30 тисяч гривень.

Розподіл витрат за роками наведено в додатку К.

Рекреаційне використання лісів Чугуївського району буде зростати. Передбачається збільшення серед інших територій і зон рекреації. При цьому важливе значення надається оцінці та виділенню перспективних рекреаційних територій державного значення та затвердження їх як об'єктів, що не підлягають приватизації.

З метою підвищення стійкості, поліпшення естетичних властивостей та рівня благоустрою лісів для тривалого та тимчасового відпочинку необхідно розробити організаційно-технічні та лісівничі заходи (комплексний або частковий благоустрій території, догляд за господарськими дорогами, меліоративні та протипожежні заходи, охорона лісу, рубки формування ландшафтів, санітарні та реконструктивні рубки, ландшафтні посадки, біотехнічні заходи тощо). Реалізація такого комплексу заходів вимагатиме залучення додаткових коштів, включаючи позабюджетні.

Для забезпечення розвитку рекреаційної та туристичної інфраструктури, впровадження еколого-просвітницької діяльності планується створити 2 рекреаційні просвітницьких об'єктів, та шкільне лісництво. Основні показники щодо природно-заповідного фонду наведено у додатку Л, Л.1.

Для реалізації лісової політики в районі планується подальше вдосконалення організації лісовпорядкування, системи інформаційного забезпечення лісоуправління. Лісовий фонд усіх лісокористувачів району повинен бути охоплений лісовпорядкуванням за єдиними принципами. Усі ліси району мають бути охоплені лісовим моніторингом. Зокрема передбачається:

- ефективне планування охорони і захисту, раціонального використання, підвищення продуктивності лісів та їх відтворення, оцінку лісових ресурсів, а також підвищення культури ведення лісового господарств;

- ведення лісового кадастру, узгодженого з державним земельним кадастром та іншими кадастрами;

– регулярне проведення моніторингу лісів для надання інформації для визначення критеріїв та індикаторів сталого управління лісами, характеристики біорізноманіття, продуктивності, стану лісів, їх відновлювальної здатності, вкладу в глобальний цикл вуглецю.

Щорічно передбачається проводити моніторинг на площі 11 тис. гектарів. Видатки на лісовпорядкування та моніторинг лісів наведено у додатках М і Н.

На утримання працівників лісового господарства, керівництво та управління у сфері лісового господарства передбачається асигнувати 2,6 млн. гривень (додаток О). Підприємство лісового господарства забезпечене спеціалістами до 2025 року.

Усі роботи, пов'язані із забезпеченням лісівничих, лісозахисних, лісоохоронних та лісокультурних заходів, кадровим та науковим потенціалом, здійснюються на підставі цієї Програми за рахунок коштів державного бюджету України, місцевих бюджетів, фондів охорони навколишнього природного середовища у складі бюджетів усіх рівнів, власних джерел усіх лісокористувачів, а також із залученням інших джерел, у тому числі коштів міжнародних організацій, вітчизняних та зарубіжних інвесторів. Перспективним напрямком залучення іноземних інвестицій є проведення діяльності в лісовому господарстві, спрямованої на збільшення поглинання парникових газів лісовими насадженнями. Для виконання програми в цілому потрібно 9011,2 тис. гривень. Зведені показники витрат на реалізацію Програми наведено в додатку Р.

Реалізація Програми розрахована на період до 2025 року.

Передбачається: створити захисні лісові насадження та лісові смуги різного цільового призначення на площі 60 гектарів; поліпшити матеріально-технічну базу спеціалізованих лісогосподарських підприємств для проведення робіт із захисту, відновлення та догляду в лісовому фонді і лісомеліоративних робіт на еродованих та непридатних для сільськогосподарського використання землях; здійснити необхідні заходи щодо організації регіональної системи моніторингу лісів та забезпечити проведення довгострокових постійних спостережень на всій території лісового фонду області; впровадити нові

природозберігаючі технології лісогосподарських робіт, гармонізованих систем ведення лісового господарства на зонально-типологічній і програмно-цільовій основі; розробити та впровадити принципи водозбірно-ландшафтних засад господарювання на прикладі окремих господарств. Паралельно набуде подальшого розвитку соціальна сфера лісового господарства, лісівнича наука та освіта в регіоні.

На землях, що перебуватимуть під меліоративним впливом створених лісових насаджень за час реалізації Програми очікується: збільшення врожаю основних сільськогосподарських культур прогнозується при досягненні полезахисними насадженнями проектної висоти в середньому на 60 тис. центнерів щорічно; за рахунок лісомеліоративних заходів передбачається збереження 15 тис. тонн гумусу, що дасть змогу зменшити внесення органічних добрив щонайменше на 0,85 млн. тонн або мінеральних добрив на 80 тис. тонн; зменшення вмісту забруднюючих інгредієнтів у воді на 5-10 відсотків, а замуленості - на 10-20 відсотків; зменшення обсягів застосування засобів захисту рослин за рахунок збільшення біорізноманіття корисної ентомофауни на 10-15 %; підвищення біологічного потенціалу та продуктивності водних угідь за рахунок попередженого забруднення поверхневих вод інгредієнтами польового стоку та унеможливлення їх евтрифікації; підвищення санітарно-гігієнічного та рекреаційного потенціалів агролісоландшафтів.

Внаслідок реалізації Програми площа земель лісового фонду області зросте. При цьому загальні обсяги лісокористування суттєво не зміняться, стабілізується та поступово відновиться біологічне різноманіття лісів, що сприятиме позитивним змінам довкілля на локальному та регіональному рівнях, зменшиться загроза деградації земель.

Загалом очікується, що впровадження Програми дозволить значно посилити соціальні, екологічні та економічні функції лісів, що буде сприяти успішному соціально-економічному розвитку Чугуївського району Харківської області.

2.4 Аналіз складу і розміщення засобів підприємства та джерел їх утворення

Основним джерелом інформації для аналізу фінансового стану підприємства є заключний бухгалтерський баланс. Він дає повне відображення фінансового стану господарства. На основі аналізу балансу визначають: джерела формування засобів підприємства; забезпеченість господарства власними оборотними засобами, відповідність їх потребам, правильність розміщення й використання; забезпеченість підприємства короткостроковими й довгостроковими позиками банку і правильність їх використання; фінансові результати від реалізації продукції і всієї господарської діяльності; стан розрахунків і платоспроможність підприємства.

Баланс передбачає надання користувачам повної, правдивої і неупередженої інформації про фінансовий стан господарства на звітну дату. Він дає можливість визначити склад та структуру майна підприємства, ліквідність та оборотність оборотних засобів, наявність власного та запозиченого капіталу, зміну дебіторської та кредиторської заборгованостей та інші показники. Отримання такої інформації є необхідною умовою для прийняття управлінських рішень, а також для оцінки ефективності майбутніх вкладень капіталу.

Баланс складається на основі бухгалтерських записів. З метою зіставності фінансових звітів різних періодів у балансі наводиться інформація на початок та на кінець звітного періоду. Складовими балансу, безпосередньо пов'язаними з визначенням фінансового стану господарства та змін у ньому, є активи, власний капітал та зобов'язання. Підсумок активів балансу повинен дорівнювати сумі власного капіталу та зобов'язань.

Для оцінки і прогнозування фінансового стану підприємства слід вміти читати баланс і добре володіти методикою його аналізу, тобто необхідно знати зміст кожної його статті, способи її оцінки і зв'язок з іншими статтями балансу, характер можливих змін по кожній статті і їх вплив на фінансове положення

підприємства.

На стадії попередньої оцінки фінансового стану формується перше враження про діяльність підприємства, виявляють зміни у складі майна, встановлюють взаємозв'язок між окремими фінансовими показниками.

Починають попередній аналіз із оцінки зміни валюти балансу. За нормальних умов господарської діяльності зростання валюти балансу повинне супроводжуватися збільшенням випуску продукції, росту доходу і прибутку підприємства.

Найбільше повно фінансова стабільність підприємства може бути розкрита на підставі вивчення взаємозв'язку статей активу та пасиву балансу.

Активи підприємства мають велике значення для фінансової діяльності і підвищення її ефективності. Якщо виробничі потужності господарства використовуються не повністю через відсутність сировини, матеріалів, то це негативно відбивається на фінансовому стані. Та ж сама ситуація може скластися, якщо створені зайві виробничі запаси, які не можуть бути використані, внаслідок чого капітал не використовується, уповільнюється його оборотність і погіршується фінансовий стан підприємства.

Але і при гарних фінансових результатах, високому рівні рентабельності підприємство може відчувати фінансові труднощі, коли воно нераціонально використовує свої фінансові ресурси, допускає значну дебіторську заборгованість.

Для аналізу активу балансу скористаємося таблицею 2.3, в якій поєднаємо вертикальний та горизонтальний аналіз.

Після складання порівняльного аналітичного балансу і проведення необхідних розрахунків можна отримати ряд важливих характеристик, які описують фінансово-майновий стан підприємства.

Таблиця 2.3 - Порівняльний аналіз активу балансу ДП «Чугуєво-Бабчанський держлісгосп» у 2019-2021 рр.

Розділи та статті активу	2019р		2020р		2021р		Зміни (+,-) 2021р від			
	тис грн	%	тис грн	%	тис грн	%	2019р		2020р	
							тис грн	%	тис грн	%
необоротні активи										
нематеріальні активи	3,0	0,1	2,0	0,1	1,0	0,0	-2,0	-0,1	-1,0	0,0
незавершене будівництво	26,0	0,9	26,0	1,0	76,0	2,7	50,0	1,8	50,0	1,8
основні засоби	1668,0	57,5	1546,0	57,0	1421,0	50,7	-247,0	-6,8	-125,0	-6,3
усього за I розділом	1697,0	58,5	1574,0	58,0	1498,0	53,4	-199,0	-5,0	-76,0	-4,6
оборотні активи										
виробничі запаси	260,0	9,0	282,0	10,4	366,0	13,1	106,0	4,1	84,0	2,7
незавершене виробництво	490,0	16,9	348,0	12,8	401,0	14,3	-89,0	-2,6	53,0	1,5
готова продукція	85,0	2,9	48,0	1,8	23,0	0,8	-62,0	-2,1	-25,0	-0,9
дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	315,0	10,9	257,0	9,5	251,0	9,0	-64,0	-1,9	-6,0	-0,5
дебіторська заборгованість за розрахунками:										
з бюджетом	1,0	0,0	2,0	0,1	3,0	0,1	2,0	0,1	1,0	0,0
інша поточна дебіторська заборгованість	41,0	1,4	69,0	2,5	49,0	1,7	8,0	0,3	-20,0	-0,8
грошові кошти в національній валюті	14,0	0,5	132,0	4,9	213,0	7,6	199,0	7,1	81,0	2,7
усього за II розділом	1206,0	41,5	1138,0	42,0	1306,0	46,6	100,0	5,0	168,0	4,6
баланс	2903,0	100,0	2712,0	100,0	2804,0	100	-99,0	-	92,0	-

До таких показників відносять:

1 Загальна вартість майна підприємства, яка відповідає підсумку балансу. У 2021 році її значення підвищилось у порівнянні з 2020 роком на 92 тис.грн та склало 2804 тис.грн. У порівнянні з 2019 роком, валюта балансу зменшилася на 99 тис.грн.

2 Вартість оборотних активів, що на кінець 2021 року склала 1306 тис.грн на 168 тис.грн більше ніж у попередньому році, що свідчить про зростання виробничих можливостей підприємства.

3 Вартість необоротних активів, яка зменшилась на 199 тис.грн у 2021 році порівняно з 2019 роком.

В той же час ці показники самі по собі не дають чіткої уяви про майновий стан підприємства, тому більш детально треба вивчити структуру і проаналізувати напрям змін балансових статей.

В сукупному підсумку активів найбільшу питому вагу займають необоротні активи (рисунок 2.4).

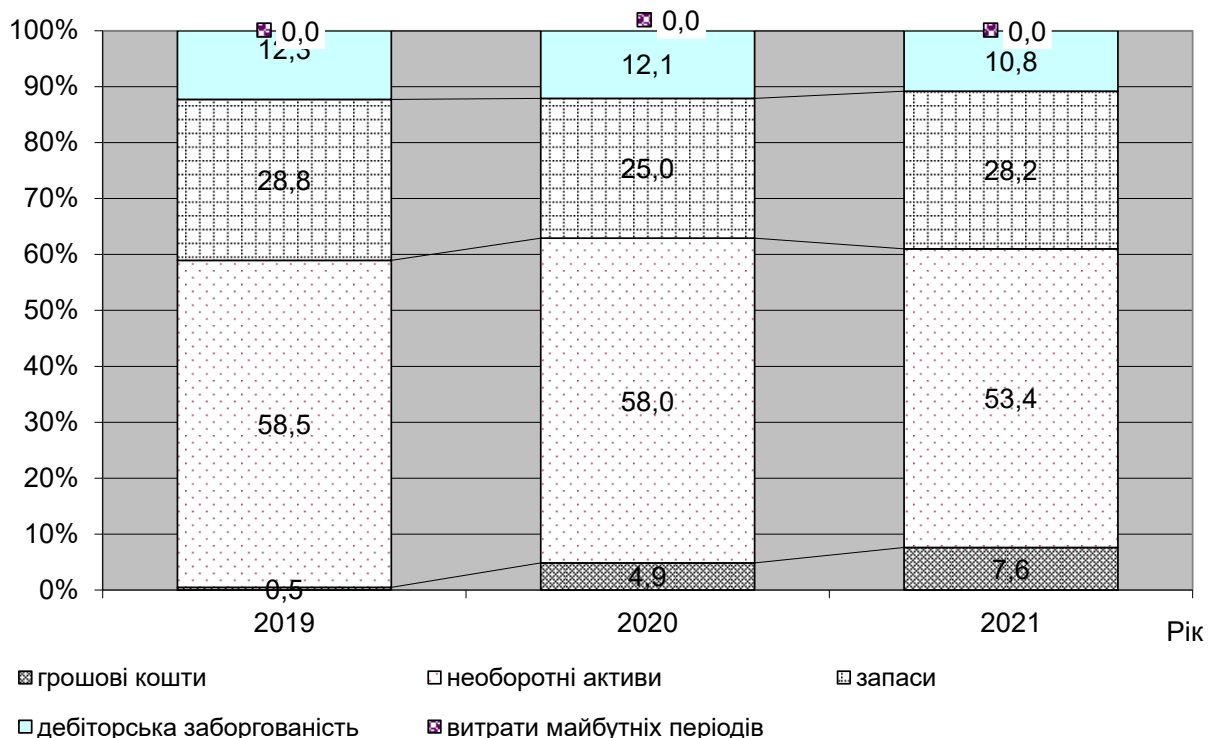

Рисунок 2.4 - Структура активів балансу, %

Зменшення їх частки свідчить про тенденцію до мобілізації структури

балансу, адже у 2021 році, порівняно з попереднім 2020, питома вага необоротних активів знизилась на 4,6 %, тобто на 76 тис.грн. Як відомо, формування мобільнішої структури активів сприяє прискоренню обігу оборотних засобів і тим самим поліпшує фінансовий стан підприємства. Таким чином, станом на кінець 2021 року структуру балансу ДП «Чугуєво-Бабчанський держлісгосп» можемо визначити як „важку”, адже частка необоротних активів (53,4 %) перевищує оптимальний рівень 40 %.

У складі оборотних активів спостерігаємо наступні зміни:

- відбулося збільшення загальної вартості запасів з 678 тис.грн у 2020 році до 790 тис.грн у 2021 році, але питома вага запасів порівняно з 2019 роком зменшилась з 28,8 % до 27,2%), у розрізі статей відмічаємо помірне зростання вартості виробничих запасів (з 260 тис.грн до 366 тис.грн за останні три роки) та незавершеного виробництва у порівнянні з 2020 роком;

- значне зменшення дебіторської заборгованості на 15 % у 2021 році;
- збільшення залишку грошових коштів та їх еквівалентів на 199 тис.грн у 2021 році, що дозволить одразу на початку року розпочати свою діяльність практично без великих зусиль щодо отримання грошей.

Пасив балансу характеризує джерела створення засобів підприємства, відображає зміни, що відбулися у структурі власного та залученого капіталу, скільки підприємство використовує довгострокових і короткострокових позичених засобів.

Залежно від ступеню приналежності капітал, що використовується, поділяється на власний та залучений.

Згідно даних таблиці 2.4 та рисунку 2.5 у ДП «Чугуєво-Бабчанський держлісгосп» власний капітал має найбільшу питому вагу, але з кожним роком вона дещо зменшується, поряд з цим, його вартісний вираз також знижується. Так, у 2019 році питома вага власного капіталу складала 87,5 % (2539 тис грн), у 2020 89,4% (2424 тис грн), а на кінець 2021 року 86,3% (2420 тис грн).

Таблиця 2.4 - Порівняльний аналіз пасиву балансу ДП «Чугуєво-Бабчанський держлісгосп» (2019-2021)

Розділи та статті пасиву	2019р		2020р		2021р		Зміни (+,-) 2021р від				
	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%	2019р		2020р		
							тис. грн	%	тис. грн	%	
власний капітал											
статутний капітал	1955,0	67,3	1955,0	72,1	1955,0	69,7	0	2,4	0	-2,4	
інший додатковий капітал	584,0	20,1	480,0	17,7	476,0	17,0	-108	-3,1	-4	-0,7	
вилучений капітал	0,0	0,0	-11,0	-0,4	-11,0	-0,4	-11	-0,4	0	0,0	
усього	2539,0	87,5	2424,0	89,4	2420,0	86,3	-119	-1,2	-4	-3,1	
забезпечення наступних витрат і платежів											
цільове фінансування	9,0	0,3	2,0	0,1	0,0	0,00	-9	-0,3	-2	-0,07	
усього	9,0	0,3	2,0	0,1	0,0	0,00	-9	-0,3	-2	-0,07	
довгострокові зобов'язання											
інші довгострокові зобов'язання	6,0	0,2	14,0	0,5	19,0	0,7	13	0,5	5	0,2	
усього	6,0	0,2	14,0	0,5	19,0	0,7	13	0,5	5	0,2	
поточні зобов'язання											
кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	48,0	1,7	35,0	1,3	109,0	3,9	61	2,2	74	2,6	
поточні зобов'язання за розрахунками:											
з одержаних авансів	19,0	0,7	24,0	0,9	12,0	0,4	-7	-0,2	-12	-0,5	
з бюджетом	238,0	8,2	92,0	3,4	76,0	2,7	-162	-5,5	-16	-0,7	
зі страхування	1,0	0,0	7,0	0,3	12,0	0,4	11	0,4	5	0,2	
з оплати праці	14,0	0,5	13,0	0,5	25,0	0,9	11	0,4	12	0,4	
інші поточні зобов'язання	2,0	0,1	1,0	0,0	1,0	0,0	-1	0,0	0	0,0	
усього	322,0	11,1	172,0	6,3	235,0	8,4	-87	-2,7	63	2,0	
5 Доходи майбутніх періодів											
доходи майбутніх періодів	27,0	0,9	100,0	3,7	130,0	4,6	103	3,7	30	0,9	
баланс	2903,0	100,0	2712,0	100,0	2804,0	100	-99	-	92	-	

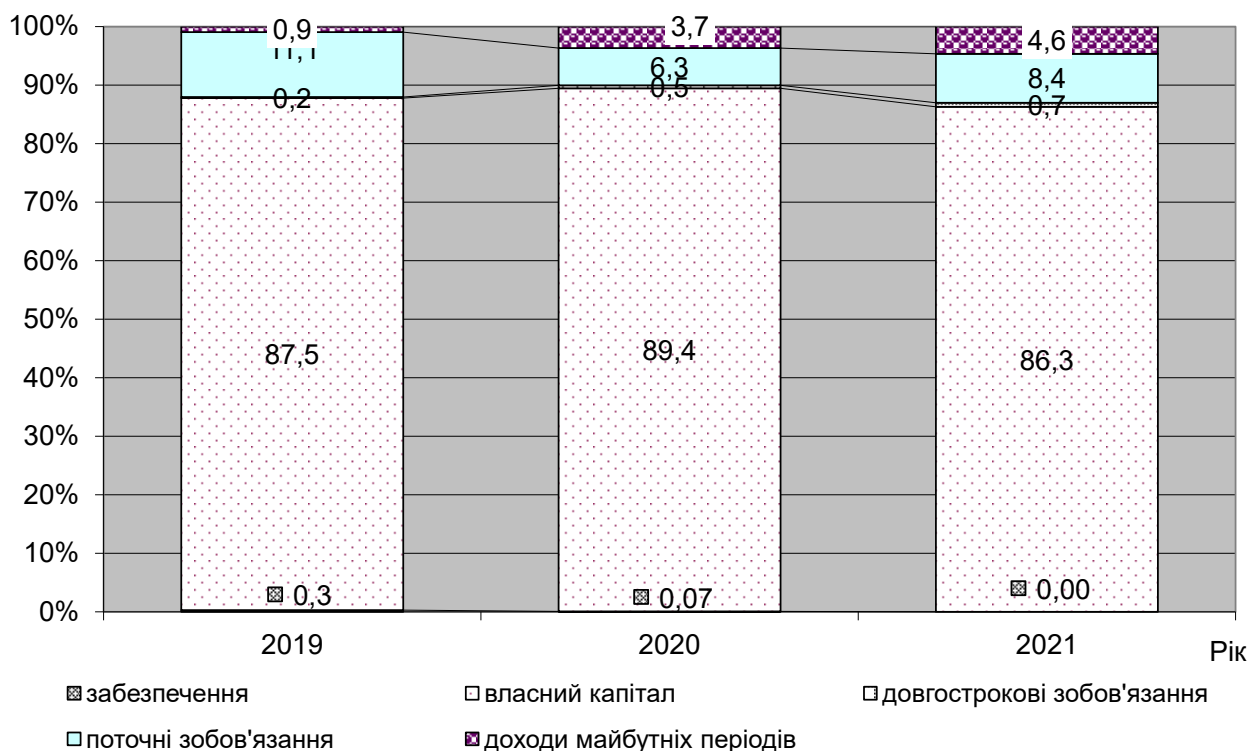

Рисунок 2.5 - Структура пасивів балансу, %

Зменшення вартості власного капіталу відбувається за рахунок стрімкого зниження іншого додаткового капіталу: у 2021 році він дорівнює 476 тис.грн проти 584 тис.грн у 2019 році, тобто зміна склала 108 тис грн.

Негативним моментом у структурі власного капіталу є наявність у 2020 та 2021 рр вилученого капіталу, що свідчить про передачу земель лісгоспу у власність третіх осіб.

Слід відмітити зменшення цільового фінансування з 9 до 2 тис.грн у 2020 році, у звітному році залишків за даною статтею балансу не було.

Бачимо, що підприємство активно залучає довгострокові кредити банків у сумі 19 тис грн у 2021 році, що призвело до зростання їхньої питомої ваги на 0,5 відсоткових пунктів відносно рівня 2019 року.

Безперечно негативним є різке зростання кредиторської заборгованості за товари, роботи і послуги до 109 тис.грн у 2021 році, тоді як станом на 2020 рік цей показник складає лише 35 тис.грн. Причиною таких змін є використання комерційного або товарного кредитів. Істотну питому вагу у структурі

поточних зобов'язань займають розрахунки з бюджетом.

Саме стрімке зростання обсягів поточної заборгованості і відповідне збільшення її питомої частки у структурі пасиву пояснює невідповідність у зміні вартісних і відносних показників власного капіталу.

Загалом можемо зробити висновок про відсутність у структурі пасивів ДП «Чугуєво-Бабчанський держлісгосп» явно негативних статей, які економісти часто називають „хворими”, тобто таких як „Непокриті збитки”, „Неоплачений капітал”, але у 2020-2021рр має місце „Вилучений капітал”, а збільшення кредиторської заборгованості можна характеризувати двояко: як недостатність власних коштів і збільшення фінансової залежності від кредиторів, або ж як продуманий крок, який дасть змогу підвищити оборотність ресурсів та розширення виробничих потужностей і, як наслідок, підвищення рентабельності власного капіталу.

Для отримання загальної оцінки, динаміки фінансового стану можна зіставити зміни підсумку валюти балансу зі змінами фінансових результатів діяльності підприємства (чиста виручка від реалізації продукції (робіт і послуг), валовим прибутком, прибутком від операційної діяльності, чистим прибутком. Для цього розраховують коефіцієнти зміни вище перелічених показників (таблиця 2.5).

Таблиця 2.5 - Розрахунок показників динаміки фінансового стану

Показник	Роки			Зміна (+,-) 2021 р. до	
	2019	2020	2021	2019	2020
коефіцієнт зміни валюти балансу (Квб)	-5,90	-6,58	3,39	9,29	9,97
коефіцієнт зміни виручки від реалізації (Кчвр)	-3,99	-34,79	14,35	18,34	49,15
коефіцієнт зміни валового прибутку (Квпр)	-18,54	-29,75	4,80	23,34	34,54
коефіцієнт зміни прибутку від операційної діяльності (Кпро)	-28,81	61,90	34,56	63,37	-27,35
коефіцієнт зміни чистого прибутку (Кбп)	-80,77	10,00	218,18	298,95	208,18

Випередження темпів зростання зазначених показників порівняно із темпами зростання валюти балансу свідчить про поліпшення використання засобів на підприємстві в динаміці, а відставання про погіршення використання засобів. У разі поліпшення використання ресурсів підприємства та підвищення ефективності його діяльності мають виконуватися наступні умови:

$$K_{вб} < K_{чвр} < K_{впр} < K_{про} < K_{чпр}.$$

Проаналізуємо виконання цієї умови для протягом досліджуваного періоду:

2019 рік: $-5,90 < -3,99 > -18,54 > -28,81 > -80,77$;

2020 рік: $-6,58 > -34,79 < -29,75 < 61,90 < 10,00$;

2021 рік: $3,39 < 14,35 > 4,80 < 34,56 < 218,18$.

Бачимо, що поставлена умова повністю не виконується за роками, але у 2020 та 2021 рр спостерігаються лише не достатні темпи зростання виручки від реалізації.

Численні дослідження підприємств аграрної сфери економіки України засвідчують, що сучасних умовах низька спроможність підприємства залучати позикові кошти є одним з визначальних процесів у галузі. Враховуючи той факт, що лісне господарство є кредитомісткою галуззю, низький рівень залучення позикових коштів є негативним явищем. Проте, залученими позиковими коштами є не лише кредити банків й інші позикові кошти, а й кредиторська заборгованість і прострочені позики. Позитивним слід вважати відносно високий рівень залучення саме довгострокового капіталу.

Для оцінки раціональності формування джерел фінансування діяльності ДП «Чугуєво-Бабчанський держлісгосп» доцільно проаналізувати показники структури капіталу.

Головна мета цієї групи показників надати аналітичну інформацію про зміни в структурі балансу та відповідно попередити можливі негативні явища,

які можуть мати місце при проведенні тієї чи іншої структурної політики. За даними таблиці 2.6 відмічаємо скорочення коефіцієнта фінансової стабільності на 0,673 за три останні роки.

Таблиця 2.6 - Показники структури капіталу ДП «Чугуєво-Бабчанський держлісгосп»

Показники	2019р.	2020 р.	2021 р.	Зміни (+,-) 2021 року від	
				2019 р.	2020 р.
коефіцієнт фінансової стабільності	6,975	8,417	6,302	-0,673	-2,115
коефіцієнт забезпеченості власним капіталом	0,698	0,747	0,706	0,008	-0,041
коефіцієнт структури довгострокових вкладень	0,009	0,010	0,013	0,004	0,003
коефіцієнт фінансового левериджу	0,006	0,007	0,008	0,002	0,001
коефіцієнт ліквідності робочого капіталу	2,745	5,616	4,557	1,812	-1,059
співвідношення поточних пасивів і власного капіталу	0,127	0,071	0,097	-0,030	0,026
співвідношення необоротних активів і власного капіталу	0,668	0,649	0,619	-0,049	-0,030
коефіцієнт забезпеченості робочого капіталу	0,698	0,747	0,706	0,008	-0,041

Таку зміну не можна характеризувати негативно, адже нормативне значення цього показника для вітчизняних підприємств дорівнює одиниці, хоча більшість західних аналітиків оптимальним вважають значення 0,5-0,7. Останнім часом у лісгосподарських підприємствах України цей показник знаходиться в межах від 4 до 6, тобто підприємства ведуть виробничу діяльність майже цілком за рахунок власних ресурсів, які у свої більшості дуже обмежені. Як наслідок, не закупають техніку, забезпеченість сировиною та матеріальними засобами перебуває на низькому рівні.

Наступний показник відображає частку власного капіталу в загальному обсязі капіталу підприємства. У ДП «Чугуєво-Бабчанський держлісгосп» він зростає: з 0,698 у 2019 році до 0,706 у 2021 році. Багато аналітиків вважають, що він не повинен бути меншим за 0,5-0,6, тобто значення показника для досліджуваного підприємства задовольняє норматив.

Показники структури довгострокових вкладень та фінансового левериджу мають низькі значення, оскільки сума довгострокових кредитів, що залучає лісгосп, не велика. Поява довгострокових кредитів є безперечно позитивним явищем, адже це свідчить, що необоротні активи підприємства у 2021 році на 1,3% фінансується за рахунок довгострокових вкладень і підвищують можливість підприємства до оновлення виробничих потужностей. Коефіцієнт фінансового левериджу дає змогу оцінити фінансову стабільність підприємства з точки зору структури джерел фінансування необоротних активів і робочого капіталу. Значення цього показника для ДП «Чугуєво-Бабчанський держлісгосп» зовсім невелике, що вказує на незначний ризик потрапити у фінансову залежність від зовнішніх джерел фінансування.

Розрахунок показника ліквідності робочого капіталу показує його зростання. З 2019 року його значення перевищує норматив (1,0), тобто можемо зробити висновок про фінансування робочого капіталу за рахунок високоліквідних оборотних активів.

Коефіцієнт співвідношення поточних зобов'язань і власного капіталу дає змогу порівняти суму короткострокових кредитів і позикових коштів з власним капіталом підприємства. Він не повинен перевищувати одиниці, інакше фінансовий стан підприємства буде критичним. У підприємства показник значно менший за критичне обмеження це безперечно є позитивним, слід відмітити тенденцію до його зниження. Це свідчить про зменшення залежності підприємства від короткострокового кредитування. Значення показника співвідношення необоротних активів та власного капіталу свідчить про те, що підприємству вистачає власних коштів на фінансування придбання основних засобів і необоротних активів. У 2021 році показник зменшився, адже частина необоротних активів була профінансована довгостроковим кредитом. Наступний показник коефіцієнт забезпеченості робочого капіталу вказує на можливість підприємства погасити свою довгострокову заборгованість за рахунок оборотних коштів. Отже, слід відмітити, що така структура пасивів для ДП «Чугуєво-Бабчанський держлісгосп» на даному етапі є раціональною, вона цілком відповідає спеціалізації господарства та його розмірам.

Висновки до другого розділу

Об'єктом дослідження обрано оборотні кошти Державного підприємства «Чугуєво-Бабчанського лісового господарства». Метою діяльності підприємства є ведення лісового господарства, охорони, захисту, раціонального використання та відтворення лісів. Найбільшу площу 15509 га займають середньовікові дерева (від 30 до 60-80 років), що виділяють найбільшу кількість кисню.

Показники структури капіталу у звітному році дещо знизилися, але їхні значення є достатньо високими. Що свідчить про раціональну структуру капіталу лісгоспу.

Оборотні засоби підприємства щорічно зростають. Позитивним моментом є зростання грошових коштів у звітному році. У структурі переважає незавершене виробництво.

Власний оборотний капітал також нарощується кожного року, що сприяє підвищенню його маневреності. Оборотні засоби підприємства на 86% формуються за рахунок власних джерел.

У наслідок скорочення виручки зростає тривалість обороту оборотних засобів. Це можна вважати негативною тенденцією. Підприємство кожного року підвищує чистий прибуток, що позитивно впливає на стан рентабельності оборотних засобів. Лісгосп на протязі 2017-2021 був платоспроможним, що підтверджується співставленням платіжних засобів з платіжними зобов'язаннями.

Стан ділової активності лісгоспу погіршився, зросла тривалість як операційного, так і фінансового циклів. Це було результатом зменшення виручки. Проте показники рентабельності зросли у звітному році у наслідок підвищення прибутку.

Протягом 2019-2021 рр підприємство має абсолютний тип фінансової стійкості. Ліквідність балансу відповідає нормативним значенням.

3 Розробка економічного механізму управління оборотними активами ДП «Чугуєво-Бабчанський держлісгосп»

3.1 Визначення наявності оборотних коштів та аналіз ефективності їх використання

У виробництві оборотні фонди набувають особливого економічного значення. Оскільки вони у процесі виробництва повністю споживаються протягом одного виробничого циклу і переносять свою вартість на вироблені продукти, то оборотні засоби мають вирішальне значення у формуванні собівартості і вартості лісгосподарської продукції.

Оборотні засоби являють собою авансовану у грошовій формі вартість для планомірного створення і використання оборотних виробничих фондів і оборотних фондів у мінімально необхідних розмірах, які забезпечать підприємство використанням його виробничої програми і своєчасності розрахунків.

Проблема раціонального формування оборотних засобів підприємства та їх джерел особливо гостро постає у сучасних складних умовах дефіциту засобів виробництва, порушення господарських зв'язків та великого обсягу неплатежів. В умовах кризового стану лісгосподарського виробництва особливої актуальності набуває питання розробки та постійного вдосконалення конкретних методів аналізу співвідношення власних і позичених коштів у джерелах формування оборотних коштів підприємств АПК. Для розкриття економічної суті оборотних засобів необхідно розглядати їх як динамічну категорію авансовану вартість, що проходить всі стадії кругообороту, змінюючи свою функціональну форму. Крім того, розрізняють оборотні засоби активи підприємства, що можуть при правильній, раціональній їх організації та використанні забезпечити певні економічні вигоди, та оборотні кошти пасиви підприємства, як джерела формування та поповнення активів.

У зв'язку з тим, що оборотні засоби становлять значну частину витрат на

виробництво лісогосподарської продукції, забезпеченість господарства власними оборотними засобами має першочергове значення для фінансового стану.

У таблиці 3.1 наведені склад і структура оборотних засобів ДП «Чугуєво-Бабчанський держлісгосп» а також відображені їх зміни протягом трьох останніх років.

Таблиця 3.1 - Склад і структура оборотних засобів ДП «Чугуєво-Бабчанський держлісгосп»

Показник	2019 р		2020 р		2021р		Зміни (+,-)2021. до			
	тис грн	%	тис грн	%	тис грн	%	2019 р		2020р	
							тис грн	%	тис грн	%
виробничі запаси	260,0	21,6	282,0	24,8	366,0	28,0	106,0	6,5	84,0	3,2
незавершене виробництво	490,0	40,6	348,0	30,6	401,0	30,7	-89,0	-9,9	53,0	0,1
готова продукція	85,0	7,0	48,0	4,2	23,0	1,8	-62,0	-5,3	-25,0	-2,5
товари	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	315,0	26,1	257,0	22,6	251,0	19,2	-64,0	-6,9	-6,0	-3,4
дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	1,0	0,1	2,0	0,2	3,0	0,2	2,0	0,1	1,0	0,1
інша поточна дебіторська заборгованість	41,0	3,4	69,0	6,1	49,0	3,8	8,0	0,4	-20,0	-2,3
грошові кошти та їх еквіваленти в національній валюті	14,0	1,2	132,0	11,6	213,0	16,3	199,0	15,1	81,0	4,7
всього	1206,0	100,0	1138,0	100,0	1306,0	100,0	100,0	-	168,0	-

Проаналізувавши дані, можемо сказати, що на кінець звітнього 2021 року оборотні засоби ДП «Чугуєво-Бабчанський держлісгосп» збільшилися проти 2019 року на 100 тис грн, а проти 2020 року на 168 тис грн. Таке збільшення відбулося за рахунок зростання виробничих запасів на 106 тис грн і грошових

коштів на 199 тис грн протягом останніх трьох років. Зміна показників коливається з роками.

Аналізуючи дані у розрізі статей слід звернути увагу на значне збільшення обсягу виробничих запасів (84 тис.грн у 2021 році порівняно з попередніми). Ці зміни свідчать про розширення виробничих потужностей підприємства і відповідає диверсифікації виробництва, що мала місце у 2021 році. Як наслідок, відбулося зменшення залишку готової продукції (62 тис.грн протягом трьох років). Це може свідчити про правильну збутову політику підприємства, зважаючи на вид продукції у ДП «Чугуєво-Бабчанський держлісгосп» це переважно деревина таке змінення можна визначити як комерційно продуманий крок, адже ціна на деревину майже стабільна. Позитивним можна характеризувати скорочення дебіторської заборгованості у 2021 році, порівняно з 2020 роком на 25 тис грн. Це свідчить про вибір підприємством надійних покупців і вивільнення коштів. Так, у 2021 році обсяг грошових коштів збільшився на 81 тис грн це сприяє підвищенню абсолютного показника ліквідності балансу.

Таким чином структура оборотних засобів близька до оптимальної, а загальне збільшення їх обсягу відповідає темпам росту обсягів виробництва.

Кожний актив має своє джерело фінансування, тому, аналізуючи стан оборотних засобів, з'ясовують джерела їх формування. Оборотні активи утворюються за рахунок як власного капіталу, так і короткострокових позичених засобів. У залежності від джерел формування загальну суму оборотних засобів поділяють на дві частини: змінну, яка створюється за рахунок короткострокових зобов'язань підприємства; постійний мінімум поточних активів (запасів і витрат), який утворюється за рахунок власного капіталу.

До власних джерел формування оборотних засобів, у першу чергу, належать власний оборотний капітал або робочий капітал, який розраховується як різниця між оборотними активами і поточними зобов'язаннями, або як різниця суми власного капіталу, довгострокових зобов'язань, забезпечень майбутніх витрат і платежів та суми необоротних активів.

Основна ідея застосування цього показника полягає у визначенні величини оборотних коштів, що залишаються підприємству після розрахунку за короткостроковими зобов'язаннями, а його зростання є позитивною тенденцією. Суть використання робочого капіталу полягає в тому, що короткострокова заборгованість суб'єкта господарювання може виникати при поточній діяльності. Якщо він працює у нормальному режимі, то спроможний розрахуватися за зобов'язаннями за рахунок оборотних коштів, а решту залишити як робочий капітал.

Бажано, аби поточні активи (робочий капітал) були наполовину сформовані за рахунок власного, а наполовину за рахунок залученого капіталу. Тоді буде забезпечена гарантія погашення зовнішнього боргу.

Щоб розрахувати величину робочого капіталу ДП «Чугуєво-Бабчанський держлісгосп», скористаємося наступною таблицею (таблиця 3.2).

Таблиця 3.2 - Розрахунок власного оборотного капіталу ДП «Чугуєво-Бабчанський держлісгосп» у тис грн

Показник	2019 р	2020 р	2021 р	Зміни (+,-) 2021 р від	
				2019 р	2020 р
оборотні активи	1206,0	1138,0	1306,0	100,0	168,0
поточні зобов'язання	322,0	172,0	235,0	-87,0	63,0
робочий капітал	884,0	966,0	1071,0	187,0	105,0

Як свідчать дані таблиці, що робочий капітал наприкінці 2021 року зріс, порівняно із його величиною у кінці 2020 року на 105 тис грн, порівняно з 2019 роком збільшився на 187 тис грн. Дана ситуація є бажаною для лісгоспу, оскільки вона не пов'язана з додатковими обсягами фінансування на позичковій основі, тобто спостерігається приплив грошових коштів та зростання платоспроможності господарства. Так, при розрахунку ДП «Чугуєво-Бабчанський держлісгосп» за всіма своїми зобов'язаннями у 2021 році воно б мало у залишку оборотних активів на суму 1071 тис грн, проти 966 тис грн у 2020 році.

Розраховується також структура розподілу власного капіталу, тобто

частина власного обороту і власного основного капіталу в загальній його сумі. Визначається коефіцієнт маневреності капіталу, який показує, яка частина власного капіталу знаходиться в обороті, тобто в тій формі, яка дозволяє вільно маневрувати цими засобами. Коефіцієнт повинен бути достатньо високим, щоб забезпечити гнучкість у використанні власних засобів підприємства. Зміну коефіцієнту маневреності капіталу протягом трьох років у відобразимо у наступній таблиці.

Таблиця 3.3 - Розрахунок коефіцієнту маневреності власного капіталу у ДП «Чугуєво-Бабчанський держлісгосп» за 2019-2021 роки

Показник	2019 р	2020 р	2021 р	Зміни 2021р від	
				2019 р	2020 р
сума власного оборотного капіталу, тис. грн	884,0	966,0	1071,0	187,0	105,0
загальна сума власного капіталу, тис. грн	2539,0	2424,0	2420,0	-119,0	-4,0
коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,348	0,399	0,443	0,09	0,04

Тенденцію до зниження розрахованого показника слід оцінити як негативний момент у фінансово-господарській діяльності даного господарства, оскільки спостерігається зниження гнучкості у використанні власних засобів підприємства. Зменшення значення коефіцієнта є наслідком коливання суми робочого капіталу і стрімкого збільшення вартості власного капіталу.

Важливим показником, що характеризує фінансовий стан підприємства, є забезпеченість оборотних засобів джерелами їх формування. Капітал, залучений для фінансування оборотних активів, може бути в кількох формах: як власний капітал; довгострокові зобов'язання; короткострокові кредити банків; поточні зобов'язання та інші. Оборотний капітал може збільшуватися внаслідок розподілу доходів підприємства, внесення додаткового капіталу власниками, отримання короткострокових кредитів і позик; відстрочення поточного зобов'язання тощо.

Структура джерел формування оборотних засобів залежить від рівня

рентабельності підприємства, стану фінансової дисципліни і пори року. У господарствах, що мають високий рівень рентабельності і які дотримуються фінансової дисципліни, власні джерела займають головне місце у формуванні оборотних засобів. Позичені джерела використовуються ними лише в особливо напружені періоди року. Їх питома вага збільшується у першому півріччі і різко знижується на кінець року. У зв'язку із сезонністю лісгосподарського виробництва протягом року структура джерел формування оборотних засобів різко змінюється. На початок року більша частина оборотних засобів покривається за рахунок власних джерел. Позичені джерела взимку звичайно залучаються у незначних розмірах. У період сезонного нарощення витрат питома вага позичених джерел, як правило, зростає, а власних знижується.

Розглянемо склад і структуру джерел формування оборотних засобів, для цього скористаємося таблицею 3.4.

Таблиця 3.4 - Склад і структура джерел формування оборотних засобів ДП «Чугуєво-Бабчанський держлісгосп»

Показник	2019 р		2020 р		2021 р		Зміни 2021 р від			
	тис грн	%	тис грн	%	тис грн	%	2019 р		2020 р	
							тис грн	%	тис грн	%
власні	2539,0	87,5	2424,0	89,4	2420,0	86,3	-119	-1,2	-4	-3,1
позичені, всього, в т.ч:	15,0	0,5	16,0	0,6	19,0	0,7	4	0,2	3	0,1
цільове фінансування	9,0	0,3	2,0	0,1	0,0	0,0	-9	-0,3	-2	-0,1
інші довгострокові зобов'язання	6,0	0,2	14,0	0,5	19,0	0,7	13	0,5	5	0,2
залучені, всього, в т.ч:	349,0	12,0	272,0	10,0	365,0	13,0	16	1,0	93	3,0
кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	48,0	1,7	35,0	1,3	109,0	3,9	61	2,2	74	2,6
поточні зобов'язання за розрахунками	272,0	9,4	136,0	5,0	125,0	4,5	-147	-4,9	-11	-0,6
інші поточні зобов'язання	2,0	0,1	1,0	0,0	1,0	0,0	-1	0,0	0	0,0
доходи майбутніх періодів	27,0	0,9	100,0	3,7	130,0	4,6	103	3,7	30	0,9
всього	2903,0	100,0	2712,0	100,0	2804,0	100,0	-99,0	-	92,0	-

Власний капітал є головним джерелом формування оборотних активів в ДП «Чугуєво-Бабчанський держлісгосп», оскільки його питома вага в загальній

вартості джерел формування протягом трьох років має значення більше 50 %. Але помітною є тенденція до її скорочення. Так, у 2019 році вона склала 87,5%, у 2020 89,4%, а у 2021 році вже 86,3 %. Зазначимо, що нормативною можна вважати питому вагу власних коштів в межах 30-60 %. Зменшення частки власних коштів є наслідком зміни позикових і залучених коштів, вартість останніх у 2021 році збільшилася на 93 тис грн порівняно з попереднім роком. Така ситуація є небажаною, адже позитивнішим для господарства було б перевищення позичених коштів і зокрема довгострокових кредитів.

Загальна вартість джерел формування оборотних засобів в 2021 році порівняно з попереднім роком збільшилася незначно (+92 тис грн), тоді як порівняно з 2019 роком відбулося зменшення, яке склало 99 тис грн, що свідчить про скорочення виробничих можливостей підприємства.

Розмір оборотного капіталу повинен відповідати потребам виробництва і можливостям підприємства по реалізації продукції. Планування оборотних засобів або ж визначення в них потреби здійснюється шляхом нормування, яке полягає в установленні реальних розмірів оборотних засобів.

Всебічне і правильне використання оборотних засобів є одним з найважливіших завдань господарської діяльності лісогосподарських підприємств. Однією з умов безперервності виробництва є постійне відновлення його оборотних засобів. Це зумовлено постійністю руху самих засобів виробництва, що відбувається у вигляді їх кругообігу. Обіг оборотних фондів відбувається протягом одного виробничого циклу. Початком його є надходження коштів, за рахунок яких створюються виробничі запаси, котрі потім переходять у незавершене виробництво, а з незавершеного виробництва у готову продукцію, після реалізації якої знову набувають грошової форми. Обороти відбуваються один за одним.

Скорочення тривалості обороту фондів сприяє зниженню витрат на одиницю продукції. Чим коротше цей час, тим менше потрібно на рік коштів для виробництва.

Під час аналізу ефективності використання оборотних фондів вивчають

динаміку основних показників їх використання: оборотність оборотних засобів; рентабельність або ресурсовіддачу.

У наступній таблиці наведені показники оборотності оборотних засобів Чугуєво-Бабчанського держлісгоспу за три попередні роки, а також відображена тенденція змін цих показників протягом досліджуємого періоду.

Таблиця 3.5 - Показники оборотності оборотних засобів

Показник	2019 р	2020 р	2021 р.	Відхилення 2021 р від:	
				2019 р	2020 р
середньорічна вартість оборотних засобів, всього, тис.грн	1237,5	1172,0	1222,0	-15,5	50,0
сума виручки від реалізації, тис. грн	4203,5	3417,0	2850,0	-1353,5	-567,0
коефіцієнт оборотності оборотних засобів	3,397	2,916	2,332	-1,065	-0,583
тривалість 1 обороту в днях	107,5	125,2	156,5	49,0	31,3
коефіцієнт закріплення оборотних засобів	0,294	0,343	0,429	0,134	0,086

Показники оборотності характеризують інтенсивність використання оборотних засобів. Підвищення цього коефіцієнта є позитивним явищем, адже прискорення оборотності капіталу сприяє зменшенню потреби в ньому і приросту обсягів реалізації, а відтак і збільшенню одержаного прибутку.

Коефіцієнт оборотності оборотних засобів знижується кожного року: так у 2020 році відбулося його зменшення з 3,397 до 2,916, а вже у 2021 році відмічаємо його скорочення до 2,332. Це відповідно відобразилось на тривалості обороту, який у 2021 році зріс на 31 день проти попереднього року. Тобто, можемо зробити висновок про зростання потреби у оборотному капіталі на 50 тис.грн, а обсяг реалізації внаслідок цього зменшився на 567 тис.грн.

Коефіцієнт закріплення оборотних засобів показує величину оборотних засобів на 1 грн реалізованої продукції. Тенденція його зміни обернено пропорційна зміні коефіцієнту оборотності і його зростання у 2021 році на 0,09 підтверджує затримання в обороті додаткового обсягу оборотного капіталу.

Щоб визначити вплив середньорічної вартості оборотних засобів та виручки від реалізації продукції на зміну коефіцієнту оборотності оборотних засобів та коефіцієнту закріплення оборотних засобів, використаємо наступну таблицю 3.6.

Таблиця 3.6 - Розрахунок впливу факторів на коефіцієнт оборотності та коефіцієнт закріплення оборотних засобів

Показник	Виручка від реалізації, тис. грн		Вартість оборотних засобів, тис. грн		Роки		Розрахункова	Відхилення 2020 р від 2021 р		
	2020 р	2021 р	2020 р	2021 р	2020 р.	2021 р.		Всього	в тому числі за рахунок зміни	
									виручки	вартості оборотних засобів
коефіцієнт оборотності	3417,0	2850,0	1172,0	1222,0	2,916	2,332	2,432	-0,583	-0,484	-0,099
коефіцієнт закріплення оборотних засобів	3417,0	2850,0	1172,0	1222,0	0,343	0,429	0,411	0,086	0,068	0,018

Розрахунок впливу факторів на зміну розглянутих вище коефіцієнтів показує, що за рахунок зниження обсягу виручки, значення коефіцієнта оборотності мало б зменшитись на 0,484, але зміна вартості оборотних засобів призвела до його зменшення на 0,099, що у сумарному виразі дало загальне зменшення коефіцієнта на -0,583.

Щодо коефіцієнта закріплення оборотних засобів - зменшення обсягу реалізації дало його зростання на 0,068, але вартість оборотних засобів збільшила коефіцієнт на 0,018, що у підсумку призвело до його зростання на 0,086.

Скористаємося наступною таблицею для визначення показників рентабельності (таблиця 3.7).

Таблиця 3.7 - Розрахунок рентабельності оборотних засобів ДП «Чугуєво-Бабчанський держлісгосп»

Показник	2019 р	2020 р	2021 р	Відхилення (+,-) 2021 р від	
				2019 р	2020 р
прибуток (+), збиток (-) тис. грн	10	11	35	25	24
середньорічна вартість оборотних засобів, тис. грн	1237,5	1172,0	1222,0	-15,5	50
рентабельність оборотних засобів, %	0,81	0,94	2,86	2,06	1,93

Співвідношення прибутку й активів відображає можливість підприємства до їх оновлення без залучення зовнішніх джерел фінансування. За даними рентабельність активів коливається з роками внаслідок коливання суми прибутку, яка у 2021 році більша за рівень попереднього року на 24 тис.грн. З розрахунку можемо зробити висновок, що у 2021 році підприємство може профінансувати оборотні засоби самостійно на 2,86 %. Тенденція до зростання показника, яка у звітному році скла 1,93 % свідчить про відсутність ймовірності втрати підприємством можливості самостійного фінансування основних та оборотних засобів.

3.2 Аналіз платоспроможності, ділової активності та рентабельності

Розрахунки найдинамічніший з факторів, що впливають на платоспроможність, отже і на фінансовий стан підприємства. Внаслідок незадовільного стану розрахунків навіть економічно міцне господарство може потрапити у фінансові труднощі, на деякий час стати неплатоспроможним. Правильна організація розрахунків потребує суворого дотримання фінансової

дисципліни, оплати боргів по зобов'язаннях і забезпечення своєчасного одержання коштів за реалізовану продукцію і надані послуги.

Аналіз розрахунків проводять за видами заборгованості дебіторської і кредиторської.

Дебіторська заборгованість сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату. До неї включають: заборгованість за товари, роботи й послуги, надані іншим господарствам, заборгованість по розрахунках з бюджетом, за виданими авансами з нарахований доходів; векселі одержані; довгострокову дебіторську заборгованість, іншу поточну заборгованість в частині дебіторської заборгованості персоналу, витрати майбутніх періодів.

Кредиторська заборгованість заборгованість підприємства іншим підприємствам, яка виникла внаслідок минулих подій, іншим підприємствам. До неї належать: заборгованість за товари, роботи, послуги, надані даному господарству; векселі видані; поточні зобов'язання за розрахунками з бюджетом; зобов'язання за одержані аванси; за страхування; зобов'язання з оплати праці та інші поточні зобов'язання.

Дебіторська заборгованість спричиняє вилученню коштів з обороту підприємств, що негативно позначається на їх фінансовому стані, а кредиторська заборгованість веде до залучення в оборот коштів, які належать іншим господарствам.

Значна зміна кредиторської і дебіторської заборгованостей зумовлює необхідність поглибленого аналізу стану платіжно-розрахункової дисципліни на підприємстві.

Класифікація дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги здійснюється групуванням дебіторської заборгованості за строками її непогашення із встановленням коефіцієнта сумнівності для кожної групи.

Збільшення дебіторської заборгованості не завжди оцінюється негативно. Якщо підприємство розширює свою діяльність, то зростає і чисельність покупців, а відповідно і дебіторська заборгованість. Разом з тим підприємство може скоротити відвантаження продукції, тобто рахунки дебіторів зменшаться.

Слід розрізняти нормальну і прострочену заборгованість. Нормальна заборгованість, термін якої не настав. Прострочена (ненормальна) заборгованість, термін сплати якої минув. Наявність даної заборгованості створює фінансові ускладнення, оскільки підприємство буде відчувати недостачу фінансових ресурсів для придбання виробничих запасів, сплати заробітної платні та інше. Окрім того, «заморожування» засобів у дебіторській заборгованості призводить до уповільнення обертання капіталу. Тому кожне підприємство зацікавлене у скороченні строків погашення платежів.

Аналізуючи кредиторську заборгованість, слід враховувати, що вона є одночасно джерелом покриття дебіторської заборгованості. Тому у процесі аналізу необхідно порівняти суму дебіторської і кредиторської заборгованості. Якщо перша перевищує останню, то це свідчить про іммобілізацію власного капіталу у дебіторську заборгованість.

Особливу актуальність грає заборгованість в умовах інфляції, коли відбувається знецінення грошей. Тримати гроші в готівці не вигідно, а також не вигідно і продавати товар у борг. Проте вигідно мати кредитні зобов'язання до сплати у грошовій формі, оскільки сплати по різних видах кредиторської заборгованості проводяться грошима. Купівельна спроможність яких до моменту сплати зменшується.

Таким чином, аналіз структури та стану розрахунків з дебіторами та кредиторами потрібен для оцінки раціональності формування джерел фінансової діяльності підприємства і його ринкової стійкості. Кредиторська заборгованість хоч і не впливає так прямо на фінансовий стан підприємства як дебіторська, але несвоечасність її погашення підриває авторитет підприємства, довіру постачальників, кредиторів та інвесторів, як наслідок, у майбутньому може знизити його економічний потенціал. Розглянемо стан розрахунків ДП «Чугуєво-Бабчанський держлісгосп» за допомогою наступної таблиці (табл. 3.8).

Бачимо, що у 2019 році сума дебіторської заборгованості становила 357 тис.грн. У 2020 році її обсяг зменшився до 301 тис.грн. Зміна в основному

відбулася за рахунок зниження дебіторської заборгованості за товари, роботи і послуги. А у 2021 році значення дебіторської заборгованості зменшилось до 303 тис.грн. Обсяг дебіторської заборгованості за розрахунками з бюджетом зростає з роками. У 2021 році значно зменшилась інша дебіторська заборгованість, хоча у 2020 році її значення збільшилось на 28 тис.грн проти попереднього 2019 року.

Таблиця 3.8 - Аналіз стану розрахунків з дебіторами та кредиторами у 2019-2021 роках, у тисячах гривень

Заборгованість	2019 р	2020 р	2021 р	Зміни 2021 р від	
				2019 р	2020 р
розрахунки з дебіторами:					
дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	315,0	257,0	251,0	-64,0	-6,0
дебіторська заборгованість за розрахунками:					
- з бюджетом	1,0	2,0	3,0	2,0	1,0
інша поточна дебіторська заборгованість	41,0	69,0	49,0	8,0	-20,0
разом дебіторської заборгованості	357,0	328,0	303,0	-54,0	-25,0
розрахунки з кредиторами:					
короткострокові кредити банків	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	48,0	35,0	109,0	61,0	74,0
поточні зобов'язання за розрахунками:				0,0	0,0
- з одержаних авансів	19,0	24,0	12,0	-7,0	-12,0
- з бюджетом	238,0	92,0	76,0	-162,0	-16,0
- зі страхування	1,0	7,0	12,0	11,0	5,0
- з оплати праці	14,0	13,0	25,0	11,0	12,0
інші поточні зобов'язання	2,0	1,0	1,0	-1,0	0,0
разом кредиторської заборгованості	322,0	172,0	235,0	-87,0	63,0

Причиною коливання обсягу дебіторської заборгованості у є нерівномірність зміни темпів нарощування обсягів реалізації.

Щодо кредиторської заборгованості, то її обсяг не перевищував суму дебіторської заборгованості.

Таким чином коефіцієнт співвідношення дебіторської і кредиторської заборгованості у 2021 році склав 1,29, тобто він більший за нормативне значення (1,0), що буде сприяти зміцненню фінансової стійкості лісгоспу.

Позитивним є зменшення дебіторської заборгованості, адже її зростання іммобілізує оборотні кошти підприємства.

Бачимо, що значну частину дебіторської та кредиторської заборгованості займає продаж та купівля обладнання, таким чином підтверджується, визначена під час аналізу активу балансу підприємства, тенденція до іммобілізації капіталу.

Критерієм фінансового стану підприємства є його платоспроможність. Під платоспроможністю господарства розуміють його готовність сплатити свої першочергові зобов'язання наявними коштами та поточними надходженнями від господарських операцій. Підприємство вважається платоспроможним, якщо сума готівки, дебіторської заборгованості та інших легко ліквідних активів більша або дорівнює першочерговим платіжним зобов'язанням. Платоспроможність господарства залежить від забезпеченості його власними оборотними засобами та короткостроковими позиками банку, від стану виробництва, реалізації продукції та розрахунків.

Платоспроможність господарства визначають як за річним. Так і за квартальним балансом. Для її визначення першочергові зобов'язання пасиву балансу протиставляють наявним платіжним засобам активу балансу.

До платіжних засобів належать швидко ліквідні активи: готівка в касі і на рахунках у банках, швидко ліквідні цінні папери; строкові платежі заготівельних організацій та інших покупців; товарна лісгосподарська і промислова продукція, на яку є попит; ліквідна дебіторська заборгованість, тобто така, що може бути погашена на день оцінки платоспроможності; запаси і витрати, якщо вони без затримки можуть бути переведені в готівку; поточні фінансові інвестиції.

До першочергових платіжних зобов'язань належать позики банків та інші

позикові кошти, строк погашення яких настав; розрахунки з постачальниками, бюджетом, з робітниками і службовцями та інші строкові зобов'язання.

Аналіз платоспроможності потрібен не лише для підприємства з ціллю оцінки і прогнозування фінансової діяльності, але і для зовнішніх інвесторів, А точніше банків. Перед тим, як видати кредит, банк повинен упевнитися у кредитоспроможності позичальника. Теж саме повинні зробити і підприємства, які хочуть вступити в економічні зв'язки один з одним. Особливо важливо знати про фінансові можливості партнерів, якщо виникає питання про надання їм комерційного кредиту або відстрочки платежу.

Розглянемо розрахунок коефіцієнту платоспроможності ДП «Чугуєво-Бабчанський держлісгосп». Для цього скористаємося наступною таблицею 3.9.

Таблиця 3.9 - Аналіз платоспроможності ДП «Чугуєво-Бабчанський держлісгосп» у 2017-2021 роках

Показник	Рік					Зміни (+,-)від 2021 року			
	2017	2018	2019	2020	2021	2017	2018	2019	2020
платіжні засоби:									
грошові кошти та їх еквіваленти	11,2	10,0	14,0	132,0	213,0	201,8	203,0	199,0	81,0
готова продукція	67,5	54,0	85,0	48,0	23,0	-44,5	-31,0	-62,0	-25,0
товари	0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
дебіторська заборгованість	369,8	301,0	357,0	328,0	303,0	-66,8	2,0	-54,0	-25,0
разом платіжних засобів	448,5	365,0	456,0	508,0	539,0	90,5	174,0	83,0	31,0
платіжні зобов'язання:									
поточні зобов'язання за розрахунками	392,7	342,0	272,0	136,0	126,0	-266,7	-216	-146	-10
разом поточних зобов'язань	457,6	421,0	320,0	171,0	235,0	-222,6	-186	-85	64
коефіцієнт платоспроможності	0,980	0,867	1,425	2,971	2,294	1,314	1,427	0,869	-0,677
перевищення платіжних засобів	-9,1	-56	136	337	304	313,1	360,0	168,0	-33,0

За даними таблиці відмічаємо зростання коефіцієнта платоспроможності.

Найвище його значення було у 2020 році 2,953, адже цього року була найменша сума поточних зобов'язань 172,0 тис.грн, у цьому ж році спостерігалось найбільше перевищення платіжних засобів над зобов'язаннями. Станом на звітний 2021 рік коефіцієнт платоспроможності є також високим і складає 2,294, причиною цього є випередження темпів зростання суми платіжних засобів над темпами росту обсягу зобов'язань.

Значення показників платоспроможності у 2017-2019 рр свідчать про поступове зміцнення фінансової стійкості підприємства і підвищення ступеню залежності від кредиторів. Але ж слід зазначити, що значення коефіцієнта у 2019 році не є нижчим за науково обґрунтований рівень 1,0).

Щоб проаналізувати, наскільки ефективно підприємство використовує свої активи чи пасиви, застосовують коефіцієнт ділової активності: як правило, до них належать показники, які характеризують швидкість оборотних активів (пасивів).

Показники оборотності мають велике значення для оцінки фінансового положення підприємства, оскільки від швидкості перетворення наявних ресурсів у грошову форму безпосередньо залежить платоспроможність підприємства.

Для аналізу показників ділової активності ДП «Чугуєво-Бабчанський держлісгосп» доцільно скористатися наступною таблицею (3.10).

Загальний аналіз таблиці свідчить про зниження ділової активності підприємства.

Коефіцієнт оборотності активів у 2021 році становить 1,03, його значення знизилось на 0,37.

Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості зменшився у звітному році (на 3,74), що призвело до зростання тривалості обороту на 12 днів це не є бажаною ситуацією.

Незначних змін зазнав коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості він зріс на 2,72 у 2021 році і відповідно скоротилася тривалість обороту на 6 днів. Ця тенденція є позитивною.

Таблиця 3.10 - Аналіз показників ділової активності у 2019-2021 рр.

Показник	2019	2020	2021	Зміни 2021 від	
				2019	2020
середньорічна вартість активів, тис грн	2994,0	2807,5	2758,0	-236,0	-49,5
середньорічна вартість дебіторської заборгованості, тис грн	329,0	342,5	315,5	-13,5	-27,0
середньорічна вартість кредиторської заборгованості, тис грн	370,5	245,5	203,0	-167,5	-42,5
середньорічна вартість запасів, тис грн	896,5	756,5	734,0	-162,5	-22,5
середньорічна вартість власного капіталу, тис грн	2557,0	2481,5	2422,0	-135,0	-59,5
середньорічна вартість основних засобів, тис грн	1727,5	1607,0	1483,5	-244,0	-123,5
коефіцієнт оборотності активів	1,40	1,22	1,03	-0,37	-0,18
коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	12,78	9,98	9,03	-3,74	-0,94
тривалість обороту дебіторської заборгованості	28,57	36,59	40,41	11,84	3,82
коефіцієнт обороту кредиторської заборгованості	11,35	13,92	14,04	2,69	0,12
тривалість обороту кредиторської заборгованості	32,17	26,22	26,00	-6,17	-0,23
коефіцієнт оборотності матеріально-виробничих запасів	4,69	4,52	3,88	-0,81	-0,63
тривалість обороту матеріально-виробничих запасів	77,85	80,81	94,00	16,16	13,20
тривалість операційного циклу	106,41	117,39	134,41	28,00	17,02
тривалість фінансового циклу	74,24	91,17	108,41	34,17	17,24
коефіцієнт оборотності власного капіталу	1,64	1,38	1,18	-0,47	-0,20
коефіцієнт оборотності оборотних засобів	3,40	2,92	2,33	-1,06	-0,58
тривалість обороту оборотних засобів	107,46	125,19	156,50	49,05	31,31
фондовіддача	2,43	2,13	1,92	-0,51	-0,21
коефіцієнт достатності робочого капіталу	1,66	1,41	1,18	-0,48	-0,23

Зміна цих коефіцієнтів поряд зі скороченням коефіцієнту оборотності запасів у 2021 році на 0,81, а значить і збільшення тривалості обороту на 16 днів призвело до зростання тривалості операційного циклу на 28 днів. У 2021

році він тривав 134 дні, тобто від дня купівлі запасів використаних у виробництві до отримання коштів проходить 4,5 місяці. Причиною таких зрушень є значне скорочення обсягу дебіторської заборгованості поряд зі зростанням строку її оборотання.

Негативним є поступове зростання тривалості фінансового циклу, адже у 2021 році кошти були вилучені з обороту на 108 днів проти 74 і 91 днів у 2019 і 2020 роках відповідно.

Значення показника фондівдачі різко зменшилось у 2021 році на 0,51, але це слід пояснити придбанням нових основних засобів, а не зниженням ефективності їх використання.

Поступово знижується коефіцієнт оборотності власного капіталу з 1,64 до 1,18 протягом останніх трьох років. Він є показником адекватності інвестування і дає можливість зробити висновок про забезпечення масштабу діяльності на 118% власним капіталом.

З роками знижується коефіцієнт достатності робочого капіталу, але слід відмітити, що у західних компаніях його значення перебуває у межах від 8,6 до 25,3, коли за даними 2021 року він дорівнює 1,18.

Не менш важливими показниками, які використовуються при аналізі фінансового стану, є коефіцієнти рентабельності, що наведені у таблиці 3.11, оскільки дані показники обов'язково використовують при аналізі банки та інші кредитори будь-якого підприємства.

Таблиця 3.11 - Аналіз показників рентабельності ДП «Чугуєво-Бабчанський держлісгосп» у 2019-2021 рр.

Показник	2019	2020	2021	Зміни 2021 від	
				2019	2020
коефіцієнт рентабельності активів	0,334	0,392	1,269	0,935	0,877
рентабельність власного капіталу	0,391	0,443	1,445	1,054	1,002
період окупності власного капіталу	2,557	2,256	0,692	-1,865	-1,564
рентабельність реалізації	2,015	5,101	6,032	4,016	0,930
рентабельність діяльності в цілому	2,846	7,510	8,559	5,713	1,050
рентабельність інвестиційного капіталу	0,390	0,442	1,435	1,045	0,994

Рентабельність активів вказує на можливість підприємства до їх оновлення без залучення зовнішніх джерел фінансування. Як бачимо, цей показник зростає з роками. Так його значення у 2020 році збільшилася на 0,058, а вже у 2021 році зросло на 0,935, тобто у звітному році ДП «Чугуєво-Бабчанський держлісгосп» отримало можливість до самостійного фінансування оборотних засобів. Основне економічне значення коефіцієнту рентабельності власного капіталу полягає в тому, що він свідчить про частку прибутку у власному капіталі, вкладеному у підприємство його власниками. За даними розрахунку бачимо, що зміна цього показника аналогічна до попереднього і у звітному році він зріс на 1,054. Причиною цього є те, що обсяг реалізації і вартість власного капіталу змінюються різними темпами. Зростання коефіцієнта призвело до зниження терміну окупності власного капіталу, що свідчить про скорочення періоду часу, протягом якого власники можуть сподіватись на повернення вкладених коштів. Показник рентабельності реалізації на підприємстві досить високий, хоча аналогічно до вищерозглянутих коефіцієнтів спостерігається його зростання, у 2021 році на кожен вкладену гривню було отримано 6 грн прибутку. Різке зростання рентабельності інвестованого капіталу свідчить про підвищення ефективності використання коштів вкладених у постійні активи.

3.3 Аналіз фінансової стійкості та ліквідності

У процесі вивчення проблем стійкості виробництва виявляються наявність неоднокових і суперечливих трактувань економічної суті даного поняття. Дискусійні питання про коректність у визначеннях стійкості постає як альтернатива кількості їх виникнення. Часто поняття стійкості ототожнюють із стабільністю, сталістю, спроможністю, незалежністю, при цьому обмежуючи її оцінку певними фінансовими показниками, що належать до груп показників

фінансової стійкості й платоспроможності. Відсутність установленого категорійного апарату за таких умов пояснюється постійним розвитком економічної науки, зміною економічних відносин, що зумовлюють появу нових методів, підходів до вивчення предмета, понять і термінів. Більш глибокі дослідження проблем стійкого розвитку підприємств оперують поняттям "економічна стійкість підприємства". В основі вивчення економічної стійкості лежить принципова теорія стійкого розвитку, що склалася лише у кінці двадцятого століття. У сучасному розумінні поняття "стійкий розвиток" було доповнено новим змістом з урахуванням глобальних перетворень, що відбуваються в економіці, політиці та інших сферах як окремих держав, так і всього співтовариства. Проблема стійкого розвитку виробництва цікавила багатьох економістів: від засновників меркантилістичної школи, що висунули передумови збалансованого функціонування економіки окремої країни шляхом досягнення активного сальдо торгового балансу, до сучасних вчених, що вивчають стійкість економіки в динаміці, в рамках окремого бізнес-циклу та в більш віддаленій перспективі.

Вивчення літератури щодо логічного визначення і встановлення змісту поняття "стійкість" свідчить про наявність багато аспектного тлумачення даного поняття. Розмаїття трактувань зумовлено впливом багатьох факторів, таких як стан ринку, місце і роль підприємства на ринку, де реалізується вироблена ним продукція, рівень матеріально-технічної оснащеності, наявність основних та оборотних засобів, ступінь активності підприємства, структура капіталу, застосовувані технології, тривалість кругообігу коштів, забезпеченість та ефективність використання трудових ресурсів, що передбачають різні грані стійкості. Іноді навіть визначення суті поняття фінансової стійкості підприємства мають різну ступінь конкретизації. Так, більш узагальнене трактування характеризує фінансову стійкість як "такий стан його фінансових ресурсів, їх розподіл і використання, що забезпечує розвиток підприємства на основі зростання прибутку та капіталу при збереженні платоспроможності й кредитоспроможності в умовах допустимого ризику ". Інше визначення

підкреслює спорідненість фінансової стійкості із фінансовою незалежністю: "сутність фінансової стійкості полягає в забезпеченні запасів та витрат джерелами формування, відображає залежність підприємства від зовнішніх інвесторів і характеризує його автономність".

Проте в ряді випадків стандартне формулювання поняття фінансової стійкості підприємства не задовольняє вимоги більш розширеного дослідження, що передбачає звернення до системного аналізу явищ. Враховуючи зауваження в ряді робіт щодо того, що фінансова стійкість формується в процесі всієї виробничо-господарської діяльності, деякі вчені пропонують здійснювати оцінку стійкості лісогосподарського підприємства, незважаючи на результати не тільки фінансової, а й виробничої діяльності.

Стійкість чи стабільність одна з найважливіших характеристик поведінки відособленої, автономно функціонуючої системи щодо зовнішніх умов, у яких вона існує. Визначення фінансової стабільності підприємств належить до числа найважливіших не тільки фінансових, а й загальноекономічних проблем. Адже, недостатня фінансова стійкість призводить до неплатоспроможності підприємств, відсутності коштів для фінансування поточної та інвестиційної діяльності, банкрутства. А надмірна шкодить розвитку підприємств, перевантажуючи їх надмірними запасами та резервами. Фінансова стійкість є характеристикою організації фінансового обліку та стану фінансових ресурсів лісогосподарських підприємств з позицій стабільності його фінансування у довгостроковій перспективі. На неї впливає структура фінансових ресурсів підприємства, його залежність від кредиторів та інвесторів. Ідеальною була б ситуація, коли підприємство здійснює у повному й необхідному обсязі самофінансування лише за рахунок власного отриманого прибутку. Водночас вважається цілком допустимим активне використання залучених коштів.

Рівень фінансової стабільності підприємства знаходиться в прямій залежності від забезпеченості запасів тією чи іншою категорією джерел.

Скориставшись наступною таблицею, можемо визначити типи фінансової

стабільності протягом трьох останніх років (таблиця 3.12).

Таблиця 3.12 - Визначення типу фінансової стабільності ДП «Чугуєво-Бабчанський держлісгосп» у 2019-2021 рр. , у тисячах гривень

Показник	2018 р	2019 р	2020 р	2021 р	Зміни	
					2021 р від 2019 р.	2020 р.
власний капітал	2575	2539	2424	2420	-119	-4
необоротні активи	1816	1697	1574	1498	-199	-76
власні кошти для формування запасів	759	842	850	922	80	72
довгострокові зобов'язання та забезпечення	87	42	116	149	107	33
наявність робочого капіталу	846	884	966	1071	187	105
поточні зобов'язання	423	322	172	235	-87	63
наявність джерел для формування запасів	1269	1206	1138	1306	100	168
запаси	958	835	678	790	-45	112
наявність (+), недостача(-) власних коштів для формування запасів	-199	7	172	132	125	-40
наявність (+), недостача (-) робочого капіталу для формування запасів	-112	49	288	281	232	-7
наявність всіх джерел для формування запасів	311	371	460	516	145	56
рівень фінансової стабільності	Нестійка	Абсолютна	Абсолютна	Абсолютна		

Результат розрахунку свідчить про абсолютну фінансову стабільність ДП «Чугуєво-Бабчанський держлісгосп» 2019-2021 роках і нестійкий її рівень у звітному 2018 році. Причиною цього є збільшення обсягу запасів на 112 тис.грн і вартості власних коштів і робочого капіталу відповідно на 72 і 105 тис.грн у 2021 році. Саме тому для фінансування запасів довелося залучати позичені кошти.

Найважливішою характеристикою діяльності у ринкових відносин

вважається здатність лісогосподарського підприємства виконати свої зобов'язання точно в момент настання строку платежів. Щоб визначити, чи зможе підприємство вчасно сплатити пред'явлені йому рахунки, в першу чергу необхідно провести оцінку ліквідності.

На основі характеристики оцінки ліквідності поточних активів, яка визначається часом, необхідним для перетворення їх у грошові засоби, здійснюється оцінка платоспроможності підприємства. Чим менше потрібно часу для інкасування даного активу, тим вища його ліквідність. Ліквідність балансу це можливість підприємства перетворити активи у готівку і погасити боргові зобов'язання, а точніше це ступінь покриття боргових зобов'язань підприємства його активами, строк перетворення яких у готівку відповідає строку погашення платіжних зобов'язань. Вона залежить від ступеня відповідності величини платіжних засобів величині короткострокових боргових зобов'язань.

Поняття платоспроможності і ліквідності балансу досить близькі, але останнє більш ємне. Від ступеню ліквідності балансу залежить платоспроможність. У той же час ліквідність характеризує як поточний стан розрахунків, так і перспективу. Підприємство може бути платоспроможним на звітну дату, але мати не благоприємні можливості у майбутньому.

Аналіз ліквідності балансу полягає у порівнянні засобів по активу, згрупованих за ступенем зменшення ліквідності, з короткостроковими зобов'язаннями по пасиву, які групуються за ступенем терміновості їх погашення.

Перша група включає найбільш мобільну частину ліквідних засобів, таких як гроші і короткострокові фінансові вкладення. До другої групи відносяться готова продукція, товари відвантажені та дебіторська заборгованість. Ліквідність цієї групи поточних активів залежить від своєчасності відвантаження продукції, оформлення банківських документів, тривалості платіжного документообігу в банках, від попиту на продукцію, її конкурентоспроможність, платоспроможності покупців, форм розрахунків. Значно більший термін знадобиться для перетворення виробничих запасів і

незавершеного виробництва у готову продукцію, а потім у готівку, тому вони віднесені до третьої групи.

На три групи поділені і платіжні зобов'язання підприємства: заборгованість, строки сплати якої вже настали; заборгованість, яку слід погасити у найближчий час; довгострокова заборгованість, строки погашення якої настануть не так вже і скоро.

Проаналізуємо показники ліквідності балансу ДП у 2021 році за даними таблиці 3.13.

Таблиця 3.13 - Аналіз ліквідності балансу ДП «Чугуєво-Бабчанський держлісгосп» у 2021 році

Показник	2019р	2020р	2021р	Зміни 2021 р від	
				2019р	2020р
оборотні засоби, всього, тис.грн в тому числі:	1206,0	1138,0	1306,0	100,0	168,0
грошові кошти та короткострокові фінансові вкладення	14,0	132,0	213,0	199,0	81,0
дебіторська заборгованість	357,0	328,0	303,0	-54,0	-25,0
запаси та витрати	835,0	678,0	790,0	-45,0	112,0
короткострокові зобов'язання, тис.грн	320,0	171,0	235,0	-85,0	64,0
коефіцієнт ліквідності балансу:					
абсолютний	0,044	0,772	0,906	0,863	0,134
проміжний	1,159	2,690	2,196	1,036	-0,494
загального покриття	3,769	6,655	5,557	1,789	-1,098

Відносні величини оцінки ліквідності пов'язані з оборотними активами та можливість оплати боргів в обумовлені строки.

Так, коефіцієнт абсолютної ліквідності (платоспроможності) є найбільш жорстким критерієм ліквідності підприємства і показує, яку частину короткострокових зобов'язань можна за необхідності погасити негайно. Згідно розрахунку, абсолютний коефіцієнт ліквідності у ДП на початок і на кінець періоду становить відповідно 0,043 і 0,906, тобто є достатнім порівняно з науково обґрунтованим обмеженням 0,2-0,35. Але на нашу думку ситуацію

2019 року не можна характеризувати негативно, адже підприємству важливо мати вільні кошти на момент проведення відповідних платежів, а не весь час.

Важливість оцінки проміжного коефіцієнта ліквідності полягає в тому, що цей показник характеризує певну частину поточних зобов'язань, яка може бути погашена не тільки за рахунок грошових коштів, а й за рахунок очікуваних надходжень за відвантажену продукцію, виконані роботи.

Значення цього коефіцієнта задовольняє норматив (0,7-0,8) і навіть дещо перевищує його. У підприємстві відсутня прострочена або сумнівна дебіторська заборгованість, тобто її наявна сума є ліквідною. З таблиці бачимо, що з початку року вона була погашена на 25 тис.грн, але також відбулося збільшення зобов'язань на 63 тис.грн, що і привело до зниження аналізуемого коефіцієнта на 0,479.

Значення коефіцієнта поточної (загальної) ліквідності повинно бути більше за одиницю, адже після оплати всіх боргів у підприємства мають залишитися оборотні активи в розмірах, необхідних для продовження безперебійної діяльності. Рівень даного коефіцієнта багато в чому залежить від форм розрахунку за відпущену продукцію, від тривалості виробничого циклу, структури запасів товарно-матеріальних цінностей. У ДП «Чугуєво-Бабчанський держлісгосп» цей показник має відповідне значення на початок і на кінець періоду 3,745 і 5,557, тобто повністю задовольняє норматив. Об'єктивність показника залежить від структури та ліквідності запасів і дебіторської заборгованості. Тривалість обороту цих активів на підприємстві перевищує тривалість обороту кредиторської заборгованості, що може привести до проблем із своєчасною оплатою своїх поточних зобов'язань.

Таким чином нами було детально проаналізовано показники фінансового стану ДП, які базувалися на коефіцієнтному методі. Маємо можливість зробити висновок про стійкий фінансовий стан господарства у звітному 2021 році. Але ж слід відмітити деякий спад значення показників, порівняно з попереднім роком при збереженні темпів нарощення обсягів виробництва, тобто відмічаємо зниження ефективності використання ресурсів.

3.4 Моделі аналізу оборотних активів підприємства

Оскільки оборотні кошти проходять через весь операційний цикл комерційної діяльності, то управління ними організує весь комплекс економічних подій підприємства.

Загальну схему управління оборотними активами і їхніми елементами можна подати в наступному вигляді (рисунок 3.1).

Рисунок 3.1 - Структурна схема програми управління оборотним капіталом

Таким чином, щоб максимально повно й об'єктивно охарактеризувати оборотні кошти як об'єкт господарювання з погляду часу, умов використання,

кінцевих результатів, необхідний системний підхід до управління ними. Завдання такого управління полягає у виборі кінцевого набору інструментів управління з урахуванням об'єктів і конкретних умов господарювання. Системний підхід реалізується в конкретних програмах управління певним об'єктом коштів.

Оскільки програма дій полегшує використання ресурсів підприємства і вибір найкращих коштів для досягнення мети, вона усуває чи зменшує коливання, невдалі маневри, необґрунтовані зміни орієнтації. Вона повинна містити послідовність моментів, що дозволяє реалізувати функції управління.

Для реалізації даної програми необхідна певна технологія, система методів і технічних коштів. Отже, управління оборотними активами поєднує як програму, так і інструментарій, що забезпечує її реалізацію.

Комплексна програма впливу на оборотні кошти реалізує системний підхід до управління оборотними активами підприємств. Системний підхід обумовлений тим, що оборотні кошти як об'єкт управління являють собою складну систему, що характеризується ієрархічною структурою та єдністю цілей. Застосування системного підходу до управління діяльністю підприємства в цілому, в тому числі до управління його оборотними коштами, забезпечує принцип єдності (холізму), що є найважливішим принципом планування, аналізу і управління діяльністю підприємства. Системний підхід є об'єктивно необхідним в управлінні підприємством, що являє собою складний комплекс взаємозалежних елементів.

Результати проведених досліджень довели необхідність уточнення переліку цілей, завдань та критеріїв на першому й другому рівнях управління оборотними активами (один із варіантів подано в таблиці 3.14).

Щоденне поповнення бази даних сприяє більшій точності показників і своєчасній управлінській реакції на нейтралізацію несприятливих змін, що намітилися. Але ще більш важливою видається можливість спостереження закономірності руху оборотного капіталу за кілька років. Рік – ідеальний представницький період для характеристики роботи підприємства.

Таблиця 3.14 - Цілі, завдання, критерії управління оборотними активами підприємств

Цілі	Завдання	Критерії та характеристика
І рівень реалізації комплексної цільової програми (об'єкт управління оборотні кошти в цілому)		
Забезпечення відповідності величини і структури оборотних коштів завданням управління на підприємстві	Формування ліквідної структури оборотних коштів підприємства; формування розміру оборотних коштів, що відповідає нормативній потребі в них; вибір типу політики управління оборотними коштами; забезпечення компромісу між ризиком втрати ліквідності й ефективною діяльністю підприємства; розроблення заходів щодо прискорення оборотності оборотних коштів	Мінімізація витрат на формування оборотних коштів; оптимізація чистого оборотного капіталу підприємства; рівень ліквідності й платоспроможності підприємства; максимальна рентабельність оборотних коштів
II рівень реалізації комплексної цільової програми (об'єкт управління елементи оборотних коштів)		
Грошові кошти		
Формування обсягу коштів, який забезпечує платоспроможність підприємства і одержання доходу з вільних грошових сум	Забезпечення поточної платоспроможності підприємства; забезпечення прискорення обороту коштів; забезпечення рентабельного використання тимчасово вільних залишків коштів; зниження витрат на використання коштів від інфляції	Коефіцієнт інкасації; розмір тимчасово вільних коштів; розмір ліквідного грошового потоку; заданий діапазон коливань залишку коштів
Дебіторська заборгованість		
Оптимізація розміру і термінів дебіторської заборгованості для зниження її негативного впливу на платоспроможність підприємства	Контроль і аналіз дебіторської заборгованості за термінами виникнення; оцінка зваженого старіння рахунків дебіторів; розробка гнучкої політики надання товарного кредиту; розробка заходів щодо зниження термінів дебіторської заборгованості	Оптимальне (задане) співвідношення між дебіторською і кредиторською заборгованостями; ступінь наближення коефіцієнта інкасації до заданого
Товарно-матеріальні запаси		
Формування запасів товарно-матеріальних цінностей необхідних для забезпечення безперебійного виробництва продукції при найменших витратах на їх придбання і зберігання	Визначення необхідного обсягу фінансових засобів, що авансуються у формування запасів; оптимізація витрат на формування товарно-матеріальних запасів; забезпечення своєчасного залучення в господарський обіг зайвих запасів товарно-матеріальних цінностей; вибір методу оцінки вартості матеріальних ресурсів	Оборотність товарно-матеріальних запасів; ступінь наближення фактичного розміру товарно-матеріальних запасів до нормативного значення

Безперечно, одні роки є для підприємства більш вдалимими, ніж інші. Але, неминуче, у закономірностях різних років буде щось загальне. Ще велику інформацію для виявлення за допомогою програми оптимальної закономірності обігу поточних активів дає зіставлення таких закономірностей у різних підприємств однієї галузі.

3.5 Управління оборотними активами підприємства в умовах ринку на основі системного підходу

Ринкова система господарювання характеризується широким розвитком суспільних відносин, здійснюваних на основі визначених стимулів і принципів господарювання, зокрема таких, як, одержання високого доходу від використовуваних у сфері бізнесу факторів виробництва. Свобода підприємництва, свобода вибору й особисті економічні інтереси підприємців формують відносини змагальності, конкуренції між учасниками ринкового процесу.

У цих умовах економічне становище підприємства – показник якості менеджменту на підприємстві, готовності підприємця до ведення справи. Основними факторами, що впливають на економічне становище підприємства, є: рівень техніки і технології, якість робочої сили і цілеспрямоване використання мотивації праці, організація і управління виробництвом. Останній елемент виконує головну роль, впливаючи на формування й ефективність функціонування першого і другого елементів.

Основи наукового управління підприємством заклали Ф. У. Тейлор, А. Файоль, Г. Форд. Так, на думку Ф. У. Тейлора під управлінням маються на увазі заходи, що забезпечують «максимальний прибуток для підприємця, у поєднанні з максимальним добробутом для кожного зайнятого в підприємстві працівника» [40]. А. Файоль писав: «Управляти – значить передбачати,

організовувати, розпоряджатися, координувати і контролювати». Під управлінням він розумів одну з функцій, дія якої повинна забезпечувати підприємству реалізацію поставленої мети, прагнучи при цьому отримати «якомога більші вигоди з усіх ресурсів, які воно має у своєму розпорядженні» [72].

Узагальнюючи думки класиків, можна сказати, що управління являє собою спосіб впливу на ресурси (трудові, матеріальні, і т. д.) підприємства для досягнення певного результату в майбутньому.

Актуальність цих визначень для управління підприємством у сучасних умовах очевидна. Але практичне управління бізнесом здійснюється в основному, спираючись на такі прийоми управління, як інтуїція та імпровізація. Однак, управління підприємством як складною економічною системою, без конкретної мети і технології її досягнення, може привести до таких економічних наслідків, як тимчасова неплатоспроможність підприємства, втрата позицій на ринку, падіння обсягу продажів і, в гіршому випадку, банкрутство.

Сучасна наука трактує управління як елемент, функцію організованих систем різної природи, що забезпечує збереження їхньої певної структури, підтримку режиму діяльності, реалізацію їхніх програм і цілей [41]. Під економічним управлінням розуміють спосіб впливу на процес суспільної праці відповідно до об'єктивних законів розвитку суспільства [10]. Даний вид управління включає управління виробництвом і невиробничою сферою.

Деякі автори [10; 16] під управлінням розуміють технологію процесу управління – виконання сукупності операцій і процедур, що забезпечують процес впливу на керовану систему і приводять останню до змін, що відповідають цілям та інтересам підприємства.

Поняття управління доцільно застосовувати як до підприємства як об'єкта господарювання в цілому, так і до сукупних активів підприємства і їхніх елементів. Це пояснюється тим, що підприємство, як організаційна система, являє собою набір елементів, один із яких це активи, активи, у свою чергу активи – це також організаційна система, що потребує управління. Управління активами підприємства підпорядкована вирішенню загальної мети управління

підприємством.

У зв'язку з цим процес формування і управління оборотними активами повинен мати комплексний характер, тому що він реалізує системний підхід до управління оборотними активами і підприємством у цілому. Саме комплексний підхід до управління покликаний забезпечити його ефективність.

Під управлінням оборотними активами підприємств варто розуміти цільову комплексну програму впливу на оборотні кошти і їхні елементи, спрямовану на узгодження кількісних і якісних параметрів стану й ефективності управління оборотними активами з цілями і завданнями підприємства, яка забезпечує ефективність використання останніх.

Окремі елементи господарського комплексу підприємства також можуть розглядатися як система. Кожен елемент оборотних коштів має свою специфіку, що виявляється в розбіжності часу обігу, можливості забезпечення платоспроможності підприємства, впливі на собівартість виробленої продукції (послуг). Процес управління окремими елементами оборотних коштів потребує свого механізму: постановки мети, розробки критеріїв і завдань, тобто системного підходу до управління ними.

Системний підхід до управління окремими елементами оборотних коштів покликаний забезпечити їхній максимальний внесок у процес ефективного функціонування активів у цілому.

Крім того, процес управління будь-яким економічним об'єктом передбачає реалізацію основних функцій управління. Функція – це «зовнішній прояв властивості якого-небудь об'єкта чи процесу в даній системі відносин [20]. Класики теорії управління під функціями управління розуміли передбачення, організацію, розпорядництво, координування, контроль.

Сучасна наука виділяє такі функції управління: планування, прогнозування, організації, оцінки стану і регулювання, координування, стимулювання, контролю. Таким чином, функції – це система послідовних дій, у яких виявляється сутність управління. Кожна з цих функцій управління стосовно до практичної діяльності потребує системи елементів, що

забезпечують їхню реалізацію. Підсистеми (функції) можуть бути єдиними для різних об'єктів управління, але вони повинні мати конкретне наповнення, пов'язане зі специфікою певного об'єкта, зокрема оборотних коштів. Конкретний зміст підсистем управління оборотними активами може бути наступним (таблиця 3.15).

Таблиця 3.15 - Зміст основних функцій управління оборотними активами (ОК) та їх елементами

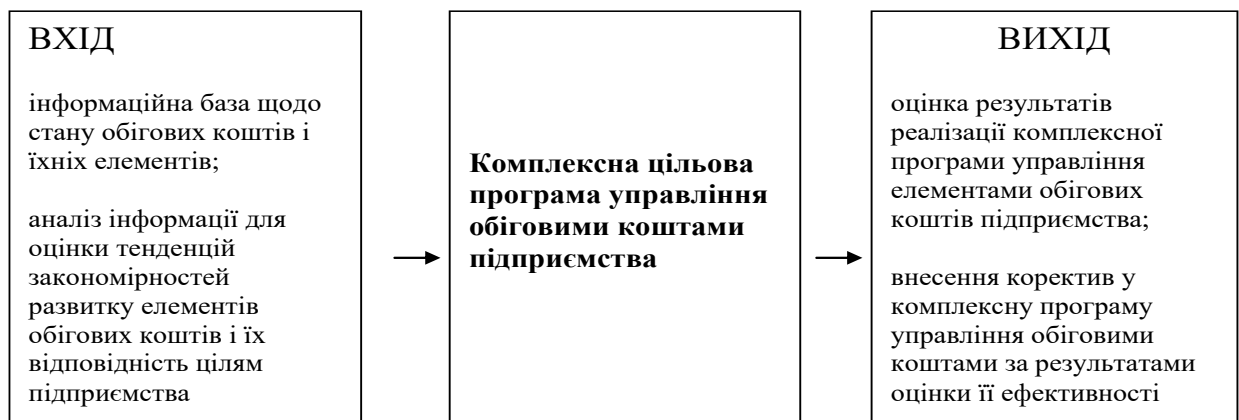
Функції	Зміст основних функцій управління
Визначення та обґрунтування цілі управління ОК підприємств	Постановка мети управління елементами ОК; розробка завдань управління ОК в цілому та за елементами; розробка критеріїв реалізації цілей управління ОК в цілому і за елементами
Планування (прогнозування) стану ОК підприємств	Розрахунок альтернативних варіантів потреби підприємства в ОК за елементами і в цілому в залежності від можливих змін зовнішнього середовища; розрахунок варіантів структури ОК підприємства
Організація управління ОК підприємства	Побудова нової гнучкої структури управління ОК; встановлення взаємозв'язку між управлінськими підрозділами; розробка норм, нормативів за елементами ОК; розробка заходів, що стимулюють ефективне управління ОК
Мотивація оптимізації руху елементів ОК підприємства	Створення спеціальної системи інформування співробітників щодо важливості оптимізації руху ОК в умовах зміни цілей і завдань для підвищення ефективності роботи підприємства; введення системи винагород за скорочення операційного циклу підприємства, яка знімала б протиріччя в цілі підприємства та цілями виконавців
Оцінка та аналіз стану і регулювання руху ОК	Оцінка наявності, структури ОК підприємств за елементами і в цілому; вивчення тенденцій розвитку, пропорцій між елементами ОК; кількісний вимір впливу факторів на формування, використання ОК в цілому і за їхніми елементами; розробка правил ухвалення рішень і відповідних алгоритмів управління ОК; розробка заходів щодо усунення відхилень ОК від нормативів, що виникли в ОК; погодженість дій в управлінні ОК підприємств
Контроль управління ОК підприємства	Порівняння фактичних показників руху ОК підприємства з нормативними; виявлення резервів зростання ефективності використання ОК підприємств; розробка рекомендацій щодо найбільш ефективного використання ОК з урахуванням перспектив розвитку підприємства

Необхідно зауважити, що визначальною підсистемою процесу управління

оборотними активами підприємств у сучасних умовах господарювання є постановка мети, завдань і розробка критерію.

Постановка мети, її конкретизація в завданнях є актуальною підсистемою процесу управління оборотними коштами, що багато в чому визначає зміст інших підсистем управління ними. Системність оборотних коштів як об'єкта управління системність процесу управління потребує і системи показників як інструмента для оцінки стану, розвитку, ефективності управління оборотними коштами.

Загальна схема процесу управління оборотними активами підприємства представлена на рисуюнок 3.2.

Рисуюнок 3.2 - Загальна схема процесу управління оборотними активами підприємства

Метою управління оборотними активами підприємства є досягнення необхідного фінансового результату підприємства при найменших витратах на формування майнового потенціалу і найменшому ризику.

Головна вимога, закладена в першій підсистемі (таблиця 3.14) - це взаємозв'язок елементів:

- 1-й елемент мета управління оборотними активами підприємства;
 - 2-й елемент завдання управління, спрямовані на досягнення поставленої мети;
 - 3-й елемент критерії управління оборотними активами підприємства.
- У роботі запропоновані варіанти цілей, завдань, критеріїв для управління конкретними елементами оборотних коштів.

Під цілями управління маються на увазі певний стан об'єкта управління в

майбутньому; під завданнями - засіб досягнення поставлених цілей; під критерієм управління – сукупність вимог (правил), при виконанні яких припустиме рішення найкращою мірою задовольняє поставлені цілі [19].

Істотним резервом підвищення ефективності управління виробництвом є використання і управління оборотними активами підприємств, прискорення їхньої оборотності. Особливе значення має вирішення цієї проблеми в умовах обмеженості ресурсів.

Ефективне управління оборотними активами має важливе значення, оскільки для них властивий процес постійного перетворення, в результаті якого вони повністю змінюють свою матеріальну форму протягом одного виробничого циклу. Таким чином, для формування виробничої програми в будь-який період часу існує потреба у певних обсягах матеріалів, палива, комплектуючих, тобто оборотних коштах. Тому кожен період часу вимагає раціональних управлінських рішень, у тому числі щодо управління оборотними активами в умовах обмеженості ресурсів.

Практична необхідність у застосуванні сучасного механізму управління оборотними активами не підкріплена відповідними теоретичними дослідженнями, що охоплювали б весь спектр питань управління ними з урахуванням сучасного стану економіки в Україні.

Необхідно максимально повно й об'єктивно охарактеризувати оборотні кошти як об'єкт господарювання з погляду часу, умов використання, кінцевих результатів, на основі системного підходу до їхнього управління. Завдання такого управління полягає у виборі кінцевого набору інструментів управління з урахуванням об'єктів і конкретних умов господарювання.

Цілі, завдання, критерії управління різними елементами оборотних коштів підприємства не можуть бути однаковими. При їхньому обґрунтуванні потрібна конкретизація залежно від місця й ролі окремих елементів оборотних коштів у господарському обороті підприємства, а також залежно від ступеня їхнього впливу на фінансовий результат господарювання.

Слід розглянути нематеріальні елементи структури оборотних активів – дебіторська заборгованість і кошти.

Так, метою управління дебіторською заборгованістю є оптимізація розміру і термінів дебіторської заборгованості для зниження її негативного впливу на платоспроможність підприємства.

Найбільш актуальними завданнями управління дебіторською заборгованістю є:

- контроль і аналіз дебіторської заборгованості за термінами виникнення, що дозволяє оцінити ефективність і збалансованість політики кредиту і надання знижок; визначає галузі в яких необхідні додаткові зусилля для повернення боргів; дає базу для створення резерву по сумнівних боргах; дозволяє зробити прогноз надходжень коштів. Вирішення даного завдання зводиться до складання реєстру старіння рахунків дебіторів. Найбільш раціональний розподіл часового періоду спостереження наявний у фінансовому менеджменті і передбачає наступну градацію: 0 – 30 днів; 30 – 60 днів; 60 – 90 днів; понад 90 днів. Дана шкала є ефективною і не вимагає коректувань, тому що відповідає фінансовій звітності і дозволяє оперативно виділити ті тимчасові періоди, в яких були допущені прорахунки в управлінні рахунками дебіторів;

- оцінка зваженого старіння рахунків дебіторів. Вирішення даного завдання не тільки дає реальне уявлення про погашення рахунків дебіторів й надає інформацію про те, заборгованість якого з минулих періодів робить найбільш вагомий внесок у загальну тривалість періоду обороту дебіторської заборгованості.

У роботах Е. С. Стоянової, В. П. Ковальова [43; 28] оцінка реального стану дебіторської заборгованості зводиться до оцінки розміру заборгованості з урахуванням імовірності безнадійних боргів і немає обґрунтування необхідності розрахунку зваженого старіння дебіторської заборгованості. Такий показник, як зважене старіння заборгованості, використовується в практиці закордонних компаній. Розрахунковим шляхом була виявлена залежність між терміном виникнення дебіторської заборгованості і її питомою вагою. Формула розрахунку зваженого старіння рахунків дебіторів (виражена в днях) має вигляд:

$$BP = (CB - ДЗ) \times UB, \quad (3.1)$$

де ВР - зважене старіння заборгованості, днів;

СВ - термін виникнення дебіторської заборгованості (за класифікаційною шкалою);

ДЗ - припустиме (нормальне) значення дебіторської заборгованості для підприємства;

УВ - питома вага даної заборгованості.

У даному розрахунку основна проблема полягає у визначенні припустимого для підприємства розміру дебіторської заборгованості. Оптимальним (припустимим) розміром у такому розрахунку можна вважати дебіторську заборгованість терміном 30 днів. Даний розмір може залежати, по-перше, від сфери діяльності підприємства (на скільки швидко обертаються поточні активи підприємства), по-друге, від його фінансових можливостей (чи має підприємство у своєму розпорядженні достатньо фінансових ресурсів, чи великий у нього запас фінансової міцності). У випадку, якщо підприємство має достатній обсяг вільних коштів, то припустимий розмір дебіторської заборгованості може бути більшим ніж 30 днів. Розмір припустимої (нормальної) дебіторської заборгованості визначається також гнучкістю політики даного підприємства щодо надання товарного кредиту. Підприємство може стимулювати зростання дебіторської заборгованості (за певними клієнтами, видами продукції) з метою підвищення ефективності реалізації продукції, за умови, що грошові кошти, які вилучаються, не вплинуть на платоспроможність підприємства.

Наступним завданням управління дебіторською заборгованістю є розробка гнучкої політики підприємства щодо надання товарного кредиту. З метою максимізації припливу коштів підприємству слід забезпечити розмаїтість моделей кредитних договорів із гнучкими умовами форми оплати і гнучким ціноутворенням: передоплатою, часткова передоплатою, передачею на реалізацію, виставленням проміжного рахунка, банківською гарантією, гнучкими цінами (пов'язаними із загальним індексом інфляції з урахуванням фактичного терміну оплати і прибутку від альтернативних вкладень). Одним із основних критеріїв управління дебіторською заборгованістю підприємств може

бути оптимальне (задане) співвідношення між дебіторською і кредиторською заборгованостями. Збільшення значення співвідношення дебіторської і кредиторської заборгованостей означає вилучення коштів з обороту чи зменшення суми «дешевих» коштів, що в свою чергу означає, що заборгованість покупців перед підприємством за реалізовану продукцію перевищує все більшу частину заборгованості підприємства перед постачальниками сировини і матеріалів, товарів та іншими кредиторами. Навпаки, зменшення значення такого співвідношення спричиняє збільшення коштів у обороті чи означає збільшення суми «дешевих» ресурсів. А також це означає, що все менша частка дебіторської заборгованості покривається заборгованістю підприємства перед своїми кредиторами. Так, В. В. Ковальов зводить використання даного співвідношення тільки до аналізу ліквідності й платоспроможності. Е. С. Стоянова зазначає, що співвідношення дебіторської і кредиторської заборгованостей «є важливим моментом в управлінні оборотним капіталом».

В ринкових умовах господарювання таке співвідношення можна розглядати як критерій управління дебіторською заборгованістю, оскільки це співвідношення впливає на ефективність використання ресурсів і ухвалення рішення щодо управління оборотними ресурсами.

Метою управління коштами є формування такого їхнього розміру, що забезпечує платоспроможність підприємства й одержання доходу з вільних грошових сум. При аналізі потоки коштів доцільно розглядати відповідності до стандартів П(С)БУ за трьома видами діяльності: основною, інвестиційною, фінансовою.

На рисунку 3.3 наведений процес формування грошового потоку в результаті здійснення діяльності підприємства. Поділ усієї діяльності підприємства на три самостійні сфери дуже важливий в українській практиці, оскільки позитивний сукупний грошовий потік може бути отриманий за рахунок елімінування або компенсації негативного грошового потоку за основною діяльністю надходженням коштів від продажу активів (інвестиційної діяльності) чи залученням кредитів банку (фінансової діяльності). У цьому

випадку величина сукупного потоку маскує реальну збитковість підприємства.

Рисунок 3.3 - Процес формування грошового потоку

Таке завдання управління коштами, як забезпечення постійної платоспроможності підприємства в ринкових умовах господарювання, набуває все більш актуального значення. Події останніх років, коли різко загострилася проблема взаємних неплатежів і нестачі оборотних ресурсів у підприємств, піддають сумніву абсолютну непорушність прямого зв'язку між наявністю в підприємства коштів і прибутковістю його діяльності. Підприємство може бути прибутковим за даними бухгалтерського обліку й одночасно відчувати нестачу в платіжних коштах, що, в кінцевому рахунку, може викликати не тільки соціально-економічну напруженість у взаєминах з контрагентами, фінансовими

органами, працівниками, але й призвести до банкрутства.

У зв'язку з цим одним з основних критеріїв управління коштами можуть бути такі показники, як максимальний коефіцієнт інкасації та розмір ліквідного грошового потоку.

Оскільки максимальний коефіцієнт інкасації є одним із найважливіших показників аналізу коштів, він дозволяє визначити, коли й у якій сумі очікується надходження коштів від продажів відповідного періоду.

Визначити значення коефіцієнта інкасації можна на основі аналізу грошових надходжень (погашення дебіторської заборгованості) минулих періодів:

$$КИ = \frac{ИДЗ}{ОП}, \quad (3.2)$$

де КИ коефіцієнт інкасації (інкасування);

ИДЗ зміна дебіторської заборгованості у певному інтервалі (місяці);

ОП обсяг продажів у місяць відвантаження.

Для більш точного визначення коефіцієнтів інкасації можна використовувати реєстр зваженого старіння дебіторської заборгованості (для конкретних споживачів або по видів продукції). Реальна картина, отримана в результаті аналізу реєстру старіння дебіторської заборгованості, дає уявлення про стан розрахунків підприємства зі своїми споживачами і дозволяє виявляти заборгованість.

Розмір ліквідного грошового потоку є важливим критерієм управління коштами, тому що для управління потоком коштів необхідно знати, яка його величина за той чи інший період часу, які його основні елементи і які види діяльності підприємства їх формують.

Ліквідний грошовий потік є показником дефіцитного чи надлишкового сальдо коштів підприємства, що виникає у випадку повного покриття всіх його боргових зобов'язань по позикових коштах.

Відмінність показника ліквідного грошового потоку від інших коефіцієнтів ліквідності полягає в тому, що ліквідний грошовий потік характеризує абсолютну величину коштів, одержуваних від власної діяльності

підприємства (основної та інвестиційної). Тому він є більш “внутрішнім”, тісно пов'язаним з ефективністю функціонування компанії, а отже, більш важливим для менеджерів і власників компанії (хоча не можна заперечувати його значимості, наприклад, для потенційного інвестора).

Внаслідок об'єктивної складності оборотних коштів можна будувати безліч різних моделей, кожна з яких буде описувати лише певний аспект їх функціонування (модель планування оборотних коштів, модель джерел їх формування, модель контролю). У цьому виявляється принцип множинності опису системи. Таким чином, оборотні кошти за структурою і змістом відповідають принципам системності, а отже, є системою. Як на систему, на них поширюються поняття організації і управління.

Висновки до третього розділу

Доведено, що основою розробки механізму управління оборотними активами підприємства є аналіз показників руху оборотного капіталу, оцінка фінансового стану підприємства та обґрунтування теоретичних положень щодо удосконалення управління. З цією метою запропоновано дворівневу схему управління оборотними активами і їхніми елементами. Комплексна програма впливу на оборотні кошти реалізується із застосування системного підходу. Результати проведених досліджень довели необхідність уточнення переліку цілей, завдань та критеріїв на першому й другому рівнях управління оборотними коштами.

Останні періоди, характеризуються порушеннями зобов'язань: взаємних неплатежів в процесі чого виникає нестача оборотних ресурсів у підприємств, піддають сумніву абсолютну непорушність прямого зв'язку між наявністю в підприємства коштів і прибутковістю його діяльності. Підприємство маючи позитивний фінансовий результат одночасно може відчувати нестачу в платіжних коштах, що, в кінцевому рахунку, може привести до кризи.

У зв'язку з цим одним з основних критеріїв управління коштами можуть бути такі показники, як максимальний коефіцієнт інкасації та розмір ліквідного грошового потоку.

Під управлінням оборотними активами підприємств розуміється цільова комплексна програма впливу на оборотні кошти і їхні елементи, що спрямована на узгодження кількісних і якісних параметрів стану й ефективності управління оборотними активами з цілями і завданнями підприємства, яка забезпечує ефективність використання останніх.

Таким чином, розробка комплексу управлінських рішень по управлінню оборотними активами підприємства складається у формуванні цілеспрямованої, послідовної, оперативної системи заходів для відповідної ситуації, яка би дозволила підвищити ефективність управління.

Висновки

Метою роботи є розвиток теоретичних положень, обґрунтування та розроблення методичних підходів і практичних рекомендацій з управління оборотними активами підприємства.

У ході проведення досліджень були отримані такі результати:

1 В економічній літературі виділяються три подібні категорії: "оборотний капітал", "оборотні кошти" та "оборотні активи". Категорія «оборотні активи» є тотожною до категорії «поточні активи» та розкривається через перелік суміжних понять: «оборотний капітал», «робочий капітал», «оборотні кошти». За економічним змістом, оборотний капітал є частиною загального капіталу промислового підприємства, проінвестованого в оборотні активи, тобто вартісним відображенням оборотних активів. Синонімом оборотного капіталу є поняття «оборотні кошти», що знайшло широкий вжиток під час планової економіки. Категорії «робочий капітал», «функціонуючий капітал» притаманні зарубіжній практиці, але у сучасних умовах все ширше використовуються у національних літературних джерелах та є індикатором фінансування оборотних активів.

2 Управлінні рухом оборотного капіталу обумовлює необхідність уведення нових класифікаційних ознак: "за групами обліку" та "за формою" у класифікації елементів.

3 Управління рухом оборотного капіталу підприємства це вплив на зміну форм перебування елементів оборотного капіталу для забезпечення безперервності та ефективності його відтворювального процесу.

Визначено, що існує три альтернативні стратегії відносно загального рівня оборотних коштів підприємства.

4 Вони відрізняються тільки обсягом оборотного капіталу, який потрібен суб'єкту господарювання для підтримки заданого рівня виробництва.

5 Об'єктом дослідження обрано оборотні активи Державного підприємства «Чугуєво-Бабчанського лісового господарства». Метою діяльності підприємства є ведення лісового господарства, охорони, захисту, раціонального використання та відтворення лісів. Найбільшу площу 15509 га займають середньовікові дерева (від 30 до 60-80 років), що виділяють найбільшу кількість кисню.

6 Показники структури капіталу у звітному році дещо знизилися, але їхні значення є достатньо високими. Що свідчить про раціональну структуру капіталу лісгоспу.

Оборотні засоби підприємства щорічно зростають. Позитивним моментом є зростання грошових коштів у звітному році. У структурі переважає незавершене виробництво.

7 Власний оборотний капітал також нарощується кожного року, що сприяє підвищенню його маневреності. Оборотні засоби підприємства на 86% формуються за рахунок власних джерел.

8 У наслідок скорочення виручки зростає тривалість обороту оборотних засобів. Це можна вважати негативною тенденцією. Підприємство кожного року підвищує чистий прибуток, що позитивно впливає на стан рентабельності оборотних засобів. Лісгосп на протязі 2017-2021 був платоспроможним, що підтверджується співставленням платіжних засобів з платіжними зобов'язаннями.

9 Стан ділової активності лісгоспу погіршився, зросла тривалість як операційного, так і фінансового циклів. Це було результатом зменшення виручки. Проте показники рентабельності зросли у звітному році у наслідок підвищення прибутку.

10 Протягом 2019-2021 рр підприємство має абсолютний тип фінансової стійкості. Ліквідність балансу відповідає нормативним значенням.

11 Таким чином, розробка механізму управління оборотними активами підприємства передбачає аналіз показників руху оборотного капіталу, оцінку

фінансового стану підприємства та обґрунтування теоретичних положень щодо удосконалення управління.

З цією метою запропоновано дворівневу схему управління оборотними активами і їхніми елементами. Комплексна програма впливу на оборотні кошти реалізується із застосування системного підходу.

12 Результати проведених досліджень довели необхідність уточнення переліку цілей, завдань та критеріїв на першому й другому рівнях управління оборотними коштами.

Доведено, що ощадне виробництво є однією із основних засад комплексного управління оборотними активами підприємств. Усунення втрат, що споживають різні види ресурсів, але не створюють цінності, виявлення першопричини їх виникнення є основою зниження витрат операційної діяльності та максимізації прибутку підприємства.

Таким чином, розробка комплексу управлінських рішень по управлінню оборотними активами підприємства складається у формуванні цілеспрямованої, послідовної, оперативної системи заходів для відповідної ситуації, яка би дозволила підвищити ефективність управління.

Список використаних джерел

1. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI.
URL:<http://zakon2.rada.gov.ua/law/show/2755-17>page
2. Бірман А.М. Планування оборотних засобів. Київ.: Держкомвидав, 1956. 232 с.
3. Алексєєв А. Національні особливості формування оборотного капіталу. Економіка та організація промислового виробництва. 2017. № 10. С. 53-63.
4. Алексєєв І. В. Фінансовий аналіз: техніка розрахунків та моделювання економічних ситуацій. Львів: Бескід Біт, 2013. 152с.
5. Андрушків Б. М. Основи менеджменту. Львів: Світ, 2015. 294 с.
6. Артеменко В. Г. Фінансовий аналіз. Київ: Беллендир, 1998. 120с.
7. Бандурка О.М. Фінансова діяльність підприємств. Київ: Либідь, 2008. 312 с.
8. Банківська справа: підручник. В. І. Колесников Л. П. Кролівецький. Фінанси та статистика, 2002.464 с.
9. Барнгольц С. Б. Оборотні засоби промислових підприємств (обробної промисловості). Госполитиздат, 1957.392 с.
10. Барнгольц С.Б. Методологія економічного аналізу : навч. посібник. Фінанси та статистика, 2004. 256 с.
11. Бендіков М. А. Удосконалення діагностики фінансового стану промислового підприємства. Менеджмент. 2001. № 5.С.80. 96.
12. Бень Т.Г. Інтегральна оцінка фінансового стану підприємства. Фінанси України. 2002. № 6. С.53. 61.
13. Бланк І.А. Основи фінансового менеджменту: підручник. Київ: Ніка-центр, 2002.592 с.
14. Бланк І.А. Фінансовий менеджмент: підручник. Київ: Ніка-центр 2002. 512 с.

15. Бланк І.А. Управління використанням капіталу. Київ: Ніка-центр 2000. 656 с.
16. Бородіна О.І. Фінанси підприємств. ЮНИТИ, 1995. 654с.
17. Бочаров В. В. Фінансовий аналіз : навч. посіб.. Київ. Поділ, 2001. 240 с.
18. Буніч П. Г. Економіко-математичні методи управління оборотними коштами. М.: Фінанси, 1973.240 с.
19. Вальтук К.К. Кругообіг та обіг фондів підприємств. К.: Економіка, 1964..196 с.
20. Ван Хорн Дж. К. Основи управління фінансами. М.: Фінанси та статистика, 1999. 800 с.
21. Великий економічний словник: під ред.А.Н.Азріліяна.М.: Ін-т нової економіки, 1997. 864 с.
22. Всесвітня історія економічної думки. У 6 т. Т.1. Гол. ред. В. Н. Черковець.. М.: Думка 1987. 606 с.
23. Герасименко С.С. Передбачення фінансового стану підприємства при оцінці його здатності до продовження діяльності. Актуальні проблеми економіки (укр.). 2003. № 4. С.2-4.
24. Гіляровська Л.Т. Комплексний економічний аналіз господарської діяльності : підручник. К.: Проспект, 2019. 360с.
25. Глазунов В. Н. Аналіз фінансового стану підприємств. К.: Фінанси. 2009. 488с.
26. Горицька Надія Григорівна. Бухгалтерський облік та фінансова звітність в Україні з 2015 року : практ. посібник. К.: Бухгалтерія. Податки Бізнес, 2000. 256 с.
27. Горицька Надія Григорівна. Бухгалтерський облік та фінансовий аналіз : практ. посібник. К.: Бухгалтерія. Податки. Бізнес, 2018. 288 с.
28. Горovій Д.А. Проблеми визначення категорії “оборотний капітал”. Технічний прогрес та ефективність виробництва: Вісн. Харківського держ. політехн. ун-ту. Зб. наук. праць.2020. Випуск 94. С.171-178.

29. Городяненко В. Г. Соціологічний практикум: навчально-методичний посібник. К.: Академія, 2019. 160 с.
30. Господарський кодекс України: офіц. текст. Європейськ. ун. т; Україна. Закони.. К. : [б. и.] 2004. 255 с.
31. Дайновська С.М. Ціноутворення : підручник. К.: [КНТЕУ], 2019. 320 с.
32. Денисенко Т.А. Про сутність оборотних засобів. Гроші та кредит. 2016. № 4. С. 30- 31.
33. Державна програма "Ліси України" на 2020-2025 рр. Затверджена Постановою Кабінету міністрів України від 29.04.20 р. Київ. 2020. 213 с.
34. Державна цільова програма "Ліси України" на 2019-2024 рр. Затверджена постановою КМ України від 16.09.2018 р. № 977.
35. Державне регулювання економіки: підруч. для вищ. навч. закладів. К.: Атіка: Ельга, 2000. 592 с.
36. Доронін О.В. Класифікаційні ознаки оборотного капіталу підприємств. Вісн. Східноукраїнський націонал. ун. ту ім. В. Даля. 2003. №3 (61). С. 52- 58.
37. Дороніна М.С. Управління капіталом: фінансовий аспект : Навч. посібник. Х.: ХДЕУ, 2000. 104 с.
38. Дороніна М.С. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: Навч. посіб. Х. ХДЕУ, 2002. 156 с.
39. Драгун Л.М. Загальна концепція удосконалення фінансового аналізу діяльності підприємства. Регіональні перспективи. 2001. № 5. С.19- 20.
40. Економічний аналіз: навч. посібник. М.А. Болюх В.З. Бурчевський М.І. Горбаток. К.: [Б. в.], 2003. 555 с.
41. Єгоршин Олександр Олександрович. Методи багатовимірного статистичного аналізу : навч. посібник. К.: [Б.В.] 1998. 205 с.
42. Іваненко В.М. Курс економічного аналізу: навч. посіб. К.: Знання, 2019. 116с.
43. Іванієнко В. В. Фінансовий аналіз. Х.: ВД "ІНЖЕК", 2003. 168с.

44. Ізмайлова К. В. Сучасні технології фінансового аналізу: навч. посібник. К.: МАУП, 2003. 146 с.
45. Карлін Томас П. Аналіз фінансових звітів (на основі GAAP) : навч. посіб. М.: ІНФРА, 1998 445с.
46. Ковальов В.В. Аналіз господарської діяльності підприємства. Підручник. Львів. Велбі, 2019. 424 с.
47. Кононенко О. Аналіз фінансової звітності. Х.: Фактор, 2016. 144с.
48. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верхов. Ради України 28 черв. 1996 р. Із змін. внесен. Законом України від 8 груд. 2004 р. № 2222. IV. Станом на 1 січ. 2017 р.. М. во юстиції України. Офіц. вид. К. : 124 с.
49. Концепція розвитку лісового господарства України на період до 2025 р. Схвалено КМ України від 18.04.2006 р. № 208.
50. Коробов М. Я. Фінансово. економічний аналіз діяльності підприємств : навч. посіб. К.: Знання, 2010. 378 с.
51. Котлер Філіп. Маркетинг менеджмент. СПб: Пітер, 2017. 816 с.
52. Крамаренко Г.О. Фінансовий аналіз та планування. К.: Центр навчальної літератури, 2003. 223с.
53. Лапішко М. Л. Основи фінансово. статистичного аналізу економічних процесів : підручник. Львів: Світ, 1995. 328 с.
54. Лісовий кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР) 2006. № 21. 170с.
55. Мескон М. Основи менеджменту. М.: Справа, 1993. 701 с.
56. Мец В. О. Економічний аналіз фінансових результатів та фінансового стану підприємства : навч. посіб. К.: [б.в.], 2019. 132 с.
57. Михайлов Ю.А. Моделювання динаміки фінансового стану підприємства під час переведення виробництва на нову продукцію. Вісник ХНУРЕ. Серія 6. Економіка. 2018. № 2. С.70- 84.
58. Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: затверджено наказом Мінфіну України від 07.02.2013 р. № 73 та зареєстровано в Міністерстві юстиції

України 28.02.2013 р. за №336. 22868 [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336.13#n17>.

59. Балабанов І.Т. Основи фінансового менеджменту : навч. посібник. М.: Фінанси та статистика, 1999. 512 с.

60. Павловська О.В. Удосконалення методів аналізу фінансового стану підприємств. Фінанси України (укр.). 2021. № 11. С.54-62.

61. Пащенко І.Л. Прогнозування фінансової діяльності підприємства. Фінанси України (укр.). 2020. № 4. С.45- 51.

62. Поліщук Н. В. Методи аналізу діяльності підприємства. Фінанси України (укр.). 2021. № 1. С.61. 67.

63. Програма „Ліси Чугуївського району” на період 2021-2025 років. <http://chuguivrada.kh.ua.pro.zatverdzhennya.prohramy.lisy.chuhujivskoho.rajonu.na.period.2021-2025.roky>.

64. Програма формування національної екологічної мережі в області на 2020-2025 роки. <http://www.menr.gov.ua>

65. Соболева Є.А. Фінансово-економічний аналіз: навчально-методичний посібник. Маріуполь. Море, 2019. 128с.

66. Статут Чугуєво-Бабчанського Державного лісгосподарського підприємства

67. Стратегия економічного і соціального розвитку України (2020-2025 роки) "Шляхом Європейської інтеграції". К. : ІВЦ Держкомстату України, 2020. 416 с.

68. Терещенко О. Дискримінантна модель інтегральної оцінки фінансового стану підприємства. Економіка України (укр.). 2019. № 8. С.38-45.

69. Терещенко О. О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: Навч. посібник. К.: КНЕУ, 2003. 554 с.

70. Фінанси підприємств: підручник / кер. авт. кол. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін. 8-ме вид., перероб. та доп. - К.: КНЕУ, 2013. - 519 с.

71. Колодізєв О. М., Азізова К. М. Управління оборотними активами промислових підприємств: сучасні підходи. Економіка та суспільство. 2021.

72. Павловська О.В., Притуляк Н.М., Невмержицька Н.Ю. Фінансовий аналіз: навч. метод. посібник для самост. вивч. дисц. Київ. нац. екон. ун. т.. К.: [Б. в.], 2002. 386 с.

73. Ситник Л. С. Фінансовий менеджмент: навч. посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 352 с.

74. Кравченко О. С. Оборотні активи: сутність, особливості формування та місце в фінансово-економічному механізмі управління підприємством. URL:

http://mev.khnu.km.ua/load/mizhnarodna_naukovo_praktichna_internet_konferencija/3_finansovo_ekonomichni_mekhanizmi_zabezpechennja_efektivnoji_dijalnosti_promislovikh_pidpriemstv/4-1-0-58

75. Хотомлянський О. Комплексна оцінка фінансового стану підприємства на основі використання матричних моделей. Економіка України (укр.). 2018. № 3. С.35-41.

76. Шквір В.Д. Інформаційні системи і технології в обліку : практикум. К.: Знання. 2018. 278 с.

Основні показники лісового фонду Чугуївського району

Показники	Одиниця виміру	За роками				
		2021	2022	2023	2024	2025
Загальна площа земель лісового фонду, усього	тис. га	11,7	11,7	11,7	11,7	11,7
У тому числі землі, вкриті лісовою рослинністю	тис. га	11,0	11,0	11,0	11,0	11,0
Загальний запас деревостанів	млн.м ³	2,4	2,5	2,5	2,5	2,6
Середній запас деревостанів	м ³ . га	220	223	226	229	233
Середня зміна запасу деревостанів	м ³ . га. рік	3,4	3,4	3,4	3,4	3,4
Лісистість	%	13,7	13,7	13,7	13,7	13,7

Обсяги лісовідновлення Чугуївського району, тис. га

Підприємство	Загальний обсяг	У тому числі за роками				
		2021	2022	2023	2024	2025
ДП “Чугуєво. Бабчанський лісгосп”	0,05	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01
Всього	0,05	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01
Загальні витрати на лісовідновлення, тис. гривень	275	45	50	55	60	65
У тому числі за рахунок коштів державного бюджету, тис. гривень	115	20	20	25	25	25
Інші надходження, тис. гривень:	160	25	30	30	35	40

Додаток В

Вирощування садивного матеріалу, створення і утримання селекційних комплексів, плантацій, розсадників і насіннєвих заводів, тис. грн.

Підприємство	Загальний обсяг	У тому числі за роками				
		2021	2022	2023	2024	2025
ДП “Чугуєво Бабчанський лісгосп”	251,0	41,4	45,5	50,1	54,7	59,3
Всього	251,0	41,4	45,5	50,1	54,7	59,3
У тому числі за рахунок коштів державного бюджету, тис. гривень	127,9	21,3	23,5	25,6	27,7	29,8
Інші надходження, тис. гривень	123,1	20,1	22,0	24,5	27,0	29,5

Додаток Д

Створення мінералізаційних смуг, тис. кілометрів

Підприємство	Загальний обсяг	У тому числі за роками				
		2021	2022	2023	2024	2025
ДП “Чугуєво Бабчанський лісгосп”	0,7	0,14	0,14	0,14	0,14	0,14
Всього	0,7	0,14	0,14	0,14	0,14	0,14
Загальні витрати, тис. гривень	26,9	4,2	4,9	5,4	5,9	6,5
У тому числі за рахунок коштів державного бюджету, тис. гривень	13,6	2,1	2,5	2,7	3,0	3,3
Інші надходження, тис. гривень	13,3	2,1	2,4	2,7	2,9	3,2

Догляд за протипожежними розривами та мінералізованими смугами, тис кілометрів

Підприємство	Загальний обсяг	У тому числі за роками				
		2021	2022	2023	2024	2025
ДП “Чугуєво Бабчанський лісгосп”	4,0	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8
Всього	4,0	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8
Загальні витрати, тис. гривень	121,2	18,5	22,2	24,2	26,8	29,5
У тому числі за рахунок коштів державного бюджету, тис. гривень	60,8	9,3	11,1	12,2	13,4	14,8
Інші надходження, тис. гривень	60,4	9,2	11,1	12,0	13,4	14,7

Забезпечення авіаційної охорони лісів від пожеж, льотних годин

Підприємство	Загальний обсяг	У тому числі за роками				
		2021	2022	2023	2024	2025
ДП “Чугуєво Бабчанський лісгосп”	180	36	36	36	36	36
Всього	180	36	36	36	36	36
Загальні витрати, тис. грн..	295,0	59,0	59,0	59,0	59,0	59,0
У тому числі за рахунок коштів державного бюджету, тис. гривень	295,0	59,0	59,0	59,0	59,0	59,0
Інші надходження, тис. гривень	0	0	0	0	0	0

Утримання лісової пожежної служби та радіозв'язку, придбання пожежних автомобілів та радіостанцій, здійснення невідкладних протипожежних заходів, тис. гривень

Підприємство	Загальний обсяг	У тому числі за роками				
		2021	2022	2023	2024	2025
ДП “Чугуєво Бабчанський лісгосп”	649,2	107,4	116,7	128,4	141,3	155,4
Всього	649,2	107,4	116,7	128,4	141,3	155,4
У тому числі за рахунок коштів державного бюджету, тис. гривень	302,8	50,8	54,3	59,7	65,7	72,3
Інші надходження, тис. гривень	346,4	56,6	62,4	68,7	75,6	83,1

Будівництво, реконструкція і відновлення доріг лісогосподарського призначення, кілометрів

Підприємство	Загальний обсяг	У тому числі за роками				
		2021	2022	2023	2024	2025
ДП “Чугуєво Бабчанський лісгосп”	7,0	0	0	0	0	7,0
Всього	7,0	0	0	0	0	7,0
Загальні витрати, тис. гривень	1000,0	0	0	0	0	1000
У тому числі за рахунок коштів державного бюджету, тис.	1000,0	0	0	0	0	1000
Інші надходження, тис. гривень	0	0	0	0	0	0

Лісозахисні роботи, тис. гектарів

Підприємство	Загальний обсяг	У тому числі за роками				
		2021	2022	2023	2024	2025
ДП “Чугуєво Бабчанський лісгосп”	55,0	11,0	11,0	11,0	11,0	11,0
Всього	55,0	11,0	11,0	11,0	11,0	11,0
Загальні витрати, тис. гривень	43,4	7,2	7,9	8,6	9,4	10,3
У тому числі за рахунок коштів державного бюджету, тис. гривень	20,5	3,2	3,9	4,0	4,4	5,0
Інші надходження, тис. гривень	22,9	4,0	4,0	4,6	5,0	5,3

Площа лісів, на якій проведені рубки формування і оздоровлення лісів (чисельник тис. гектарів), обсяг загального запасу заготовленої під час проведення таких рубок деревини (знаменник тис. куб. метрів)

Підприємство	Загальний обсяг	У тому числі за роками				
		2021	2022	2023	2024	2025
ДП “Чугуєво Бабчанський лісгосп”	4,0	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8
	68,1	13,5	13,7	13,7	13,7	13,5
Всього	4,0	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8
	68,1	13,5	13,7	13,7	13,7	13,5
Загальні витрати, тис. гривень	2903	405	548	600	650	700
У тому числі за рахунок коштів державного бюджету, тис. гривень	0	0	0	0	0	0
Інші надходження, тис. гривень:	2903	405	548	600	650	700

Захисне лісорозведення, тис. гектарів

Підприємство	Загальний обсяг	У тому числі за роками				
		2021	2022	2023	2024	2025
ДП “Чугуєво Бабчанський лісгосп”	0,06	0	0	0,02	0,02	0,02
Всього	0,06	0	0	0,02	0,02	0,02
Виконання робіт із створення захисних лісових насаджень та полезахисних лісових смуг на землях, які не зайняті лісом (деградових, малопродуктивних тощо), тис. гривень	297.0	0	0	90.0	99.0	108.0
Оформлення державних актів на право постійного користування землею для лісорозведення, тис. гривень	300.0	0	0	100.0	100.0	100.0
Придбання і оновлення парку лісогосподарської техніки і знарядь для лісорозведення, тис. гривень	30.0	0	0	30.0	0	0
Загальні витрати на лісовідновлення, тис. гривень	627.0	0	0	0	0	0
У тому числі за рахунок коштів державного бюджету, тис. гривень	627.0	0	0	220.0	199.0	208.0
Інші надходження, тис. гривень	0	0	0	0	0	0

Утримання природно. заповідного фонду, тис. гектарів

Підприємство	Загальний обсяг	У тому числі за роками				
		2021	2022	2023	2024	2025
ДП “Чугуєво Бабчанський лісгосп”	22,0	4.4	4.4	4.4	4.4	4.4
Всього	22,0	4.4	4.4	4.4	4.4	4.4
Загальні витрати, тис. гривень	44.0	7.0	7.0	10.0	10.0	10.0
У тому числі за рахунок коштів державного бюджету, тис. гривень	32.0	7.0	4.0	7.0	7.0	7.0
Інші надходження, тис. гривень	12,0	0	3,0	3,0	3,0	3,0

Додаток Л.1

Забезпечення розвитку рекреаційної та туристичної інфраструктури, провадження еколого. просвітницької діяльності, штук

Підприємство	Загальний обсяг	У тому числі за роками				
		2021	2022	2023	2024	2025
Харківське ОУЛМГ ДП “Чугуєво Бабчанський лісгосп”						
Кількість створених рекреаційно. просвітницьких об’єктів, штук		2	0	0	0	0
Кількість шкільних лісництв, штук		0	0	0	0	1
Загальні витрати, тис. гривень	33,2	9,2	6.0	6.0	6.0	6.0
У тому числі за рахунок коштів державного бюджету, тис. гривень	0	0	0	0	0	0
Інші надходження, тис. гривень	33,2	9,2	6.0	6.0	6.0	6.0

Лісовпорядні роботи, тис. гектарів

Користувач	Загальний обсяг	У тому числі за роками				
		2021	2022	2023	2024	2025
Харківське ОУЛМГ ДП “Чугуєво Бабчанський лісгосп”						
Базове лісовпорядкування, тис. га	0	0	0	0	0	0
Безперервне лісовпорядкування, тис. га	58,5	11.7	11.7	11.7	11.7	11.7
Впорядкування мисливських угідь, тис. га	0	0	0	0	0	0
Грунтово. типологічне обстеження, тис. га	0	0	0	0	0	0
Всього	58,5	11.7	11.7	11.7	11.7	11.7
Загальні витрати, тис. гривень	36.0	6.0	12,0	6.0	6.0	6.0
У тому числі за рахунок коштів державного	6,0	0	6,0	0	0	0
Оформлення державних актів на право постійного користування землею (крім земель для лісорозведення), тис. гривень	6.0	0	6.0	0	0	0
Інші надходження, тис. гривень	30.0	6.0	6.0	6.0	6.0	6.0

Проведення моніторингу стану лісів, тис. гектарів

Підприємство	Загальний обсяг	У тому числі за роками				
		2021	2022	2023	2024	2025
ДП “Чугуєво Бабчанський лісгосп”	58.5	11.7	11.7	11.7	11.7	11.7
Всього	58.5	11.7	11.7	11.7	11.7	11.7
Загальні витрати, тис. гривень	30.0	6.0	6.0	6.0	6.0	6.0
У тому числі за рахунок коштів державного бюджету, тис. гривень	15.0	3.0	3.0	3.0	3.0	3.0
Інші надходження, тис. гривень	15.0	3.0	3.0	3.0	3.0	3.0

Утримання працівників лісового господарства та управління у сфері лісового господарства, тис. гривень

Підприємство	Загальний обсяг	У тому числі за роками				
		2021	2022	2023	2024	2025
ДП “Чугуєво Бабчанський лісгосп”	2656.8	435.2	478.7	526.6	579.2	637.1
Всього	2656.8	435.2	478.7	526.6	579.2	637.1
У тому числі за рахунок коштів державного бюджету, тис. гривень	2656.8	435.2	478.7	526.6	579.2	637.1
Інші надходження, тис. гривень:	0	0	0	0	0	0

Покращення наукового та кадрового забезпечення розвитку галузі лісового господарства

Підприємство	Загальний обсяг	У тому числі за роками				
		2021	2022	2023	2024	2025
Харківське ОУЛМГ ДП “Чугуєво. Бабчанський лісгосп”						
Підвищення кваліфікації працівників та спеціалістів у галузі лісового господарства	12	2	2	3	3	3
Всього	12	2	2	3	3	3
Загальні витрати, тис. гривень	19.5	3.0	3.0	4.5	4.5	4.5
Інші надходження, тис. гривень	19.5	3.0	3.0	4.5	4.5	4.5

Фінансове забезпечення виконання Програми, тис. гривень

Підприємство	Загальний обсяг	У тому числі за роками				
		2021	2022	2023	2024	2025
ДП “Чугуєво. Бабчанський лісгосп”	9011,2	1154,1	1366,9	1709,8	1817,8	2962,6
Всього загальних витрат:	9011,2	1154,1	1366,9	1709,8	1817,8	2962,6
У тому числі за рахунок коштів державного бюджету, тис. гривень	5272,4	610,9	666,0	944,8	986,4	2064,3
Інші надходження, тис. гривень	3738,8	543,2	693,9	765,0	831,4	898,3